

LA VIDA ASSOCIATIVA AL BAIX LLOBREGAT.
SOCIETAT CIVIL I VIDA QUOTIDIANA

Raimon Bonal
Carmen Mayor
Xavier Miró

Fundació Jaume Bofill
Març 1997

INDEX

	Pàg.
Introducció	4
Cap. I. L'associacionisme a les societats avançades	7
1. El concepte	7
2. Vers una definició operativa	11
3. Entitats deliberadament excloses a la nostra anàlisi	16
4. Alguns elements de la nostra història més recent	18
5. La recerca sobre associacionisme a casa nostra	21
5.1. L'actuació política institucional	21
5.2. La realitat associativa	21
5.3. Les dificultats actuals de l'associacionisme	22
5.4. Les condicions de futur de l'associacionisme	22
5.5. Per a enfortir una associació avui	23
6. Les tipologies associatives emprades a Catalunya	24
6.1. Atlas cultural de Catalunya	24
6.2. Guies DOC	24
6.3. Unitat Operativa d'Estadística de l'ajuntament de Barcelona	25
6.4. ADDES	25
6.5. Enquesta de la Regió Metropolitana 1990	26
6.6. La classificació internacional	26
7. Vers una construcció tipològica funcional i operativa	28

Cap. II. Justificació metodològica	30
1. La confecció de la mostra	32
2. La tecnologia de la recollida d'informació	34
3. Els instruments de treball posats a prova	37
 Cap. III. Present i futur de l'associacionisme al Baix Llobregat	 40
1. Entitats culturals	40
1.1. La història	40
1.2. L'actualitat	42
1.3. Les seccions	47
1.4. Balanç final	49
2. Entitats d'immigrants	51
2.1. Els seus orígens	51
2.2. L'organització interna	53
2.3. Les activitats	55
2.4. La interrelació entre associacions	57
2.5. Els problemes específics de la immigració	58
2.6. Els projectes immediats o a llarg termini	60
2.7. Balanç final	61
3. Entitats d'ensenyament	62
3.1. La diversitat dels seus orígens	62
3.2. Organització interna	63
3.3. La gran problemàtica associativa	66
4. Entitats que cuiden el folklore	68
4.1. L'especificitat del seu origen	68
4.2. Els participants	68
4.3. Recursos econòmics	70
4.4. Contactes i coordinacions	70
4.5. Una tasca exigent	71

5. Entitats de lleure i oci	73
5.1. Elements fundacionals	73
5.2. L'evolució	74
5.3. L'opció educativa	78
5.4. Voluntariat versus professionalització	79
5.5. Qüestions domèstiques	80
5.6. Les relacions amb l'Administració	82
5.7. El futur	84
6. Entitats d'interès general	86
6.1. Uns orígens no massa llunyans	86
6.2. Uns objectius units a l'interès general	87
6.3. Etapes més o menys conflictives	88
6.4. La vida interna	90
6.5. Les coordinacions externes	95
6.6. Les relacions amb l'Administració	97
6.7. El futur	98
6.8. Balanç general	99
7. Entitats de solidaritat i cooperació	101
7.1. Sense massa història	102
7.2. La dinàmica interna	105
7.3. La conscientització ciutadana	111
7.4. La relació amb l'administració	112
7.5. Els projectes de futur	113
7.6. A manera de balanç	114
A manera de reflexió final	118

Introducció

El Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat per medi d'una entrevista realitzada el 15 de setembre de 1995 expressava una demanda a la Fundació Jaume Bofill d'un estudi sobre la vida associativa a la comarca.

El 17 d'octubre aquesta mateixa petició era concretada per carta en la qual es formulaven els vuit punts següents: la preocupació de l'esmentada entitat sobre el fet associatiu, la importància que es dóna al fenomen associatiu com aspecte indicatiu de la situació d'una societat determinada, la necessitat d'arribar a un major coneixement de l'associacionisme a la comarca, la formulació explícita realitzada a la Fundació basant-se en l'experiència d'aquesta sobre el tema¹, la proposta concreta de realitzar aquest estudi tant des de l'òptica qualitativa com quantitativa, la suggerència que es tingui compte de totes les poblacions de la comarca i de totes les manifestacions associatives, els interessos entorn de l'associacionisme centrats en: la seva antiguitat, les adaptacions a les demandes actuals, les activitats dutes a terme per les entitats, les relacions amb l'administració o amb altres entitats, la composició i el nombre d'associats, l'edat dels membres de la junta, la renovació dels càrrecs directius, la participació de la gent, etc., i tenir compte de les noves associacions com les ONG i les de caire musical.

El 9 de juliol de 1996 la Fundació responia a la carta precedent concretant que l'estudi es podia iniciar el mes de setembre del mateix any. Tot seguit, el 19 de juliol de 1996 tingué lloc una trobada al domicili del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat a Sant Feliu de Llobregat entre els qui havien de dur a terme l'estudi amb la junta de l'entitat. Els punts més importants i les concrecions d'aquests objectius, són:

- es tracta de dur a terme un estudi del teixit associatiu del Baix Llobregat;
- estudiant el fenomen associatiu i no tant les persones que en formen part;

¹ Amb temàtiques referides al Baix Llobregat la Fundació Jaume Bofill ha dut a terme en el seu servei d'estudis les recerques següents:

1985: Molins de Rei el 1985. Elements de crítica social per a una gestió pública.

1991: Els joves i la gent gran al barri de Riera Bonet (Molins de Rei).

1992: L'educació en el lleure al Baix Llobregat i a L'Hospitalet.

Amb temàtiques centrades sobre l'associacionisme, el tema ha estat tractat per aquest servei d'estudis en pràcticament totes les recerques que incidien sobre un context residencial: el Prat de Llobregat, Igualada, Mataró, Granollers, Figueres, Girona, la Ribera Dreta del Ter, el Baix Empordà i en els barris de Barcelona, el Poble Nou, Sant Andreu, Sant Genís dels Agudells, Nou Barris, Sants, Collblanc-La Torrassa de L'Hospitalet, entre d'altres.

- el que s'intenta veure són les tendències actuals de l'associacionisme a la comarca;
- es suggereix una tipologia associativa susceptible d'ésser analitzada sociològicament bastida amb les categories funcionals següents: a) associacions de caire cultural (amics dels museus, biblioteques); b) associacions d'interès general (ecologistes, veïns); c) associacions de folklore (dansa, esbarts, corals); d) associacions d'immigrants (cases regionals, estrangers); e) associacions de lleure i oci (música, excursionisme); f) associacions de solidaritat i cooperació (ONG); i g) associacions d'ensenyament (grups de mestres, d'alumnes o APAS);
- si es tracta d'una mostra d'entitats, es suggereixen censos diversos: a) cens d'entitats i serveis culturals del Consell Comarcal del Baix Llobregat; b) ajuntaments diversos que disposen de llistats per la via de la concessió de subvencions; c) departament de Justícia de la Generalitat de Catalunya (Casp, 26); i d) Centre d'Investigació, Formació i Assessorament (CIFA) de la Diputació de Barcelona;
- s'indica, finalment, que els resultats de l'estudi podrien fer l'objecte d'unes jornades al Baix Llobregat i àdhuc es parla de la possibilitat d'una publicació.

L'agost del 1996 la Fundació formulava el projecte dient que considerava absolutament fora de lloc voler arribar a totes les 29 poblacions que integren la comarca del Baix Llobregat i a totes les manifestacions associatives. I això almenys per tres raons: per la impossibilitat fàctica d'atènyer l'objectiu total de l'estudi, per l'encariment que això suposaria i pel risc de superficialitat de l'anàlisi.

La proposta es concreta en els punts següents:

1. Realització d'una mostra estructural partint d'una tipologia associativa de totes les entitats de la comarca del Baix Llobregat.
2. La mostra estructural neix dels censos d'entitats disponibles, compensats críticament per informants qualificats de la mateixa comarca.
3. Fer un estudi institucional de cadascuna de les entitats de la mostra per la tècnica de la "bola de neu".
4. L'estudi institucional es basa en la monografia individualitzada de dues entitats de cada tipus (segons la importància i ressonància de l'associació a la comarca) totalitzant aproximadament un nombre de 14 monografies.

5. La monografia neix del conjunt de discursos elaborats entorn de les tretze temàtiques següents:

- Antiguitat i història de l'associació;
- Es poden traçar etapes evolutives?;
- Dinàmica institucional;
- Sosteniment econòmic (quotes, subvencions, productes institucionals);
- Estatuts jurídics de l'entitat;
- Intervenció i coordinació amb altres entitats (persones, activitats, producte institucional);
- Organigrama, seccions i funcions de les mateixes;
- Nombre d'associats: edat, sexe i estrats professionals;
- Sistemes d'elecció de la junta o dels responsables;
- Activitats i dedicació a les mateixes;
- Nivell d'audiència entre els socis i de cara a l'exterior;
- Producte institucional (comunicació interna i externa);
- Relació dels conflictes institucionals més destacats.

6. Els ítems, no necessàriament quantificables, permeten generalitzacions a la globalitat del teixit associatiu del Baix Llobregat;

7. Aquestes generalitzacions han de satisfer la necessitat de coneixement del teixit associatiu del Baix Llobregat, amb referència a les tendències i adaptacions de la dinàmica associativa actual.

El setembre d'aquest mateix any s'engegava definitivament el projecte. L'informe que presentem és el resultat de les diverses opcions metodològiques preses; unes condicionades per les possibilitats dels contactes i les altres decidides sobre la marxa. El conjunt ha de permetre satisfer les expectatives manifestades per la demanda. Si realment s'hagués atès el que s'esperava d'aquesta recerca, podem arribar a pensar que la tasca de servei de la Fundació Jaume Bofill ha estat, una vegada més, atesa.

Raimon Bonal
Carmen Mayor
Xavier Miró

Fundació Jaume Bofill

Capítol I. L'ASSOCIACIONISME A LES SOCIETATS AVANÇADES

1. El concepte

La fortalesa d'una societat democràtica depèn en gran mesura del grau d'organització i d'articulació de la seva societat civil. Aquesta organització i aquesta articulació s'estructuren a partir del fet associatiu², essencialment del sector no lucratiu, feliçment anomenat "tercer sector".

Es un fet que hi ha molta distància entre l'estructuració de la societat estatal i l'estructuració de la societat civil. No té sentit i acaba essent un error identificar de manera absoluta la consolidació de la democràcia amb el procés d'organització i de funcionament de les institucions polítiques de l'estat; menys sentit té encara suposar que l'existència d'institucions polítiques democràtiques fa innecessària l'organització autònoma de la societat.

Tres conceptes es troben directament implicats en l'anàlisi d'aquesta realitat associativa³:

- A) què és el sector no lucratiu?
- B) què cal entendre per societat civil?
- C) què s'entén per participació en una democràcia?

- A) El sector no lucratiu és el que ve integrat per totes aquelles organitzacions de caràcter privat que tenen objectius i funcions diferenciades de les que centren les seves activitats en el lucre econòmic. Aquest sector inclou les que tenen per missió la promoció i enquadrament del treball voluntari. Segons aquesta concepció, el caràcter privat i no mercantil constitueix un component essencial del sector no lucratiu.

Les organitzacions voluntàries que nosaltres pretenem analitzar no recobreixen tot el que s'entén per voluntariat⁴. El voluntariat opera a través d'organitzacions voluntàries; però conceptualment no es confonen organitzacions voluntàries i voluntariat o acció voluntària.

D'activitats voluntàries, no sempre altruistes, n'hi ha moltes a la societat: les donades per les relacions familiars i amicals pautades, les produïdes per l'activitat mercantil i les que cauen dintre de la pràctica política

² Realidad actual y nuevas tendencias en la vida asociativa, vol.I, Centre de Desenvolupament de l'Economia Social (CDES), Barcelona, abril 1986.

³ Serra, A.-Martí, J.-Bonafant, X., El sector no lucratiu a Barcelona. Una primera aproximació, Barcelona, INITS, 1989.

⁴ Casado, D., Organizaciones voluntarias en España, Barcelona, Hacer, 1992.

estRICTA. En aquest escenari de l'acció voluntària, hi ha entitats (associacions, corporacions, fundacions i altres institucions) destinades expressament a dur a terme l'acció voluntària i són aquestes les que anomenem organitzacions voluntàries⁵.

Els voluntaris fan serveis, doncs, i actuen en aquestes organitzacions, a més d'altres organitzacions en les quals ho fan per lliure i dels que col·laboren en organismes públics de manera gratuïta i voluntària. El voluntariat és molt més ampli que el que s'inclou a les organitzacions voluntàries.

L'atribució de la condició voluntarista a les anomenades organitzacions voluntàries com a naturalesa institucional de les mateixes, no implica que necessàriament tota la seva activitat sigui sense ànim de lucre; hi pot haver-hi una part de professionalització (que cada dia és més necessària) per tal d'aconseguir les finalitats que cadascuna de les organitzacions voluntàries es proposa.

- B) L'existència efectiva de la societat civil com iniciativa dels particulars en tant que ciutadania i com complement o, a vegades, oposició a la iniciativa estatal, es recolza de forma substancial i decisiva en el sector no lucratiu; la fortalesa i consistència de la societat civil depèn en gran part, encara que no exclusivament, de la presència organitzada o no d'aquest sector. En efecte, la força de la societat civil es basa precisament en l'articulació, l'estructuració i la capacitat d'aplegar totes les individualitats de forma organitzada. No es tracta tant d'individualitats brillants, sinó de col·lectius sovint anònims i necessàriament entremats en una xarxa complexa.

Una societat civil forta és el mateix que una xarxa ben articulada associativament a través d'un sector divers (lucratiu o no lucratiu), representatiu (fruit de la iniciativa particular), eficient (amb objectius tanmateix ben concrets) i sòlid (organitzativament estructurat).

La productivitat de la societat civil consisteix fonamentalment en béns tangibles o intangibles, serveis o productes, de caràcter social i organitzacional; destaquen per la seva sensibilitat a les problemàtiques i necessitats socials i per la seva voluntat de presència i actuació. Es

⁵ Hi ha una literatura interessant al respecte:

Casado, D., Las organizaciones sociovoluntarias, a Organizaciones voluntarias e intervención social, Madrid, Acebo, 1989.
Casado, D., Organizaciones voluntarias y calidad de vida, a Sociedad civil e instituciones voluntarias, Madrid, Popular, 1989.
Casado, D., El escenario de la acción voluntaria, a Documentos de Trabajo, 3, Plataforma para la Promoción del Voluntariado, 1989.

per això que moltes vegades poden aparèixer com vertaders moviments socials.

Però la societat civil no pressuposa necessàriament l'aspecte no lucratiu, precisament perquè moltes de les iniciatives, projectes i actuacions de la societat civil, inclouen la dimensió lucrativa i mercantil com estímul i reforçament de les seves activitats singulars amb l'objectiu de produir béns i serveis tangibles. Quan al·ludim a la societat civil ens referim obertament a totes aquelles activitats nascudes al marge de la societat estatal. Així, per exemple, l'empresa capitalista, societat organitzada de diverses formes i encaminada a la producció de béns intercanviables en el mercat capitalista és, en propietat i també, producte de la societat civil.

- C) La ja no tan recent estrenada democràcia del nostre país resitua, recomposa i funcionalitza de manera tanmateix ben diferent aquest sector associatiu. En efecte, la participació ciutadana, immersa en una cultura democràtica, deixa d'ésser retòrica per a esdevenir un mecanisme bàsic que garanteix la màxima eficàcia en el funcionament del nou sistema.

Els dos canals de participació en el sistema democràtic, són: l'electoral, considerablement consolidat a casa nostra, i l'associacionisme com a participació continuada i organitzada que inclou, evidentment, la militància política i sindical.

En la dialèctica entre administració pública i vida associativa, hi caben tres posicionaments:

- a) la lectura de l'associacionisme com competència per a l'eficàcia de la gestió dels afers públics. Des d'aquest posicionament, la pràctica de l'associacionisme es fonamenta en principis ètico-morals de la democràcia sense cap mena de contingut real.
- b) la consideració de l'associacionisme com a complement dels grups polítics. Aleshores, les associacions serien representants genèrics dels grups de població i els seus dirigents tenen la missió d'eixamplar el marc d'acció i de decisió política amb la participació en la presa de decisions del poder polític; en definitiva, tindrien una clara funció política i gestora dels afers públics.
- c) les associacions, com marcs d'enquadrament dels ciutadans en molts i diversos nivells (des dels partits polítics a tota mena d'entitats: sindicats, gremis, coloms missatgers, culturals, esportives, recreatives, científiques, reivindicatives, cíviques, d'ajuda mútua, gestionadores de serveis, etc.), són la base organitzativa fonamental de la societat

democràtica. Es a dir, prestadores de béns i serveis públics o semipúblics.

Són la garantia de participació, elaboració, integració, representació, col.laboració i negociació dels diferents grups socials, amb les seves necessitats i interessos presents a la societat. El sistema organitzatiu de les associacions és la maquinària de la qual disposa la societat per a la producció dels tangibles i, sobretot, intangibles socials; és a dir, les produccions que donen consistència a una societat encara que no es puguin vendre ni comprar. Es alhora la representació organitzada d'interessos, la contrastació d'aquests i el mecanisme d'acció i intermediació entre els diferents components de la societat.

La nostra opció en aquesta dialèctica entre administració pública i realitat associativa és precisament la d'entendre aquesta com marc d'enquadrament dels ciutadans, com garantia de participació dels mateixos i com representació organitzada d'interessos jugant un paper transcendental en les nostres societats democràtiques occidentals.

2. Vers una definició operativa

La nostra perspectiva analítica vol adoptar un posicionament conceptual tanmateix ben singular. Les associacions o entitats objecte de la nostra anàlisi es troben condicionades per la voluntat de servei a l'entitat demandant (el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat) i és per això que, prescindint d'aquesta elaboració conceptual tan complexa i carregada de matisos que acabem de realitzar, centrem la nostra atenció en el teixit associatiu del Baix Llobregat com a fenomen social. Això ens porta a formular algunes precisions que són altament interessants.

La nostra recerca s'inscriu en el concepte de les que es coneixen en sociologia com "organitzacions voluntàries". Com diu la mateixa expressió, la voluntarietat d'aquesta mena d'associacions s'oposa obertament no solament a les associacions no voluntàries (per exemple, el treball o l'escola) en les quals hom s'hi troba independentment de la pròpia voluntat, sinó també a les associacions semivoluntàries (per exemple, els col·legis professionals) en les quals hom s'hi aplega per decisió de la seva voluntat (a vegades com un requisit obligatori per a exercir la pròpia professió), tot i que amb una restricció especial a un determinat col·lectiu professional humà.

Els cinc paràmetres entre els quals es configuren les associacions voluntàries que volem analitzar, són els següents⁶:

- a) Es tracta d'un grup artificial de persones que comparteixen interessos comuns. Parlem d'artificial per oposició a "natural" (la família, per exemple); les associacions voluntàries són resultat de l'expressió de la voluntat col·lectiva.
- b) Aquell grup s'ha cohesionat per a perseguir un fi concret i determinat; no de forma genèrica, sinó acotat en la seva expressivitat explícita. Això no treu que aquesta finalitat declarada pugui ésser ampliada posteriorment; però en tot cas el que és indispensable és que el que s'intenta sigui perfectament concretat.
- c) L'existència d'aquell grup ha de tenir un mínim de permanència i d'organització; és a dir, la nostra associació voluntària no es recolza o es redueix a fer pronunciaments socials espontanis, aïllats i en reacció davant determinades circumstàncies. Hi ha una acció continuada i organitzada en la realització de les finalitats buscades per l'associació voluntària.
- d) El grup es recolza, es fonamenta i s'organitza entorn d'un voluntariat que esdevé un element central. Res impedeix que

⁶ Punes, M.J., La ilusión solidaria. Las organizaciones altruistas como actores sociales en los regímenes democráticos, Madrid, UNED, 1995 pp. 179-180.

aquest voluntariat coexisteixi amb uns professionals que s'encarreguen d'un àmbit tècnic o organitzatiu de l'associació voluntària; però el treball voluntari és absolutament essencial.

- e) L'objectiu final de l'associació voluntària és l'obtenció de beneficis pels membres que en formen part; beneficis que generalment no són d'abast material i laboren sobre béns o serveis que solen ésser intangibles. En tot cas, el que veritablement exclou l'associació voluntària és l'obtenció de beneficis mercantilizables o que es negocien per transaccions d'intercanvi nascudes de la reciprocitat valorativa.

Aquestes pinzellades ens permeten arribar a una definició concreta de les associacions que pretenem analitzar. Volem treballar entorn d'associacions voluntàries, que són:

Organitzacions artificials que persegueixen un fi concret i determinat de manera permanent i organitzada recolzant-se bàsicament sobre el treball voluntari per a l'obtenció de béns intangibles.

Dues característiques essencials expliciten la naturalesa de les associacions voluntàries que volem analitzar en la seva entitat.

D'una banda, es tracta d'agents d'intervenció social amb particular eficàcia per a l'atenció de les demandes socials i, per tant, són elements bàsics com a gestió de serveis públics (culturals, esportius, educatius, sanitaris, etc.). En aquest sentit, les seves dificultats poden néixer de la insuficiència dels recursos econòmics, del tractament no professional dels temes, d'un voluntariat que no és capaç de garantir un mínim d'estabilitat i del fet que les seves actuacions es centrin en les necessitats socials i no tant en la rendibilitat de la seva pròpia acció.

D'altra banda, les associacions voluntàries són clarament cíviques; adés alternatives a les formes polítiques convencionals del moment actual, adés complementàries a aquelles polítiques com els sindicats. Per a dir-ho breument, constitueixen explícitament o implícita vertaderes lluites defensives contra les irracionalitats de la modernització. Cobreixen espais col·lectius que la política convencional no té prou en compte. Això vol dir que es preocupen de necessitats socials reals que, sense la seva actuació, quedarien absolutament desprotegides.

En aquest sentit poden representar un nou paradigma ⁷ que és una

⁷ En sociologia equival a "model exemplar".

S'aplica per paral·lelisme amb la lingüística que considera paradigma "un conjunt d'unitats lingüístiques que mantenen una relació de possible commutació dins la cadena parlada a tots els nivells".

alternativa als esquemes de la democràcia actual des del moment que es preocupen de nous valors universalistes; sense estirar massa la corda, podem afirmar que poden esdevenir, segons les circumstàncies, la llavor pel naixement de nous moviments socials.

Aquesta darrera característica fa que les associacions voluntàries puguin trobar-se alternativament, en funció dels seus objectius, alineades, en competència i àdhuc enfrontades a les actuacions de l'administració democràtica.

D'associacions voluntàries n'hi ha de dues menes en funció de a qui va dirigida l'obtenció dels béns intangibles.

D'una banda, hi ha les associacions voluntàries d'ajuda mútua com són per exemple les de joves, de la tercera edat, d'invàlids o d'ex-reclusos, centrant els béns intangibles fonamentalment en la reciprocitat (confraries, gremis, corporacions)⁸.

En sociologia, doncs, un paradigma és el model darrera del qual s'està operant una concepció o lectura global de la realitat social. Un paradigma pot tenir components ideològics; però no s'identifica de cap manera amb la ideologia que és "un sistema d'idees que respon a interessos econòmics, polítics o socials". La ideologia encobreix i legitima un determinat posicionament social, mentre que el paradigma és el model exemplar darrera del qual la realitat social és vista d'una determinada manera.

⁸ Hi ha una bona literatura a casa nostra sobre el tema.

- Arbós, X.-Giner, S., La gobernabilidad: ciudadanía y democracia en la encrucijada, Madrid, Siglo XXI, 1993.
- Díaz, E., De la maldad estatal y la soberanía popular, Madrid, Debate, 1984.
- Díaz, E., Ética contra política: los intelectuales y el poder, Madrid, Centro de Estudios Constitucionales, 1990.
- Domènech, A., Y fraternidad, a Isegoría, 1993.
- Funes, M.J., Las organizaciones voluntarias en el proceso de construcción de la sociedad civil, a Sistema, 1993, 117, pp. 55-70.
- Giner, S., Sociedad Masa, Barcelona, Península, 1979.
- Giner, S., Ensayos civiles, Barcelona, Península, 1987.
- Giner, S.-Pérez, M., La manufactura del carisma, a Castilla del Pino, C., comp., Teoría del personaje, Madrid, Alianza, 1989, pp. 39-60.
- Giner, S.-Sarasa, S., Religión y modernidad en España, a Díaz-Salazar, R.-Giner, S., Religión y sociedad en España, Madrid, Centro de Investigaciones Sociológicas, 1993, pp. 51-92.
- Montagut, T., Democracia y servicios sociales, Barcelona, Hacer, 1994.
- Montagut, T.-Sarasa, S., Teoría social i Estat de Benestar, a Revista Catalana de Sociologia, 1995, 1.
- Rodríguez, J.E., Entre el "postconvencionalismo" transnacional y el "neotradicionalismo" integrista: las sinuosidades de la identidad social tardomoderna, a Sistema, 1995, 125, pp. 45-57.
- Rubio, J., El paradigma ético: justicia, solidaridad y autonomía, a Philosophica malacitana, 1994, vol.II, pp. 127-146.
- Sarasa, S., El servicio de lo social, Madrid, Ministerio de Asuntos Sociales, 1993.

D'altra banda, hi ha les associacions filantròpiques voluntàries d'heteroajuda centrant els béns intangibles amb la finalitat d'ajuda a tercers amb una preocupació clarament altruïsta i, en algunes ocasions, de beneficència; és el cas, per exemple, d'associacions dedicades a tasques formatives, de regeneració de drogaaddictes o d'inserció social. Aquestes entitats serien en l'actualitat les noves formes de l'associacionisme avui amb components o legitimacions nascudes a vegades de la religió, de l'opció política, de l'ètica social o de la voluntat reivindicativa⁹. El major actiu de les entitats d'heteroajuda radica en la seva capacitat d'autodeterminació i, en aquest sentit, la hipoteca de la dependència dels poders públics desvirtua o posa en dubte la seva capacitat d'autodeterminació. Aquestes associacions voluntàries d'heteroajuda són les que es troben parcialment o totalment a l'esfera privada (és a dir, la societat civil) i un dels fins principals declarats és el de treballar en benefici dels altres, o pel bé o interès comú.

Quatre són les seves característiques determinants: el civisme (per causa de les seves finalitats d'interès públic), l'apartidisme (deslligades d'opcions polítiques partidistes), l'aspecte no governamental (iniciativa de la societat civil) i tenir la mirada posada més enllà de la política (és a dir, són metapolítiques)¹⁰. Els membres que en formen part integrant, comptant amb el sacrifici propi, tenen una clara intencionalitat de recerca de beneficis per a tercers des del moment que es troben al marge del desenvolupament de l'acció que es realitza; és a dir, aquests tercers en són els beneficiaris.

Les associacions que volem analitzar en aquesta recerca responen a una definició que aproximativament seria la següent:

Entitats privades no lucratives, aplegant el treball voluntari com iniciativa de la societat civil, indispensables en una democràcia, que constitueixen marcs d'enquadrament dels ciutadans i que garanteixen

⁹ Hi ha també literatura a casa nostra sobre les associacions voluntàries altruïstes. Per exemple:

Punes, MJ., La dimensión social del altruismo, a Sociedad y Utopía, 1994, 4, pp. 191-204.

Giner, S.-Sarasa, S., Altruismo cívico y política social, a Leviathan. Revista de Hechos e Ideas, 1995, pp. 67-98.

Giner, S.-Sarasa, S., Filantropía y política, a Claves de razón práctica, 1996, 62, pp. 8-15.

¹⁰ Seria necessari entendre'ns sobre el concepte "política". Segons el nostre parer, les associacions voluntàries d'heteroajuda, i també les altres, en el context d'un sistema democràtic, juguen un paper polític de primer ordre malgrat la seva voluntat de mantenir-se'n al marge de la política. Si res més no, perquè acaben constituint sistemes d'enquadrament dels ciutadans en la seva voluntat de participació en la vida pública. Creiem haver raonat suficientment aquesta particular concepció de l'acció política més amunt.

Val la pena reforçar aquesta concepció amb les elaboracions fetes per Alain Touraine Què és la democràcia i per Salvador Giner Carta sobre la democràcia.

la participació i la representació organitzada dels interessos per a la producció d'intangibles socials.

3. Entitats deliberadament excloses a la nostra anàlisi

Per a donar compliment a la demanda explícita del Centre d'Estudis Comarcal del Baix Llobregat, la nostra recerca exclou les tipologies associatives següents (tot i que compleixen molts dels elements definitoris donats més amunt):

- a) les empreses de serveis,
- b) les entitats de caràcter semivoluntari; és a dir, les associacions que condicionen la participació de les persones a pertànyer a un determinat estrat professional o a una singularitat episòdica que defineix una característica distintiva privativa del grup del qual es forma part, i
- c) les entitats que, sota l'apariència o la justificació de control o ajuda per part de l'administració (en forma de protectorat, tutela, tracte fiscal privilegiat, tractament honorífic en la consideració d'entitat d'interès públic...), acaben esdevenint empreses dirigides públicament sota l'apariència d'iniciatives privades voluntàries.

En concret, no tenim compte en la nostra anàlisi de les següents:

- Associacions de fet, és a dir, no formalitzades pel que ha estat establert per les normes jurídiques públiques: penyes de quinielistes, clubs esportius informals, cofradies fundades en la tradició, organitzacions de seguretat ciutadana autogestionària, mútues o mutualitats tradicionals per a la previsió de riscos relatius a les cases o al bestiar, agrupacions veïnals per a la provisió de serveis públics en règim comunal, col·lectius marginals d'ajuda mútua o de lluita social, grups informals d'afectats per problemes o carències emergents, grups de familiars o amics,...

Es tracta d'entitats que cobreixen un ventall que va des de l'interès de la pròpia expansió cultural a la banalitat del pur divertiment, tot i reconèixer el benefici real que aquestes associacions aporten a la convivència social. No les tindrem en compte, no solament pel seu caràcter espontani, sinó també per la seva poca estabilitat temporal dels que habitualment hi participen (nascudes a l'ombra d'interessos puntuals que solen desaparèixer).

- Mutualitats de previsió social encaminades a la defensa i previsió mútua d'interessos socials que pateixen eventualment un cert risc. Es tracta d'entitats que acaben essent empreses de serveis sotmeses a un control legal particularment rigorós; més que persones físiques, apleguen persones jurídiques.

- Agrupacions de cristians fundades en el còdex de dret canònic: associacions de fidels, institucions seculares, societats de suport mutu religiós i societats de vida apostòlica. Sense desconèixer la seva importància educativa, cívica i social pel

que es refereix a la transcendència pública de la seva actuació, no les tenim en compte pel seu caràcter semivoluntari des del moment que les seves finalitats essencials són exclusivament d'ordre religiós, de dependència eclesiàstica no necessàriament catòlica. Per la mateixa raó no tenim compte de les ramificacions de Càritas Internacional.

- Corporacions socials de dret públic com són, per exemple, els col·legis professionals o l'ONCE (Organització Social de Cecs d'Espanya). El seu caràcter semivoluntari les exclou, malgrat el seu interès real en la producció pública de serveis.
- Fundacions de dret privat (a més de les de dret públic): benèfiques, docents, laborals, de promoció d'habitatges, canòniques, assistencials, d'estalvi popular, culturals, sanitàries, d'investigació, de publicacions, artístiques, etc. Malgrat la seva extraordinària importància en aquests moments i la forta i dinàmica embranzida que contemplem a l'hora d'ara, no les tenim en compte per tractar-se, sobretot, d'empreses de serveis. Darrera les fundacions hi ha empreses mantenedores de les mateixes que es dediquen a realitzar serveis per a la seva pròpia gestió, investigació i formació.

4. Alguns elements de la nostra història més recent

L'associacionisme actual al nostre país arranca de la recuperació de les llibertats democràtiques. Té interès per la història més recent analitzar, per tal de comprendre, els precedents de l'associacionisme abans dels franquisme, durant el franquisme i, sobretot, a les darreries del règim anterior. Però una anàlisi històrica de l'associacionisme a casa nostra, d'una banda, excediria els nostres objectius i, de l'altra, no ens és útil per a l'anàlisi que pretenem realitzar.

Amb tot, sí que té un interès la consideració de les etapes més recents de l'associacionisme a casa nostra des del moment que il.lustren, expliquen i ajuden a interpretar el moment actual del nostre associacionisme.

La difícil i complexa represa de la normalitat democràtica a casa nostra posterior a la mort del dictador (1975), va suposar una dinàmica caracteritzada per la fuga imparable de recursos humans i, per tant, de descapitalització de l'associacionisme vers els partits i les administracions de nova creació potenciades per la democràcia.

Els primers gestors democràtics (eleccions municipals del 1979), sortits bàsicament del moviment associatiu, van tenir una tendència evident a invertir en figures professionals organitzadores d'activitats (això fou particularment visible en el terreny infantil de l'oci i el temps lliure i àdhuc es van iniciar per iniciativa municipal algunes escoles de formació d'educadors; no és tan clara la intervenció en altres àmbits com, per exemple, els de la tercera edat).

Aquesta temptació intervencionista fou general al Baix Llobregat. No era una tendència ideològica, sinó la d'adquirir un protagonisme en un món el qual coneixien a la perfecció per causa de la seva pràctica anterior. Es el producte dels primers anys d'il.lusió democràtica. Cal fer coses i que es vegin, que siguin palpables.

Al segon mandat municipal (1983) aquests polítics s'adonen que aquestes inversions són cares i que no tenen massa rendibilitat electoral. Es aleshores que descobreixen la necessitat de les associacions i de les organitzacions cíviques i que el que ha de fer l'administració és recolzar-les i finançar-les. Els moviments estaven mancats de recursos econòmics i humans i els ajuntaments han de confiar amb les persones que ja s'organitzen. Les activitats municipals han de planificar en funció del pressupost del qual disposen i no pas a l'inrevés programant el pressupost a tenor de les activitats pròpies.

D'aquí es genera una estructura forta amb molt moviment associatiu darrera independent de l'administració. Tant l'administració com el moviment associatiu es necessiten mútuament. Els moviments associatius entren en una dinàmica de facilitat en les seves relacions amb els ajuntaments del Baix Llobregat; és a dir, no saben portar la contrària i no poden

estar en guerra contínua amb l'administració que els reconeix i els paga. Es un moment ric per les grans potencialitats; però contradictori perquè no es poden aprofitar les possibilitats sense un trasbals que provoqui crisi d'entitats.

Estem en el moment en el qual l'administració pública fa els grans projectes amb professionals per a dur a terme un servei públic, i l'associacionisme fa els petits projectes (no per això menys vàlids) amb voluntaris i com iniciativa privada. Aquestes equivalències o dicotomies acaben essent perverses ¹¹. Cal que els moviments associatius puguin treballar amb professionals i com a funció pública.

Els ajuntaments estaven encara contaminats per la proclama ideològica del 1977: "tot pel poble i res sense el poble". Però s'adonen que tot era molt car de mantenir i aquell despotisme il·lustrat no funciona. La solució era cedir la gestió de l'associacionisme a les entitats guardant la propietat municipal del producte final: casals de joves, ludoteques, punts d'informació... L'argument és econòmic; però es fa per agilitat, per organització, per... La cessió de la gestió suposava un pas endavant; però no qüestiona que l'administració sigui l'única que gestiona serveis d'interès públic. S'invita les persones contractades a organitzar-se en cooperatives; però la propietat, el segell i les decisions de fer un determinat programa era de l'administració.

Les etapes més recents (eleccions municipals posteriors: 1987, 1991 i 1995) han fet que els regidors municipals destinats a la cultura o a l'associacionisme ja no siguin aquells que han viscut l'associacionisme; l'ajuntament és la seva entitat i és la regidoria que ha de fer coses útils. Sol donar-se tensions entre els tècnics i els polítics. Aquelles joventuts polítiques primeres han anat desapareixent dels ajuntaments i han estat substituïdes per persones que adopten el discurs superestructural, autonòmic i poc localista dels polítics del

¹¹ És interessant la relectura de L'educació en el lleure al Baix Llobregat i l'Hospitalet. Passat, present i futur (Bonafant, R.-Costa, J.-Garrell, D.-Llobet, M.-Suñol, M. Barcelona, Fundació Jaume Bofill, juliol 1992), sobretot l'apartat 5.8 "El lleure i l'administració", pp. 221 ss.

La conclusió 12 (p. 230) referint-se al tema que estem parlant diu així:

"Diríem que s'imposa funcionalment la necessitat d'una coordinació i interrelació entre les diverses entitats i moviments assumint clarament el paper de protagonistes autònoms en el lleure amb tota la lectura que aquesta tasca porta darrera seu en la vida de les nostres comunitats humanes.

Aquest protagonisme és impossible de mantenir sense un ajut de l'administració que, per via de convenis, doni un suport real i eficient a una tasca que s'acaba fent imprescindible en la vida col·lectiva. Cal que l'administració perdi certes perversions; potser la més notòria és aquella que consisteix en obsessionar-se per donar serveis, oblidant la dinàmica de la societat civil que és la que en darrer terme provoca un creixement real de les persones".

(Hem subratllat ara el que ens sembla adient entorn del que estem parlant).

partit on les intervencions associatives no solen formar part del discurs.

Hi ha hagut un aparatós i sistemàtic abandó per part de les administracions democràtiques del tema de l'associacionisme, sense entendre que el teixit social ha d'ésser un objectiu de la democràcia. Es té la impressió per part dels mateixos polítics que s'ha arribat tard, tot i que es considera que el model ideal ha d'ésser mixt convivint les actuacions de l'administració i els seus serveis amb els que ja s'han concertat amb la societat civil.

El resultat és la confusió sistemàtica entre societat civil i societat política, tot desconeixent el valor central de la pràctica associativa que no és altra que la conversió de la persona en ciutadà. I hom constata efectivament la progressiva devaluació de la cultura associativa per manca de legislació adequada i d'una política de col.laboració i suport adient.

5. La recerca sobre associacionisme a casa nostra ¹²

Hi ha elements interessantíssims referits a la vida associativa global al nostre país. De les conclusions aportades per la recerca esmentada a la nota 2, en destaquem les que ens semblen més interessants per a centrar l'aproximació global a la situació de l'associacionisme a Catalunya. No són pas poques les línies mestres que configuren els elements estructurals del nostre associacionisme fruit de l'anàlisi empírica duta a terme experimentalment entre nosaltres.

Ho exposarem de manera esquemàtica.

5.1 L'actuació política institucional

La panoràmica sol ésser molt pessimista: manca informació sistemàtica sobre l'associacionisme i, per tant, un cert reconeixement global; en conseqüència, s'observa un dèficit crònic de política dinamitzadora.

Un defecte bàsic i generalitzable és la pràctica del clientelisme polític en el suport a la vida associativa que dóna per resultat una certa picaresca per part de les entitats.

Les administracions solen moure's per accions o intervencions puntuals potenciades per la pressió social reivindicativa. Només s'observen polítiques culturals aïllades sense projecte ni referència global.

5.2 La realitat associativa

Els moviments més compromesos políticament en èpoques no gaire llunyanes han esdevingut somorts per causa d'una baixa activitat i d'uns replantejaments que s'han fet necessaris; tenen greus dificultats d'adaptació a la nova realitat amb problemes de representació d'interessos i de retrobament del seu propi espai.

Així mateix, moltes entitats culturals s'han trobat amb una ferotge competència d'ofertes.

Aquesta situació ha produït el naixement de noves ofertes que es concreten en tres àmbits d'intervenció:

- a) Un associacionisme de serveis nascut a l'ombra de noves necessitats socials: prevenció de toxicomanies, temps lliure juvenil, anàlisi i planificació de la salut comunitària, renovació pedagògica, ensenyament permanent d'adults, informació juvenil, etc.

Sol tenir una secretaria remunerada i la seva tasca bàsicament es recolza en el treball voluntari i solen fer projectes individuals o col·lectius per a sectors específics.

¹² Fonamentalment, ens basem en les conclusions elaborades per la recerca esmentada anteriorment a la nota 2.

- b) Un associacionisme que representa, intervé i treballa sobre l'opinió ciutadana: defensa del patrimoni natural, pacifisme, interessos dels consumidors i preocupació feminista.

Actuen per campanyes d'opinió pública i fan actuacions puntuals que promouen consciència ciutadana.

- c) Un associacionisme que aplega col.lectius en reacció davant les necessitats socials més apremiants: contra l'atur, familiars de toxicòmans, serveis ocupacionals i acció solidària.

5.3 Les dificultats actuals de l'associacionisme

Són cinc els temes sobre els que es centra la dificultat existencial actual de l'associacionisme que provoca una gran pobresa relativa de models organitzatius i de gestió i que en condiciona extraordinàriament el seu desenvolupament:

- a) Manca de canals de comunicació (o conscienciació) formalitzats amb la societat política. La seva veu s'apaga massa sobre els mateixos participants.
- b) Manca de reconeixement social per la seva poca visibilitat pública.
- c) Dificultats econòmiques nascudes a l'ombra de l'increment dels costos (trobar camins d'influència social, necessitat d'una professionalització mínima, despeses considerables en locals socials, medis de comunicació propis com fotocòpies, vídeos...). La venda dels propis serveis es fa en unes circumstàncies difícils.
- d) Excessiva rotació de dirigents o responsables.
- e) Debilitat de la cultura associativa ambiental que fa que moltes vegades hagin d'anar contra corrent.

5.4 Les condicions de futur de l'associacionisme

La dinàmica associativa actual presenta perspectives optimistes sota una determinada condició. Es així com queda evident que les associacions de serveis tenen àmplies possibilitats indirectes en dos àmbits concrets de la seva actuació. D'una banda, tenen un gran desenvolupament de futur des del moment que són obertes i escolten la realitat per a veure on es presenten noves necessitats i, per l'altra, obren la porta i donen pas a noves professions centrades en els serveis.

Per a l'eficàcia i la viabilitat d'aquestes perspectives es fa necessària una conscientització col.lectiva; és a dir, no solament un suport i un reconeixement efectius per part de l'administració com a servei públic necessari, sinó també una interrelació entre elles amb la provisió d'organismes col.lectius de promoció.

5.5 Per a enfortir una associació avui

Es necessari tenir en compte el decàleg següent:

- i) Tenir uns objectius clars que van més enllà que la consideració de la seva antiguitat.
- ii) Disposar d'un bon nombre de persones actives que no es limita al seu nombre de socis.
- iii) Preveure una agilitat suficient per tal de connectar amb les necessitats de la població.
- iv) Fer un plantejament econòmic d'ordre tècnic i el més professionalitzat possible.
- v) Preocupar-se del nivell cultural dels participants que s'ha de fonamentar sobre pilars que van més enllà de les tendències partidistes.
- vi) Establir unes relacions adequades amb les administracions que defugin qualsevulla dependència.
- vii) Preocupar-se de la professionalització tècnica mínima per a una bona marxa de l'entitat.
- viii) Potenciar organismes interassociatius aptes a simplificar i economitjar els recursos econòmics i humans.
- ix) Establir sistemes adequats d'informació tant interiors com externs a l'entitat. i
- x) Preveure una relació estable i permanent amb altres entitats.

6. Les tipologies associatives emprades a Catalunya

Ens centrarem en sis tipologies ¹³ que han estat objecte d'aproximacions a la vida associativa a casa nostra o que tenen un pes en l'anàlisi de la problemàtica específica a nivell internacional.

6.1 "Atlas Cultural de Catalunya"

L'autor és el Laboratori de Sociologia de l'Institut Catòlic d'Estudis Socials de Barcelona (ICESB) amb la col.laboració de la Fundació Jaume Bofill.

S'estableixen tres grans paquets d'informacions: 1. grups o entitats. 2. equipaments i 3. medis de comunicació social. Els problemes que té aquest inventari és que hi ha tantes fitxes com elements tingui una entitat. N'hi poden haver més d'una per entitat. Per altra banda, no s'hi fan constar les entitats sanitàries, religioses, professionals i d'ensenyament.

En definitiva, la classificació tipològica de les entitats és la següent: literàries, musicals, teatrals, arts plàstiques, altres artístiques, esportives, recreatives, científiques, cíviques, político-socials, cooperatives, folklòriques, juvenils, tercera edat, benèfico-assistencials.

6.2 Guies DOC

L'autor és l'Institut de Sociologia i Psicologia Aplicada (ISPA) amb el suport de l'Obra Social de la Caixa de Pensions.

La tipologia efectivament adoptada és la següent: centres culturals i recreatius (cultura i ocupació de l'oci i altres de difícil classificació); corals i agrupacions folklòriques (estudi de l'etnografia i el folklore de Catalunya); excursionistes i educació del temps lliure; alta cultura, museus i exposicions (a més, sales d'exposicions no comercials).

L'avantatge és que es distribueixen comarcalment i se'n fa una actualització periòdica. I les dificultats radiquen en què s'ha operat una catalogació en grans grups.

¹³ El fonament bibliogràfic de les quatre primeres es troba a Realidad actual y nuevas tendencias en la vida asociativa, vol II, CDES, Barcelona, Abril 1986.

Per la cinquena, Enquesta de la Regió Metropolitana de Barcelona 1990. Condicions de vida i hàbits de la població, Barcelona, Mancomunitat de Municipis de l'Àrea Metropolitana de Barcelona, febrer 1992, vol 4, Educació, llengua i hàbits culturals, pp. 89 ss.

Per la sisena, Salamon, L.-Anheier, H.-Sokolowski, S. i altres, The emerging sector: a statistical supplement, New-York, The Johns Hopkins Comparative Nonprofit Sector Project, 1996, Appendix A, The International Classification of Nonprofit Organizations: Explanatory Notes, pp. 61-69.

6.3 Unitat Operativa d'Estadística de l'Ajuntament de Barcelona

Es confecciona una tipologia amb grans criteris: culturals i científiques; recreativo-culturals; reivindicatives; veïnals; partits polítics, sindicats i patronals; clubs d'opinió, ateneus llibertaris, tertúlies; professionals, comercials, fabricants i empresaris; religioses, noblesa, militars i ordes religiosos, protectores-assistencials. Hi ha moltes subdivisions de cadascuna de les tipologies.

El problema fonamental és la gran complexitat tipològica pensada en funció de la ciutat de Barcelona.

6.4 ADDES

Duta a terme per Dominique Dervelle de l'Institut National de la Statistique et des Etudes Economiques de França. Ha estat emprada per la recerca referenciada a la nota 3.

La classificació efectivament adoptada respon a les variables següents:

- funcionalitat de l'activitat (QUÈ? = els grans dominis de la vida col·lectiva);
- les persones integrants (QUI? = cicle de vida, categoria socio-professional, origen geogràfic);
- les persones beneficiàries (PER A QUI?);
- geografia de l'actuació (ON?);
- participació amb d'altres (AMB QUI?);
- residència social (ajuntament, cafè, local social...); i
- financiació (QUI PAGA?).

La tipologia definitiva adoptada es realitza segons funcions (en nombre de deu), subfuncions i agrupaments elementals. A grans trets, es fan els tipus associatius que segueixen: vida pública (polítics, cíviques-filantropiques, religioses, investigació, justícia, seguretat interior, relacions exteriors, exèrcits); formació i ensenyament (pares, gestió d'establiments privats, ensenyança especial, estudis superiors, formació continuada-permanent, esport escolar); cultura i vida social (informació-comunicació, activitats artístiques, patrimoni, socio-cultural, esportius, aire lliure, oci); sanitat (de caràcter general o especialitzat); intervencions socials (físic-psíquic, accidents de treball, tercera edat, infància-adolescència, família, aturats); hàbitat (propietaris, inquilins, veïns, rehabilitació, comitès professionals d'inquilins); desenvolupament urbà (xarxa viària, transport col·lectiu, millores urbanes); desenvolupament rural i millores de l'espai natural (comunicació-serveis rurals, millores rurals, aigües, espai natural); transport i comunicacions (usuaris, aire i transports aeris, correus i telecomunicacions); defensa dels interessos econòmics i sindicals (unions patronals, assalariats, treballadors agrícoles, artesans i comerciants, professions liberals-artistes, inactius-parats, consumidors, familiars).

La complexitat classificatòria de la proposta és evident.

6.5 Enquesta de la Regió Metropolitana 1990

Es tracta d'una classificació convencional i funcional emprada per a treballar les dades recollides sobre la participació de la població en l'activitat associativa.

La tipologia efectivament adoptada és la següent: clubs esportius, associacions de pares d'alumnes, casals d'avis, associacions professionals, sindicats, associacions culturals, associacions religioses, partits polítics, centres excursionistes, associacions solidàries i ecologistes, casals i esplais de joves, associacions de consumidors i associacions regionals.

Ni cal dir com el conjunt de les dades objecte de tractament analític té un altíssim interès des del moment que dibuixa un perfil de l'associacionisme i dels associats a casa nostra; però és apropiada pel tractament dels grans nombres i les classificacions són excessivament genèriques.

6.6 La classificació internacional

Aquesta proposta es concreta en dotze àmbits associatius:

- Grup 1: Cultura i recreació.

La cultura comprèn: els mitjans de comunicació; arts visuals-arquitectura-ceràmica; arts creatives (teatre, dansa, ballet, òpera, orquestres, corals i conjunts musicals); societats històriques-literàries-humanístiques; museus; i zoos i aquàriums.

La recreació: clubs esportius aficionats; i clubs de recreació i socials.

- Grup 2: Educació i recerca.

Comprèn: educació primària i secundària; educació superior; altres (escoles tècnico-vocacionals i escoles d'educació permanent); i investigació (mèdica, ciència i tecnologia i social).

- Grup 3: Salut.

Comprèn: hospitals; cases de repòs; intervenció en salut mental; i altres serveis de salut (salut pública, rehabilitació, serveis d'urgència).

- Grup 4: Serveis socials.

Comprèn: infants; joves; famílies; disminuïts; avis; altres serveis (suport a grups, consellers, gerència econòmica); refugiats; i assistència moral i econòmica a les persones.

- Grup 5: Medi ambient.

Comprèn: control ambiental; recursos naturals; estètica ambiental; protecció dels animals; cura dels escorxadors; i serveis veterinaris.

- Grup 6: Desenvolupament comunitari.

Comprèn: comunitats veïnals; associacions de llogaters i inquilins; protecció de la llar; serveis ocupacionals; i protecció de les persones en el treball.

- Grup 7: Legislació i política.

Comprèn: organitzacions professionals; drets civils; ètica; civisme; serveis legals; prevenció de conductes; rehabilitació de delinqüents; suport a les víctimes; associacions de consumidors; i organitzacions polítiques.

- Grup 8: Promoció de voluntariat.

Comprèn: fundacions; suport i formació del voluntariat; i organitzacions per l'increment de fons d'ajuda.

- Grup 9: Activitats internacionals.

Comprèn: programes culturals; associacions d'assistència; prevenció de desastres; i organitzacions pacifistes.

- Grup 10: Religió.

Comprèn: entitats de signe religiós.

- Grup 11: Associacions professionals i sindicals.

- Grup 12: Entitats no classificades.

7. Vers una construcció tipològica funcional i operativa

Després de la consulta realitzada de les tipologies emprades en diverses fonts documentals de casa nostra o de l'estranger, ens interessa adoptar una classificació que sigui adequadament operativa i funcional d'acord a la demanda manifestada pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat.

Es exclusivament per aquesta raó que hem pres l'opció de prendre la tipologia esmentada a la reunió del dia 19 de juliol a la seu del Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat, amb la decisió d'emplenar-la a través d'informants o jutges qualificats que, en el cas que ens ocupa, són els integrants del mateix Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat amb les consultes que creguin oportunes, com a bons coneixedors de la realitat associativa de la comarca ¹⁴.

La tècnica ha estat la de l'ús de jutges qualificats i coneixedors d'un tema des del moment que partim d'un desconeixement total per part nostra de la realitat a estudiar. Aquests jutges s'han d'atenir estrictament a unes normes o orientacions que imposa l'investigador. Així, doncs, es fa una proposta concreta de decidir quines són les associacions a estudiar, tenint en compte les definicions abans esmentades i el recobriment rigorós de la tipologia adoptada col·lectivament. Es demana als jutges de tenir cura de fer una proposta d'entitats disperses en el territori; és a dir, que s'ubiquin indistintament a la zona urbana i la menys urbana de la comarca del Baix Llobregat. En la mesura del possible, també es demana de preveure alguna o algunes persones de contacte de cada institució o, almenys, l'adreça i telèfon de l'entitat.

La tipologia s'ordena en funció de la finalitat de cadascuna de les entitats a tenor dels criteris tipològics que segueixen:

1. Entitats de caire cultural. Entenent la cultura cultivada que centra la seva labor sobre activitats i productes culturals, tant si es tracta de serveis a la població (com biblioteques o centres de recerca) com entitats de caire comunicatiu (premsa, radiofonia o televisió objecte de comunicació social).
2. Entitats d'interès general. La seva finalitat és donar serveis de caràcter col·lectiu, siguin o no reivindicatius: veïns, ecologisme, salut comunitària, informació juvenil, defensa del patrimoni natural, pacifisme, consumidors, feminisme, etc.
3. Entitats que cuiden el folklore. La seva finalitat és lúdica tot i que té una preocupació per la defensa del

¹⁴ Se'ls hi va demanar a través d'una carta adreçada el 15 de setembre del 1996, que feia referència a la definició teòrica del tipus d'associacions que volem analitzar i la delimitació dels paràmetres que hauria de recobrir la tipologia de referència.

patrimoni cultural de casa nostra: dansa, esbarts, corals, castellers, dimonis, etc.

4. Entitats d'immigrants. L'objecte és la defensa o protecció dels interessos socials, econòmics o culturals dels immigrants o, més recentment, de les minories culturals: cases regionals, grups d'estrangers, etc.
5. Entitats de lleure/oci. Són les que amb una finalitat a vegades educativa, es centren bàsicament en l'ús lúdic o d'entreteniment del temps lliure: música en general, excursionisme, esport educatiu, pedagogia del lleure, etc.
6. Entitats de solidaritat o cooperació. L'objectiu de les quals és la conscienciació pública o la voluntat de servei entorn d'una causa que es considera deficitària en la vida col·lectiva. El seu caràcter altruista és bàsic: prevenció de toxicomanies, contra l'atur, preocupació per i defensa dels drets dels invàlids, ajuts a les famílies i acció solidària en general. Evidentment, aquí hi han d'entrar les preocupacions tanmateix ben àmplies de les ONG.
7. Entitats d'ensenyament. Són les que centren les seves activitats en un àmbit o altre de la transmissió educativa en qualsevol dels seus nivells afectant els mestres, els pares o els alumnes.

CAPITOL II. JUSTIFICACIO METODOLOGICA

Cada mètode d'aproximació a una realitat concreta es correspon a una perspectiva d'anàlisi d'aquesta realitat. L'objecte d'estudi que se'ns proposa d'analitzar i que hem intentat definir en el capítol precedent, la xarxa associativa al Baix Llobregat, l'hem afrontat des d'una perspectiva metodològica directament condicionada per la demanda que, com ha quedat evident, suposa una vertadera limitació als conceptes que la teoria sociològica treballa quan es tracta d'aquestes realitats: sector no lucratiu, societat civil, tercer sector, altruisme social, etc.

Acceptem aquestes limitacions teòriques per tal d'elaborar un informe que, no solament respongui als interessos dels demandants (el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat), sinó que sigui operatiu i funcional de cara a la intervenció social entorn de la dinàmica associativa actual i futura del Baix Llobregat. No podem entrar en disquisicions teòriques que per la seva complexitat acabarien desdibuixant els interessos concrets dels qui pretenen fer una actuació en el medi, sigui per trobar vies possibles a un debat real comarcal, sigui per impulsar, protegir i donar suport a noves iniciatives associatives a la comarca.

Des d'una perspectiva acadèmica segurament que la nostra opció final trobaria elements més que fonamentats per a una crítica mordaç i dura; però aquesta recerca està presidida per damunt de tot per l'obsessió de donar un servei a la societat concreta que es troba implicada en el tema tractat. Sense cap menyspreu o ignorància pel que es refereix a les nostres limitacions teòriques, estem plenament convençuts que la nostra opció metodològica es justifica a bastament per la voluntat indeclinable de respondre a unes expectatives concretes i determinades.

Es per aquesta voluntat de servei, característica tradicional i constant d'aquesta Fundació Jaume Bofill, que hem desestimat tota quantificació pel que es refereix al nombre d'associacions, a la ubicació de les mateixes, a l'embalum de les entitats pel que fa als seus membres o a la tipologia exhaustiva de les diverses associacions, per atènyer-nos a una comprensió més profunda i més dinàmica del conjunt d'entitats que han estat analitzades en aquest informe. Ens interessava comprendre la realitat associativa des de l'interior i no tant mesurar-la.

De cap manera volem deixar de reconèixer l'alt interès que té una imatge fotogràfica i impressionista de la realitat associativa del Baix Llobregat que podria proporcionar la tècnica quantitativa. L'interès per part nostra no radica tant en la dada bruta d'un embalum o d'una dimensió generalitzada de l'associacionisme al Baix Llobregat, sinó en la força de l'anàlisi sociològica que permet, a través de les interrelacions entre fets estructurals, endevinar uns perfils sociològics o tipològics d'aquestes associacions. Al cap i a la fi intentem respondre a la pregunta que ens han formulat i que s'expressa en

l'interrogant de saber cap on va la xarxa associativa avui al Baix Llobregat.

Es tracta nogensmenys que de captar la mateixa dinàmica dels actors socials implicats. Com construeixen la seva identitat col·lectiva en aquesta comarca? Quins centres d'interès innovadors són els que reflexen la vida col·lectiva d'aquesta població? Quins canvis s'estan operant en les institucions ja existents? En quines contradiccions i lluites es troben implicats els actors socials? Quines perspectives de futur pel que es refereix a l'associacionisme es poden anunciar a través de les coordenades presents?...

Tants interrogants que esperonen i estimulen els investigadors directament implicats en l'anàlisi. Interrogants que, per altra banda, comprometen la capacitat analítica dels investigadors i que suposen un repte per a la seva imaginació metodològica.

Aquí cal prendre opcions decidides i aptes a reformular noves implicacions tecnològiques que permetin a la imaginació sociològica un cert risc de buscar noves possibilitats i camins innovadors per tal d'ésser fidels al que s'espera de la disciplina. Perquè la sociologia, d'una banda vol disciplinar rigorosament la pràctica de l'observació i, per l'altra, intenta veure quines estructures històriques, socials, econòmiques i culturals hi ha darrera la pràctica associativa actual o futura del Baix Llobregat.

1. La confecció de la mostra

La informació que presentem en el capítol 3 i que permet elaborar una certa prospectiva entorn de la vida associativa futura del Baix Llobregat, és una síntesi verbalitzada pels mateixos actors de les implicacions de la vida associativa actual de la comarca. Hem treballat amb una mostra d'entitats que responia a la tipologia expressament i deliberadament volguda pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Ni hi són tots els que es troben implicats en la xarxa associativa actual, ni es pretén fer dir a l'anàlisi allò que no pot expressar. Aquí ens movem en el terreny d'una certa ambigüitat que descarta per la seva pròpia naturalesa tota mena de seguretats.

La tria d'aquesta mostra, com hem comentat anteriorment, ha estat realitzada a partir de les mateixes propostes realitzades pel Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat. Hem de descartar absolutament que aquestes propostes siguin fruit exclusiu d'una determinada reacció social o d'una representació de la realitat associativa que es fa des de la societat del consentiment. Creiem obstinadament en la competència i eficàcia d'aquest Centre d'Estudis Comarcals tan directament motivat a l'hora de formular la petició a la Fundació Jaume Bofill que, sobre uns llistats immensos, va seleccionar un total de 74 entitats amb uns criteris molt definits:

- a) la seva activitat en els darrers anys,
- b) el nombre de socis,
- c) el criteri d'antiguitat,
- d) ésser l'única de la seva tipologia dintre de la comarca, & ésser l'única de la seva tipologia dins de Catalunya,
- f) ésser una de les poques de la seva tipologia a Catalunya,
- g) no dependre directament de cap institució almenys d'una forma explícita.

A més, el Centre d'Estudis Comarcals del Baix Llobregat va sectoritzar la comarca en quatre zones ben definides que amb els municipis corresponents van ésser les següents:

Zona 1: Olesa de Montserrat, Esparraguera, Collbató, Sant Esteve Sesrovires, Abrera, Martorell i Castellví.

Zona 2: Sant Andreu de la Barca, Corbera de Llobregat, Pallejà, Sant Vicenç dels Horts, Begues, Santa Coloma de Cervelló, Sant Boi de Llobregat, Sant Climent de Llobregat, Torrelles, Cervelló i Vallirana.

Zona 3: Molins de Rei, El Papiol, Sant Feliu de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Sant Just Desvern, Sant Joan Despí i Cornellà de Llobregat.

Zona 4: El Prat de Llobregat, Gavà, Viladecans i Castelldefels.

Per municipis, les entitats seleccionades eren aquestes: Cornellà de Llobregat (13), Sant Boi de Llobregat (10), Sant Feliu de

Llobregat (7), Castelldefels (6), Molins de Rei (5), Esplugues de Llobregat i Viladencans (4), Olesa de Montserrat, Martorell i Gavà (3), Sant Joan Despí, El Prat de Llobregat i Sant Just Desvern (2) i Vallirana, Torrelles de Llobregat, Pallejà, Sant Andreu de la Barca, Santa Coloma de Cervelló, Sant Vicenç dels Horts, Cervelló, Corbera, Esparraguera i Collbató (1).

Finalment, per tipologies, les 74 entitats es distribuïen així: culturals (17), d'interès general (11), folklòriques (12), d'immigrants (16), de lleure i oci (8), de solidaritat o cooperació (6) i d'ensenyament (4).

Després del rigor posat a prova en la selecció d'aquestes 74 entitats associatives, nosaltres vam operar encara una selecció en funció de les tipologies i de la ubicació geogràfica concreta. Es així com hem tret informacions de les entitats següents:

- a) Culturals: Centre Cultural i Recreatiu EL PROGRES (Martorell) i Ateneu Santboià (Sant Boi de Llobregat).
- b) D'interès general: Associació de veïns LA GAVARRA (Cornellà), Federació de Dones per la Igualtat (Sant Boi de Llobregat) i Grup Ecologista L'ESCURÇO (Viladecans).
- c) Folklòriques: Associació de Geganters, Grallers i Nans d'Olesa de Montserrat i Esbart Dansaire MONTPEDROS (Santa Coloma de Cervelló).
- d) D'immigrants: Unión Extremeña de Sant Boi de Llobregat, Associació Perú (Cornellà de Llobregat) i Associació EL GRAN MAGREB (Cornellà de Llobregat).
- e) De lleure i oci: Centre Infantil i Juvenil MOWGLI (Cornellà de Llobregat), Grup Excursionista Santfeliuenc (Sant Feliu de Llobregat) i MOVIBAIX (comarcal).
- f) De solidaritat i cooperació: ENGRUNES (Esplugues de Llobregat), GRUP PER LA PAU, Associació d'Objectors de Consciència de Molins de Rei, ENCINA, Centre d'Ajuda al Toxicòman (Sant Boi de Llobregat) i Associació de Pares amb nens disminuïts ESTEL (Sant Joan Despí).
- g) D'ensenyament: Associació d'estudiants de l'institut JOAN MIRO (Cornellà de Llobregat), Associació de Pares del col·legi SALVADOR ESPRIU (Sant Feliu de Llobregat) i Associació de Pares del Col·legi JOAN MARAGALL (Esplugues de Llobregat).

2. La tecnologia de la recollida d'informació

La societat, abans que una estructura, és un drama en el que uns actors juguen un paper encomanat socialment -fruit d'una estructura social determinada. Aquests actors assumeixen i interioritzen en el context constant d'una interacció social que acaba essent ella mateixa constructora de quotidianitat. El nostre punt de partida, doncs, d'aquesta perspectiva metodològica és que, malgrat les pressions socials, els homes construeixen la seva quotidianitat. Aquesta concepció de la societat com a drama, ens porta i condueix a considerar la vida associativa de manera molt singular, més enllà de les moltes contemplacions possibles de l'associacionisme.

En efecte, si l'associacionisme és contemplat com una innovació que atempta la vida plàcida i consensuada de la comunitat i l'objectiu de l'anàlisi és la defensa d'aquesta comunitat, una bona via d'aproximació serà la història oral per tal de veure el punt en el qual la ferida social és més sagnant amb l'objectiu de refer el que ha estat destruït o posat en perill per causa del risc social que comporta aquesta innovació associativa. Desestimem aquesta perspectiva en la nostra anàlisi precisament perquè el nostre interès no és tant l'estructura de la vida associativa, sinó el paper que hi juguen els actors en la seva construcció quotidiana.

Per altra banda, si la vida associativa constitueix l'objecte d'una lectura individualitzada en la qual els actors socials s'hi impliquen a partir de les seves opcions personalitzades, sembla que la millor aproximació serà l'exhaustiu estudi monogràfic de casos d'integració associativa que permet fer una certa tipologia darrera la qual s'hi configura una concreta realitat existencial i opcional de les persones. La nostra perspectiva va molt més enllà dels circuits o itineraris opcionals de les persones en el seu projecte associatiu.

Si l'associacionisme és vist des de la perspectiva d'unes relacions socials desiguals en funció únicament de la carència o l'abundància de recursos personals posats a prova en el projecte associatiu, una bona aproximació metodològica serà la d'analitzar el comportament de classe social implicat en la contradicció explícita que emana d'una dinàmica social fonamentada en la desigualtat i la diferència. El nostre projecte, sense desestimar-lo, no s'interessa directament pel conflicte de classes implicat en la relació intencional associativa.

I, encara, si la vida associativa és contemplada únicament des de la reacció social provocada i, per tant, pel joc polític jugat pels diversos actors socials com a productors d'un canvi social, revenim a les dues primeres opcions que hem desestimat: l'associacionisme com a innovació o l'associacionisme com a opció individual. Ni la història oral ni l'estudi monogràfic de casos d'integració associativa satisfan la singularitat de l'enfoc que pretenem donar a la nostra recerca.

La nostra lectura de la realitat associativa del Baix Llobregat, sense desprestigiar o desconsiderar els altres models d'abordatge d'aquesta realitat concreta, ens situa en un marc tanmateix ben diferent. La nostra perspectiva metodològica és la d'assumir l'associacionisme com un simple pretext amb l'objectiu concret de conduir els actors socials a fer una autovaloració de la seva pròpia realitat associativa i del discurs social que la sustenta. Concretament, oferim un marc de reflexió que permet aflorar la llibertat d'anàlisi i de propostes contrastades; no solament a partir del relat del que està passant en funció d'una seqüència històrica, sinó de l'autodefinició de la pròpia situació en el context dels diversos municipis o zones del Baix Llobregat.

No ens interessem per les ideologies subjacents ni per les opinions més o menys explícites que puguin fonamentar o fer de coixí als diversos projectes associatius, sinó que el mètode ha de recollir uns materials que permeten interpretar sociològicament la lògica que orienta la intervenció associativa, així com els límits i possibilitats dels canvis en aquesta lògica de producció de pràctiques socials. Com que la intervenció associativa es porta a terme en un context social (el Baix Llobregat) i institucional (privat, no lucratiu, societat civil, tercer sector, altruisme, etc.) determinats, es tracta de fer la reconciliació entre el sistema socio-institucional (vida pública i vida privada) i l'acció dels actors socials (iniciatives associatives) amb les seves possibilitats i límits.

El nostre mètode intenta captar els models associatius a través dels quals els homes fan la seva història; és a dir, la historicitat dels actors socials. Perquè les societats associatives no estan dintre la història, sinó que la història està en les societats associatives.

Amb aquesta convicció ens interessa veure com els homes i les dones construeixen la pròpia història i com intenten apoderar-se dels elements que els poden fer protagonistes del propi destí, adés interioritzant la pressió social i institucional sostinguda i permanent, adés transformant i canviant aquells models imposats. En definitiva, com produeixen la societat? Com es fan amos del control dels instruments de producció de la societat (el coneixement, l'acumulació cognitiva i el model cultural)? I això més enllà dels avantatges personals i gratuïts trets de l'acció associativa concreta (gratificacions i compensacions personals o professionals) o dels interessos aliens a l'espai concret d'aquesta acció social (imposicions institucionals de tota mena).

La metodologia sociològica a la qual hem optat vol posar en evidència el lligam indissoluble i estret -potser més aviat la reconciliació- entre la teoria associativa i la seva pràctica. Volem partir de la pràctica quotidiana per a arribar a partir dels mateixos actors a la consciència de la pròpia pràctica i, per tant, a l'autoanàlisi.

Es per això que volem produir, en primer lloc, el propi coneixement científic de la vida associativa amb els propis actors per a restituir-los el coneixement reflexiu del que estan

fent; els analistes no són els investigadors sinó els mateixos actors. Per això fer, hem baixat al terreny dels mateixos protagonistes provocant un diàleg substantiu sobre la seva pràctica. Es per això que hem elaborat un guió de qüestionari (que fem constar a l'apartat que segueix) expressament pensat per a l'articulació d'un discurs. Com s'expressa la pròpia realitat?

En segon lloc, hem acceptat el sentit que donen a la seva conducta o pràctica associativa posant-la en relació amb els seus objectius, la seva dedicació, la seva dependència institucional en funció del municipi o de les finalitats expressament manifestades i la coordinació difícil entre instàncies diverses intervinents. Es per això que hem fet un treball de codificació dels continguts en funció dels ítems expressats pels nostres interlocutors. Quines relacions socials s'impliquen en el context associatiu?

En tercer lloc, hem intentat d'arribar a la comprensió de com els actors socials produeixen la situació. Aquest és el moment fort de l'anàlisi tot respectant escrupolosament els continguts del que ens ha estat dit. D'on neixen les implicacions de l'autoanàlisi?

En darrer lloc, hem intentat de veure com en una pràctica carregada d'historicitat es poden produir relacions socials noves i en quines condicions aquestes es poden portar a terme. Aquesta és la tasca inductiva més original i compromesa tot partint de la dada constatada prenent com a punt de partida el que ha estat verbalitzat pels actors socials. Com es poden produir pràctiques alternatives a partir del que ha estat constatat?

3. Els instruments de treball posats a prova

Decidida la mostra d'associacions a contactar, la nostra tasca fou la d'aproximar-nos directament a cadascuna de les que integraven la mostra, en el lloc on es realitzen i actuen i en les seves set formes o tipologies expressives que s'havien decidit prèviament i de les que hem donat compte anteriorment.

La substància de la conversa seguia el guió clàssic de l'anàlisi institucional amb la preocupació de tenir compte del passat, del present i del futur de cadascuna d'elles. Aquest guió o qüestionari era el següent:

Guió d'entrevista

(Conversa lliure, dúctil, espontània i variable en funció de l'entitat, les seves finalitats, la seva ubicació i de l'interlocutor o interlocutors amb qui es parli).

HISTORIA

1. Antiguitat i circumstàncies del naixement.
2. Es poden traçar etapes evolutives? (per canvi de finalitat, innovació d'activitats o canvi de persones responsables).

ACTUALITAT

3. El suport jurídic de l'entitat: legalització o estatuts: organisme, en funció de quina llei?.
4. El sosteniment econòmic: quotes, subvencions, serveis institucionals, donacions de particulars...

ORGANITZACIO INTERNA

5. Sistemes d'elecció de la Junta o dels responsables.
6. Organigrama, seccions i funcions de les mateixes. El seu enquadrament dintre de la unitat institucional.
7. Nombre de socis: edat, sexe i aproximació a l'estatus social. Nombre de membres actius i passius.

ACTIVITATS

8. Tipus d'activitats per seccions.
9. Activitats internes dels socis o obertes a la població (explícitament adreçades a tothom).
10. Nivell d'audiència en ambdues: nombre de participants i tipologia dels mateixos.
11. Productes institucionals: fulls de comunicació interna, revistes o papers divulgatius de l'entitat, ús dels mitjans de comunicació social locals o nacionals.
12. Coordinació amb altres entitats en règim federat o no: per a què fer?, col.laboracions esporàdiques o permanents?, eficàcia o satisfacció de la mateixa.

CONFLICTIVITAT

13. Relació de conflictes institucionals destacables que s'hagin donat: persones que intervenen, per quins motius?, resolució dels mateixos.

PROJECTES DE FUTUR

14. Orientacions futures de l'entitat: en el pla dels projectes concrets i en el terreny del disigs col·lectius.

A vegades n'hi havia prou amb una conversa i en d'altres ha estat necessària una repetició; són encara les circumstàncies que determinaven el nombre de trobades o la manera de procedir. Sense haver-ho deliberadament buscat, en ocasions concretes la trobada ha gaudit de més d'un interlocutor prenent una situació efectiva de conversa grupal amb els avantatges que comporta la dinamització col·lectiva d'un intercanvi animat i contrastat de parers.

El paper de l'investigador varia considerablement segons el moment concret de la recerca. D'entrada s'ha de dir que l'investigador no és un ideòleg privilegiat, ni tampoc un observador fred i distant; el seu paper és el de controlar i provocar l'autoanàlisi i un agent de coneixement de la realitat associativa al moment de la inducció científica.

L'investigador en cap moment s'identifica amb l'interlocutor; és un animador, provocador i dinamitzador de la conversa i no un productor de coneixement. Estem en una recerca intensiva i no en una enquesta extensiva. El resultat final és que, no solament es genera una consciència d'autoanàlisi a partir de la praxi àmplia o limitada de l'actor, sinó que es provoca una sensibilització de l'interlocutor a partir del seu propi relat respecte a la seva pròpia pràctica associativa.

L'objectiu final d'aquesta anàlisi tractant-se d'una recerca intensiva, no és la generalització probabilística com a resultat d'una aproximació quantitativa; de fet, no és el que hom es proposa en aquest tipus de recerques. El que interessa ara és la rellevància o singularitat social dels processos i models associatius que han fet l'objecte d'aquesta anàlisi i que permeten indicar cap on van les tendències associatives en una comarca com la del Baix Llobregat.

Finalment, hem de dir que seria absurd caure en una generalització probabilística inductiva que, com ha estat dit anteriorment, no es pretenia; hi ha almenys dotze poblacions de la comarca del Baix Llobregat on no s'hi ha fet cap entrevista. La lectura que s'ha de fer del que conté el capítol 3 d'aquesta recerca es centra en la resposta a les preguntes que ens fèiem anteriorment sobre aquesta comarca. En síntesi, és intentar respondre als interrogants plantejats en una doble direcció: Quines línies associatives podem considerar avui al Baix Llobregat com producte d'una brillant circumstància històrica del passat? Cap a on s'encamina dinàmicament l'associacionisme avui al Baix Llobregat en el benentès de voler donar respostes als problemes de la societat actual?

Capítol III

PRESENT I FUTUR DE L'ASSOCIACIONISME AL BAIX LLOBREGAT

1. Entitats culturals

Hem definit tipològicament aquestes entitats culturals com les associacions, institucions o organitzacions dedicades al conreu d'activitats i productes culturals que, en principi, van més enllà de la cultura anomenada popular, entesa com la cultura transmesa pels mitjans de comunicació de masses i que, per tant, la seva possible influència, tot i ésser intencionada, no és controlada en totes les seves dimensions per qui emet la comunicació.

En concret, es tracta d'entitats que tenen la seva mirada posada en la cultura cultivada (que no deixa de tenir una important i singular incidència popular), adés amb la voluntat de donar serveis a la població (biblioteques o centres de recerca), adés centrant-se en aspectes comunicatius (promoguent tot el que es refereixi a la comunicació: premsa, radiofonia o televisió o, també, a la cohesió d'una determinada franja àdhuc popular de la gent tot realitzant activitats lúdiques, expressives o d'una altra mena que, no solament facilitin la interrelació entre la gent, sinó que generin consciència grupal local de barri o poble). En aquest sentit, es tracta d'entitats l'ambició de les quals és que el seu producte cultural serveixi de pretext o justificació per a crear cultura de grup.

A pràcticament tots els municipis i ciutats del Baix Llobregat han nascut i encara segueixen existint entitats d'aquesta índole. Són els Ateneus, els Centres Culturals i Recreatius i altres grans entitats associatives d'aquesta mena que han jugat i juguen un paper de centralitat o de punt de referència a les poblacions i la dedicació de les quals, sota el pretext lúdic, cultural o de conreu d'activitats diverses, fa que apleguin amplis col·lectius humans amb la finalitat de fer "societat", tot generant cohesió de grup el més localitzat possible. La finalitat última evident d'aquestes organitzacions és la de generar identitat col·lectiva.

1.1 La història

A partir d'una legitimació ideològica (el republicanisme) o d'una homogeneïtat social (l'obrerisme o la burgesia), aquestes entitats pretenen representar, cohesionar i donar vida a una vivència grupal que, més enllà d'unes activitats concretes de caràcter lúdic o cultural, doni el vertader sentit de pertinència als qui s'integren en les formes associatives que l'entitat proposa, ofereix o fa possibles.

El caràcter públic d'aquestes entitats és d'una evidència contrastada i tota persona, pagant la corresponent quota, se'n pot gaudir tot trobant en l'entitat l'orgull de formar part del grup social que l'entitat representa. "Sóc de l'Ateneu" acaba essent una afirmació que, no solament certifica la certesa d'uns drets als quals hom hi opta absolutament per causa d'una pertinència a l'associació, sinó que genera identitat social identificable públicament i que va més enllà del simple fet d'associar-se. Esser

d'una entitat d'aquesta mena permet enquadrar-se i ésser tingut com a participant d'una determinada idea que té força col·lectiva: combregar amb el republicanisme, ésser treballador, pertànyer a la burgesia, etc.

Aquest fet no pressuposa necessàriament la militància en una línia política o social determinada de la institució com a tal, sinó que únicament l'associació aplega la representació d'uns interessos polítics o socials determinats. Es més, sovint ja des dels seus estatuts inicials, algunes entitats culturals es desmarcaven i es desmarquen de tota intencionalitat política o social; no constitueixen necessàriament per si mateixes vertaders espais de lluita.

Aquest tipus d'entitats nasqueren fa ara entorn del centenar d'anys com a fruit d'un moment o circumstància concreta de la història social i política de Catalunya i del Baix Llobregat. La finalitat d'aquestes entitats en els seus orígens fou a l'ensem política i cultural. D'una banda, la gent s'agrupava entorn d'una activitat centrada en el moviment coral, per exemple, i els temps aconsellaven que el conreu de la cultura es realitzés i es dugués a terme en el si d'aquestes entitats de manera exclusiva i, per l'altra, amb els alts i baixos contemplats en la defensa de les llibertats polítiques del país, aquestes entitats van capitalitzar la defensa, la protecció i el patrimoni d'un ideari polític determinat amb les seves tendències internes, contradictòries i sovint oposades.

Donada la seva característica de llarga història, aquestes entitats s'ubiquen al nucli més vell i característic del poble d'origen i, amb els anys, han aplegat un important patrimoni pel que es refereix als seu local social. Els preus del sòl eren proporcionats a una determinada època i la compra dels terrenys va contemplar una acumulació de voluntats que, sigui al comptat, o a terminis, o amb l'aportació manual de l'esforç personal dels participants en el projecte, van acabar configurant un complex immobiliari que en aquests moments seria d'un valor incalculable. En aquest aspecte patrimonial hi ha entitats culturals que àdhuc han arribat a promocionar unes escoles pròpies.

En aquest sentit van contemplar una empenta remarcable ja des dels seus inicis; de fet, eren l'aixopluc que aplegava moltes i diverses voluntats, sigui amb la idea de conrear la cultura únicament, sigui amb el propòsit d'enquadrar-se políticament o socialment a la societat d'aleshores.

El que era evident és que, per a unes o altres raons, aquestes entitats constitueixen la tribuna popular en la qual es parlava de la vida del poble, es parlava de política, es parlava de tot. Com que no hi havia res més, l'atracció era col·lectiva tant pel que es refereix a les variables demogràfiques (joves-grans, homes-dones), com a altres diferenciacions socials més significatives (rics-pobres, solters-casats). Les persones hi acudien, no solament per a expansionar-se, sinó per a moltes altres coses.

L'aspecte floreixent d'aquestes entitats fou notable almenys fins a l'era del General Franco. La dependència d'un ideari polític o social concret va fer que aquestes entitats experimentessin el va-i-

ve de la vitalitat particular de les formacions polítiques que representaven. Amb el franquisme, algunes van veure incautats els seus béns patrimonials, encara que les mateixes circumstàncies històriques van fer possible l'acumulació patrimonial per la desaparició d'altres entitats que no van resistir les pressions del devenir dels esdeveniments.

La repressió fou molt dura per algunes entitats significativament marcades per una determinada tendència. Com que es van trobar circumstancialment ubicades en un bàndol determinat, van veure els seus directius empresonats i d'altres van marxar a l'exili. També hi hagué una minoria -i segons a on no tan minoria- que va ésser represaliada fins a la mort.

1.2 L'actualitat

A partir d'aquest moment, l'activitat de moltes d'aquestes entitats es va anar desenvolupant com en general totes les entitats culturals de Catalunya, adés en un pla de conreu de la cultura en circumstàncies difícils, adés en una clara línia d'oposició al règim nou nascut. Hi ha moments en els quals es desperta i d'altres que es cau en la rutina. El fet és que, a partir d'aquell moment, ja mai més les coses seran iguals.

"El canvi social de la pròpia societat catalana obliga a modificar els valors que fins aleshores havien predominat i aquests ateneus o entitats culturals es van anar adaptant a aquesta nova societat emergent que, després de la dictadura, estava començant a créixer", ens han dit.

Hi ha entitats que han volgut viure de l'esplendor d'èpoques passades, tot i veient que anaven desapareixent algunes seccions o alguns espais que tota la vida havien estat els propis. Desapareixen o decauen algunes coses i s'intenta fer-ne néixer de noves (el joc, per exemple) que permetin un cert reflotament econòmic de l'entitat i una permanència de vida institucional dintre la població.

"Però això no era un estímul suficient per a reflotar espiritualment l'entitat".

Tot es mor: s'abandona l'oferta d'espectacles perquè la gent no hi va, es deixa de fer activitats com el teatre que garanteixen la creativitat de les persones, infraestructuralment es van cedint espais i s'està molt malament. S'intenta promoure activitats que puguin garantir la rendibilitat immediata per a satisfer les despeses que ocasiona un patrimoni que no és fàcilment disponible. Això ha fet que, amb el pas del temps i per determinades activitats, es fa molt difícil omplir el local que resulta excessivament gran per les necessitats de l'hora d'ara.

Per altra banda, en alguns casos la capacitat dels gestors per a rejuvenir o donar un impuls nou a l'entitat és limitada o pràcticament nul·la. Tot és o es fa vell i acabat. Les noves fórmules imaginades per a reflotar l'entitat, també es fan caduques i tenen una periodicitat limitada; és la tècnica de tapar forats per aquí i per allà i el dèficit econòmic ofega i cada vegada el forat

és més gros. Els tripijocs d'una mala gestió es fan sentir i àdhuc hi ha sospites en algun cas de malversacions. El caos és enorme perquè s'ha volgut resoldre la situació àdhuc per la via d'aprofitar determinats productes institucionals que semblen rendibles per a intentar sortir de l'atzucac en el qual es troba immersa l'entitat.

"Es crea un buit de poder amb dimissions, subhastes i gestions confuses. Qui es veu en cor de tirar endavant les coses? No és l'obra més aviat d'un grup de romàntics? Qui s'atrevirà a posar en ordre la casa? Qui serà capaç de crear un pla de viabilitat per intentar salvar les coses?", ens han expressat dramàticament.

Es tan gran l'embolic, tan barrejat tot plegat que es fa impossible determinar si aquí tot és degut a una circumstància històrica o a una simple mala gestió. En tot cas és tan caòtic que ningú s'hi veu en cor. Els romàntics, absorbits pel deute econòmic, pensen en alienar o vendre part d'aquell important patrimoni per a fer-hi pisos o per a habilitar-hi espais pels moviments de joves pels quals no s'hi troben sortides i constitueixen una preocupació pels mateixos edils municipals. Tot és bo per a reflotar com sigui l'entitat.

"Una institució així exigeix una gestió professionalitzada, seriosa i contundent d'acord amb les exigències actuals. S'han perdut massa anys. S'ha d'aprofitar que encara no s'ha anat més enllà de les amenaces; però l'ai al cor sempre el tenim", ens han dit.

Observem en aquestes entitats un altre problema que ha anat en contra de la permanència de les mateixes. Si en un principi estaven ubicades al centre del poble, amb l'imponent creixement demogràfic i urbanístic de les poblacions del Baix Llobregat, els seus locals socials han anat quedant relegats a un casc antic que no coincideix necessàriament amb els espais naturals de tota la població; han quedat a un extrem tanmateix ben poc significatiu de la vida quotidiana de la gent. No hi ha necessitat d'anar a l'Ateneu on allà es fa tot; potser només ha quedat com un centre simbòlic de referència; però la vida col·lectiva passa per una altra banda. El local social ha deixat d'ésser l'esperit aglutinador de tot allò que es fa culturalment al poble i ja no concentra tota la seva activitat cultural; aquesta concentració deixa de tenir sentit.

"La dinàmica del casc antic del poble ha deixat d'ésser el lloc privilegiat del poble per a convertir-se en un lloc marginal. Altres barris s'han anat rehabilitant més o se'n han fet de nous i, sobretot, el sector comercial s'ha anat traslladant a aquests barris nous. L'abandó és la característica d'aquesta part antiga del poble on només s'hi han rehabilitat molts bars que són llocs de trobada de la gent jove. D'una banda no hi ha res i, de l'altra, ha quedat com un lloc privilegiat per a la gent jove", ens han revelat.

La vida i dinàmica d'aquestes entitats està condicionada a la rehabilitació dels cascs antics si es vol que es converteixin en centres d'oci i de cultura. La gent s'hi sentirà a gust en la mesura

de què, no solament es rehabilitin amb la idea de diversificar l'oferta, sinó que es reconverteixin arquitectònicament per a fer-ne un espai agradable. El factor ambiental és fonamental per a fer una atracció massiva de la població jove i no tan jove.

"El tema és doble: la qüestió ambiental i la necessitat de facilitar l'acolliment", diuen.

La proximitat geogràfica del Baix Llobregat amb Barcelona, no solament pel transport públic sinó per la riquesa de vialitat proporcionada pels nous traçats, pot acabar esdevenint un avantatge.

"Les coses es poden reconvertir i podem pensar més aviat amb el poder d'atracció "a favor del Baix Llobregat"; si ho sabem reconvertir, aquesta facilitat de comunicacions pot ésser un avantatge per nosaltres", ens han dit amb gran convicció.

Tot plegat, és a dir, aquests canvis que s'han operat en la història, tant políticament com socio-demogràficament, fan que entitats que havien omplert el seu ampli local de gom a gom i havien acollit moltes i diverses activitats (escacs, futbol, penyes de tota mena, ciclisme, clubs diversos) en aquelles poblacions quan encara tenien pocs habitants, en el moment en el qual la població s'ha multiplicat per tres o per quatre o per deu i l'oferta s'ha diversificat, no poden omplir la sala. Els joves, per exemple, que participen en determinades activitats, quan són més grans, se'n van. Hi ha entitats que s'han plantejat d'organitzar balls juvenils per a atreure'ls, tot intentant de satisfer aquesta demanda dels mateixos joves. Costa trobar la fórmula adequada que permeti ésser present culturalment en el moment actual.

"Es un gos que es mossega la cua: en no haver-hi caliu, s'han anat dispersant", ens han dit.

Hom té la impressió que hi ha un contrast entre el reconeixement públic d'aquestes entitats, àdhuc a vegades obtenint premis de l'administració per la seva activitat, que no es correspon amb el producte efectiu de la promoció de la vida col·lectiva. Sense la riquesa d'un moviment popular, associatiu i cultural, aquest reconeixement públic acaba essent fictici.

Es difícil per no dir impossible tornar a refer la històrica transcendència cohesionadora d'aquestes entitats. Entre les cessions, les vendes i les alienacions de béns, aquestes entitats culturals han quedat reduïdes a una espècie de casal d'avis, on els vells socis hi van a jugar a cartes i que no acaben d'entendre que l'associació ja no és el que va ésser ("es pensen que estan conservant un mena de castell"). L'única cosa que encara permaneceix és el local que simbòlicament encara actua de punt de referència: espai de trobada, punt de contacte i font de reunió per a fer altres activitats fora de la casa. D'una manera i altra, s'ha perdut l'esperit ateneïsta. La participació àdhuc en activitats promogudes des de l'entitat, no són participades ni pels qui encara es troben integrats com a socis a l'entitat o en qualsevol de les seves seccions.

Es només que actualment la gent té altres camins d'expansió? Es potser que la facilitat de comunicacions amb Barcelona els invita fàcilment a la fugida? Es que aquestes entitats culturals, presoneres culturalment i espiritualment, han perdut sentit i interès de cara a la població?

El que es constata és que

"La gent ve aquí quan no té res més. Es fan activitats de cara a fora i la sala és disponible per a l'ajuntament i per a tothom. S'hi fan activitats d'exhibició com música i espectacles; però si l'ajuntament ho fa servir només pel que ell vol, ja no podem fer res i no es pot establitzar una programació una mica racional", ens han confessat.

L'entitat acaba no tenint cap mena d'autonomia i es fa difícil dinamitzar des de la mateixa entitat la vida col·lectiva. Com atreure altra vegada la gent? Cap on cal adreçar la propaganda? En darrer terme, què en queda de l'entitat cultural que justifica la seva existència?

El curiós és que aquestes entitats culturals segueixen mantenint un gran nombre de socis que, amb els seus familiars, sobrepassen fàcilment el miler de persones. Però la majoria solen ésser persones grans, entorn o més grans dels quaranta anys, tot i que algunes activitats (cursets de ball, per exemple) han atret gent jove que voreja els vint anys. Hi aniran només i únicament per a aprofitar-se d'una concreta activitat; però després abandonen.

Amb tot, aquestes entitats culturals, siguin quines siguin les activitats que realitzin, tenen una junta administrativa amb els càrrecs estatutàriament previstos (president, secretari, tresorer i vocals) que decideix les coses, i una assemblea de socis que l'elegeix. Estan inscrites al registre de la Generalitat com al seu temps ho foren al govern civil.

La realitat és que la participació és molt escassa, no solament perquè la gent es desinteressa d'ocupar càrrecs i acaba essent una minoria la que tot ho mou, sinó perquè, quan es vol fer una renovació de càrrecs, s'ha d'anar a trobar la gent per a què es presenti. Hi ha una bona dosi de comoditat ("continueu; no cal que escollim ningú perquè ja ho feu bé"); sembla que la qüestió és no comprometre's i no sentir-se lligat. Se sent la necessitat de la incorporació de gent amb noves idees perquè no és bona la sedimentació o manca de renovació dintre de l'entitat.

Econòmicament, es viu de les quotes dels socis; però aquestes no donen per a tot. Aleshores s'inventen ofertes (balls de saló, casaments, discoteca, el lloguer dels bars, per exemple) que suposen un ingrés a vegades fort per l'economia de l'entitat; es tracta d'aprofitar els recursos propis de l'entitat. També es reben algunes subvencions municipals (pel fet de prestar els locals amb motiu de la festa major, per exemple) o de la Generalitat, encara que no totes les que es demanen perquè els retalls actuals són evidents.

La comunicació interna entre els socis es sol resoldre a través d'un full informatiu periòdic de les activitats que han estat programades. Hi ha hagut el plantejament d'arribar a fer una revista; però es desestima pel fet de demanar molta dedicació, un problema no solament de temps sinó també de persones. Algunes d'aquestes entitats culturals havien acollit als seus locals la televisió local que, per problemes d'exigències, se'n va anar a una altra banda ("Ens va deixar orfes de l'únic que teníem que era el canal televisiu").

La coordinació amb altres entitats sol ésser un tema complicat. El que és cert és que aquestes entitats culturals solen estar federades, fet pel qual tenen dret a rebre certs i concrets serveis i per assessoraments per qualsevol problema que es presenti fruit d'una certa coordinació amb totes les entitats culturals de Catalunya. Per altra banda, sovint, es sol estar present als consells municipals de cultura que alguns ajuntaments han posat en marxa.

S'ha de dir que, com que són les seccions o els grups subintegrats que formen part de l'entitat (dels quals en parlarem tot seguit) els que porten a terme les activitats, la unió amb d'altres entitats es realitza a través de l'activitat específica que duen aquestes seccions (per exemple, edició d'una revista, publicació de guies conjuntes, elaboració de calendaris col·lectius per a diversificar l'oferta, determinació de mostres culturals conjuntes de les agrupacions de la comarca, etc.) des del moment que la unió efectiva està basada sobretot en l'interès per l'activitat conjunta que porten a terme.

Per altra banda, no s'endevinen conflictes seriosos a l'interior d'aquestes entitats, si no és la tensió entre persones marcada per la voluntat explícita d'un cert protagonisme en un determinat projecte o la tensió creada per uns drets adquirits; aquests conflictes àdhuc poden arribar a l'escissió d'alguna entitat, tal com s'ha donat històricament. De fet, aleshores aquestes tensions són més ostensibles quan a un mateix municipi hi conviuen dues entitats semblants.

"Va arribar un punt que aquestes diferències van ésser molt ferotges; uns no volien veure els altres, àdhuc pel carrer. La gent gran encara en parlen amb una certa amargor i fins i tot no en volen ni parlar. El cantó positiu és que la situació va crear una vida cultural rica dintre la població".

La relació amb l'administració local hem de dir que sol ésser més o menys intensa; va des de la coexistència pacífica amb ajuts econòmics puntuals únicament quan l'entitat cultural participa en festes col·lectives deixant el local o prestant els serveis d'alguna secció, a la col·laboració directa a través de fer acords de col·laboració i participant àdhuc econòmicament en un pla de viabilitat de l'entitat tot intervenint directament en la gestió financera, passant per l'entitat cultural que planteja una lluita erma i inútil contra l'ajuntament, com si es tractés d'un contrapoder i que des de la mateixa entitat es pogués participar en la contesa política.

1.3 Les seccions

Aquestes entitats culturals solen tenir alguna secció: per exemple, sardanes, grups teatrals, moviments esportius o agrupacions corals. Es tracta de "subentitats" que fan les seves activitats (aplecs, ballades, cursets, concerts, entrenaments, competicions, etc.), que administrativament, econòmicament i quasi jurídicament van pel seu compte i es regeixen amb una total autonomia. L'únic lligam amb l'entitat cultural és la informació entorn de les seves iniciatives, coordinació necessària per no coincidir amb altres activitats que es puguin realitzar; però es regeixen com una entitat a part. Es pot dir que es tracta, més que de seccions, d'activitats culturals que aprofiten la disponibilitat del locals per a dur a terme les seves pròpies iniciatives: assajos, reunions, tota mena d'usos per a les seves finalitats, etc. Algunes d'elles aconsegueixen donar encara un cert prestigi a l'entitat cultural. Adhuc els socis són propis independentment de si són socis de l'entitat més àmplia.

Aquestes seccions, més que seccions, són grups que veuen l'entitat cultural com l'eix que els aglutina i que l'aprofiten per a estar-hi, tenir un espai, disposar d'uns serveis que van inclosos amb les despeses generals de l'entitat i poder mantenir la seva activitat. De cap manera tenen l'esperit de pertinència que podria donar la casa. Fins al punt que hi ha casos en els que aquestes seccions han canviat de dependència institucional només i únicament per problemes d'espai ("era un lloc poc acollidor, molt fred, molt amagat; vam venir a raure aquí on hi havia molt més bones condicions"). Es així que diuen:

"Som una secció perquè no podem ésser res més; no pot haver-hi una entitat dintre d'una altra entitat. Fins ara no hi ha hagut pegues; però ara, com que rebem una petita subvenció de l'ajuntament, tenim problemes per a poder cobrar aquesta subvenció al no constar com entitat. Ens preocupa molt tenir NIF i aquestes coses burocràtiques".

La relació entre la institució cultural i les seves seccions acaba essent una mica estranya; es fa difícil establir una entesa o una relació, sense que es pugui parlar de conflictes institucionals donada l'autonomia respectiva; tot el contrari, amb la junta de l'entitat cultural es solen mantenir força bones relacions. Com a màxim, la secció amb les seves activitats participará en esdeveniments festius o espectacles que organitza l'entitat, i res més. Expliquen les seves interrelacions a partir de formulacions tan pintoresques com aquesta:

"No hi ha cap problema que estigueu amb nosaltres; però tindreu autonomia pròpia".

Aquesta autonomia fa que l'organització interna de la secció sigui decisió exclusiva del propi govern d'aquesta. Per exemple, una secció sardanista que té força socis tindrà la seva colla sardanista amb un grup competent minoritari de persones que s'hi dediquen i amb una organització administrativa (junta pròpia) i econòmica (percepció de quotes de soci, recaptacions al carrer o subvencions,

publicitat) diferenciada de l'entitat cultural i evidentment realitzant unes activitats (ballades, cursets, promocions determinades, divulgacions, aplecs, concerts, etc.) que la pròpia secció decideix; és una qüestió que depèn únicament d'ella.

Les activitats pròpies d'aquestes seccions són extraordinàriament dinàmiques i vives fent-se presents sempre i constantment en la vida de les localitats (festa de l'11 de setembre, aplecs periòdics comarcals de sardanes, fires populars municipals, concursos, cursos de promoció als col·legis o per jubilats, esmorzars populars, elaboració discogràfica, responsabilitzar-se dels actes que duren tot un any de l'elecció com a ciutat pubilla de la sardana, participació en trobades o concursos internacionals, concerts per la Puríssima o per Nadal, representacions teatrals) i en tot el que oferten solen fer un tracte de favor als socis de l'entitat cultural. L'audiència és diversa.

"Depèn del dia, de l'hora i del lloc i del tipus d'activitat que es realitzi, perquè hom té la impressió que la cultura està per terra i la gent no es mou si no és per coses molt concretes", diuen des de la secció.

I això que el treball de disponibilitat i dedicació dels que se n'ocupen sigui amb tota evidència encomiable duent a terme a vegades una vertadera tasca educativa.

La preocupació per la comunicació interna o amb l'exterior és força més viva en aquestes seccions que no pas a l'entitat mare. N'hi ha que arriben a publicar dos butlletins l'any amb motiu d'esdeveniments col·lectius d'importància (amb motiu d'un aplec o d'un concurs de colles, per exemple). El suport publicitari en aquest casos es fa indispensable. També hi ha seccions que fan un important treball divulgatiu des de fa bastants anys per l'emissora local.

"El que vèiem és que, si hi havia una emissora local, havíem de divulgar el que és nostre".

I tot és bo per a fer-se conèixer: penjades als carrers, divulgacions radiofòniques o anuncis publicitaris en revistes especialitzades.

Si hi ha algun problema institucional, més que de la relació amb la institució cultural més àmplia, neix de la tasca específica duta a terme per la secció. Per exemple, l'agrupació coral que té dificultats de trobar cantaires fixes i de la mateixa localitat i no només passavolants foranis o de la població que hi vénen per concerts puntuals, o el grup de sardanes que té problemes de penetració entre la població immigrada.

"Les sardanes han deixat d'ésser una arma de lluita i, ara, ni els polítics li donen suport, ni TV3 fa programes dedicats a la dansa".

Els projectes de futur no són extraordinaris: es concreten en consolidar les dinàmiques actuals, en modificar o modernitzar algun

aspecte de la riquesa immobiliària i en promoure la captació de socis o de participants en una activitat consolidada i determinada àdhuc amb intercanvis amb l'estranger.

Alguna entitat pensa amb la potenciació, a través d'un consorci entre el sector públic i el sector privat amb un gestor professional, d'una activitat cultural que atorgui a l'entitat el carisma de punt de referència d'aquesta activitat.

1.4 Balanç final

Aquestes entitats culturals, necessiten una adaptació als temps presents perquè avui dia ja no poden ésser el que van ésser. Donat el creixement de les poblacions, aquestes entitats no es poden erigir en representants de res, sinó que s'han de limitar a ésser ateneus que vol dir refer el valor de la trobada, un club d'amics més que un centre d'activitats, on la gent hi trobi el lloc de la concentració i que aculli.

"Com si es tractés d'una mare".

Aquest punt de referència fa d'aquestes entitats representants del que la gent vulgui perquè, quan la gent vol fer una activitat, ja es busquen la vida. La gent hi troba una sèrie d'avantatges i, a partir de la trobada, ja decidiran què fan.

Un aspecte important moltes vegades es centra en la reconversió arquitectònica centrada en la preocupació de l'autolimitació i la reducció d'espais pensant més que res en la funcionalitat i les exigències de la realitat present. La competència amb d'altres ofertes culturals és extraordinàriament forta.

Un aspecte que ha fet molt de mal és la gratuïtat de la cultura o potser, més aviat, la cultura de la gratuïtat: tot és de tots. La cultura de la gratuïtat ha plantejat un problema greu de recursos i tot sembla excessivament car. El que s'organitza entra en competència amb el que es fa al carrer i hom no està disposat a pagar-ho. En correspondència aquesta cultura de la gratuïtat ha provocat per part de les entitats la cultura del funcionariat: hom es limita a uns curs anual d'activitats programades que sempre solen ésser les mateixes. Quan s'entra en aquesta dinàmica, ni hi ha creativitat, ni a la curta resulta bona i acceptable.

El problema fonamental és: Com lligar els grans esdeveniments populars locals (Nadal, la Puríssima, Festa major, etc.) alimentats de manera instintiva i rutinària amb el que neix de la iniciativa privada? Com s'ha de dotar la societat civil per a fer les coses amb qualitat? Pretendre que això surti del poble és molt complicat amb el creixement de les poblacions, amb la presència de la immigració i en el context d'uns nivells culturals relativament pobres.

Donada l'ambigüitat i la inadaptació de l'oferta cultural d'aquestes entitats, la proximitat del Baix Llobregat respecte a Barcelona ha fet perdre la participació a la pròpia localitat on hi ha ben poca cosa. Les poblacions, com més llunyanes, més dificultat tenen de poder gaudir d'aquestes coses de fora de Barcelona. La cultura es

compra i es ven i la gent no assumeix la pròpia responsabilitat perquè la cultura es pot comprar.

A tot això, cal afegir-hi el fet del canvi de model de participació associativa a la societat en la qual el voluntariat (acompanyar un malalt, passejar una vella, etc.) dóna la sensació de complir amb el deure de la participació associativa sense tenir que assumir massa responsabilitats ni massa exigències. Cal tenir compte també de la dificultat de trobar el model que els joves necessiten o que els pugui convèncer. La tasca no és senzilla i això compromet seriosament la perspectiva d'aquestes entitats culturals.

2. Entitats d'immigrants

Són aquelles que tenen per objecte la defensa o protecció dels interessos socials, econòmics o culturals dels immigrants; és a dir, dels qui provenen bàsicament per raons econòmiques de regions o països més enllà de les fronteres de Catalunya. Aquí cal distingir entre les associacions que es dediquen a l'acolliment d'aquelles onades immigratòries procedents de l'interior d'Espanya experimentades al Baix Llobregat com a fruit dels anys del "desarrolismo"; és a dir, les immigracions interiors d'Espanya observades els anys quaranta ("els de la fam") o els seixanta ("el desenvolupament concentracionari de les diverses ciutats espanyoles com a resultat del canvi econòmic contemplat al país"), dels moviments migratoris posteriors que tenen com a protagonistes les minories culturals i ètniques estrangeres sudameraricanes, africanes o asiàtiques.

Es tot el complex món cultural, folklòric o d'integració de les cases regionals i les entitats culturals que cohesionen els immigrants de la primera onada, o de les associacions d'estrangers de la darrera onada que conviuen a tots els barris i pobles del Baix Llobregat. Aquestes entitats d'immigrants depenen, no tant del fet de la concentració dels residents en un determinat municipi, com de la dinàmica generada per uns determinats promotors que tenen la mirada posada més enllà del simple fet de generar activitats culturals, folklòriques, esportives, etc. per intentar arribar a un desideratum considerat com una realitat nova: la societat multicultural.

2.1 Els seus orígens

El seu naixement obeeix a orígens sovint molt diversos. A grans trets, s'observen dos models: d'una banda, n'hi ha que han nascut com una "cofradia" a l'ombra de la presència de força persones d'un mateix poble, per exemple d'Extremadura, que pretenen recordar i honorar alguna imatge emblemàtica del seu poble facilitant un culte o un record entorn d'aquest objectiu; i, de l'altra, n'hi ha que han contemplat una mena de mobilització clarament dirigida i intencionada.

En aquestes segones, després d'uns anys de gestació del projecte i quan s'han pogut coordinar diverses voluntats, els propis participants s'adrecen a les instàncies municipals de la seva residència tot demanant assessorament tècnic, jurídic o administratiu i locals públics per a la constitució de l'entitat. En principi, la mobilització s'adreça directament pel benefici d'una minoria d'un país determinat (Perú o Gàmbia, per exemple); però en d'altres casos, i ja des d'un bon començament, la preocupació de la nova entitat s'adreça a una regió concreta (per exemple els cinc països del Magreb amb tot el complex de cultures diferenciades: àrab o berber d'Argèlia, el Marroc, Mauritània, Túnez i Líbia).

D'una manera o altra, una preocupació bàsica i comuna d'aquestes entitats són els temes culturals, interessos materials i espirituals del seu poble, encara que en la seva gènesi les associacions van sorgir com un punt de trobada o d'autoorganització dels immigrants

tot proposant activitats concretes (cursos de flauta llarga típica, una festa gastronòmica, un ball), afavorint i recuperant el coneixement de la seva cultura i la seva gastronomia, la seva personalitat específica; la finalitat, doncs, és participar. Cosa que han intentat i, a vegades, han aconseguit abans de la seva legalització.

Pel que es refereix a les associacions d'estrangers, hi ha un element suplementari que moltes vegades és la que ha motivat la necessitat de l'associació.

"Nació de la inquietud de algunos paisanos: era indispensable garantizar una presencia en esta ciudad a raíz de algunos hechos, concretamente a la delincuencia sostenida por algunos de los nuestros. La única manera de presentar una imagen distinta era la de crear una entidad. El objetivo era doble: dar otra imagen de la inmigración y cubrir un espacio necesario, dado que ya éramos muchos. Se trataba de salir de la circunstancia y pasar a otra situación. Es así que hicimos un trabajo de hormiga, hablando en los bares y por todas partes, haciendo un poquito de pedagogía: somos distintos, pero somos iguales. Soy yo, que no tengo nada que ver con los hechos acaecidos", diuen uns llatinoamericans.

Bàsicament el tema de la solidaritat és prioritari; partint d'aquí, es tracta de treballar el dia a dia amb el ple convenciment que el que cal prioritzar és la cultura.

"Es la cultura la que manda y no la política. Lo primero es la cultura i la tolerancia. Tu me enseñas la cultura del Perú, tu la de Cataluña, yo la del Magreb, éste la española; hemos de tener relación", diuen uns nordafricans.

I és per això que els centres cívics municipals obren les portes a tota mena d'entitats ocupant a vegades espais que s'han de compartir i on, en algunes situacions, la seva insalubritat és evident; cosa que genera una certa pressió de cara a les instàncies municipals per a la millora de les condicions físiques i higièniques d'aquests locals col·lectius.

En aquest sentit, hi ha associacions d'immigrants, tret característic de les nordafricanes que, per raons burocràtiques, encara no disposen d'un local i han de donar la direcció particular d'algun dels seus membres com a domicili legal de l'entitat. I, a més, es cansen de sol·licitar aules per a ensenyar als seus fills la pròpia llengua o un despatx per a poder atendre la necessitat d'orientació de la seva gent; trobant dificultats per a què se'ls hi concedeixi.

Les associacions que ja tenen més anys de rodatge, les que van néixer de les primeres onades migratòries de l'interior, i que per qüestions de local no van dependre tant de l'administració (aprofitant un petit racó d'un bar), a mesura que van anant incrementant les seves activitats (exposicions o conferències, per exemple) es van trobar que el local se'ls feia petit i es van veure obligades a llogar espais més amplis. La rehabilitació d'aquests

locals va anar a càrrec de la pròpia gent perquè, generalment, es tracta de locals vells, antics i que s'havien empleat per usos sovint industrials.

"Fou a partir d'aquí que l'associació va adquirir més força amb l'increment del nombre de socis; la millora del local, unes condicions més acceptables i una ubicació cèntrica van fer possible una gran dinamització i fou una dada determinant", diuen ells mateixos.

La disponibilitat d'un local digne i en condicions ha estat una condició sine qua non per a l'associació per a agafar una embranzida necessària: la gent jove s'hi fa present i l'entitat agafa una envolada que suposa un canvi radical d'etapa. A partir del local, aquestes associacions han adquirit una rellevància social i pública.

El cert és que les associacions d'estrangers més recents obeeixen directament a la tipologia d'un determinat assentament: hi ha municipis que han contemplat la presència, sobretot, d'algerians, d'altres de peruans, d'altres de marroquins, etc. De totes maneres, l'assentament majoritari d'aquestes onades relativament més recents no impedeix una dada real que és la de què a pràcticament tots els municipis del Baix Llobregat la immigració espanyola anterior sigui relativament notable.

2.2 L'organització interna

El fet de l'assentament majoritari a un determinat municipi d'aquestes darreres immigracions, no determina que de cap manera les entitats siguin estrictament locals pel que es refereix als participants; per exemple, la majoria d'elles apleguen socis de tot el Baix Llobregat i àdhuc del Barcelonès o de comarques més llunyanes. Aquest és un indicador de la importància que adquireixen aquestes entitats en la seva finalitat cohesionadora des de la pertinència a una mateixa cultura. El curiós és que hi ha una relació directa entre el nombre de socis i els anys d'existència d'una entitat.

Els llatinoamericans solen tenir famílies nombroses i, si van venir dos, ara ja són set i el procés multiplicador és una conseqüència. Normalment, aquests socis són familiars i hi ha associacions que contemplen més presència de dones (els peruans, per exemple) i d'altres en les que hi predominen els homes (africans o extremenys). La dada és absolutament incontrolable. Quan el soci és una família, qui té vot a l'assemblea és el marit, la dona només ho pot fer per delegació d'aquest.

Pel que es refereix a l'edat, hi ha diferències: a les associacions d'espanyols o llatinoamericans hi solen predominar els adults, a les d'africanes la gent més jove. La classe social predominant arreu és sempre la classe mitja treballadora.

"Així com els llatinoamericans són famílies, els magrebins solen ésser homes i joves en la seva gran majoria", ens diuen des d'un ajuntament.

No hi ha cap associació d'immigrants que contempli la divisió en seccions, sinó només persones responsables i compromeses que es dediquen més a una activitat puntual que a una altra segons la pròpia voluntat o dedicació.

Aquestes entitats solen tenir la seva junta elegida periòdicament amb un president, un vicepresident, un tresorer i uns vocals. Alguna ha previst una secretaria d'assumptes socials integrada també a la junta. I el que costa és trobar candidats.

"Com que no es sol presentar cap candidatura, nosaltres continuem a la junta; alguns perquè volem i d'altres perquè estem obligats a fer-ho. Portem uns quants anys amb la mateixa junta, perquè hi ha poca gent que es vulgui implicar", diuen des d'una entitat extremenya.

Econòmicament, força entitats que apleguen aquella primera immigració interior i amb uns quants anys de rodatge viuen de les quotes dels socis que completen amb subvencions diverses que reben de l'ajuntament, de la Generalitat o d'altres organismes estatals o de les respectives comunitats autònomes.

Per altra banda, amb relatius pocs anys de funcionament, la mateixa dinàmica d'algunes entitats proporciona uns ingressos suplementaris i propis com són ara per exemple activitats lúdiques, excursions o festes en les quals es munta una paradeta: en aquest sentit, com més participació més ingressos.

"Vendemos comida latinoamericana a un precio módico y ofrecemos el baile gratis", diuen els peruans coincidint amb la manera de fer dels extremenys.

Això ha permès a l'entitat disposar d'un cert patrimoni institucional que s'ha pogut aplegar amb pocs anys: un equip de música propi, vestits característics, xandalls pels equips esportius...

Entitats més recents de països nordafricans ho tenen força més difícil: no s'atreveixen a demanar un duro al soci considerant les freqüents situacions d'atur i precarietat laborals. I aleshores totes les activitats possibles (concretament, participar en un concurs de dominó o en un campionat internacional amb divuit països de futbol sala) es veuen condicionades per aquesta precarietat econòmica i, si alguna cosa es porta a terme, és per l'aportació voluntària i generosa d'un dirigent que ofereix la migradesa dels seus recursos per a dur a terme un determinat objectiu.

"Pero cuando llevas 40 o 50.000 pesetas dices: de aquí no paso", diuen uns algerians.

Aquestes entitats, sobretot nordafricanes, sense un suport econòmic per la via que sigui, no poden dur a terme pràcticament res. Hi ha entitats que àdhuc s'estan plantejant la seva continuïtat donada la dramàtica situació econòmica i la manca de suport en la que es troben. Els assajos folklòrics s'organitzen a una casa particular que, per manca de local, acaba essent el domicili de l'associació i

les preparacions i entrenaments esportius es fan a la platja aprofitant la temporada d'estiu.

"Si no dan un apoyo a una entidad que está fuera de su país, por lo menos las cuatro paredes, es que no hay sensibilidad. He visto en Francia que no hay pueblo en el que no exista un centro cultural argelino, paquistaní, chino", ens diuen.

S'esgargamellen, per exemple, en demanar una aula per a poder aprendre el català donat que el castellà ja l'aprenen al carrer, pagant ells mateixos el professor, i no els hi concedeixen. La demanda, més que metàl·lica, és de recursos logístics materials per a poder dur a terme una determinada activitat: un local, una pilota, etc.

En aquest sentit de les subvencions, la sort és molt diversa. Uns reben molt i altres pràcticament res. Hi ha també els qui no accepten les subvencions perquè estan convençuts que els diners que puguin rebre per la via de les subvencions no soluciona res i prefereixen fiar-se de l'esforç i de la participació de la gent.

"La experiencia demuestra que, si estás sujeto a subvenciones, estás sujeto a servitudes, a mangoneo. Tengo más dignidad que las 40.000 pesetas que me puedan dar", diuen des d'una entitat llatinoamericana.

Jurídicament, aquestes entitats d'immigrants estan legalitzades. I alguns diuen que han experimentat un canvi considerable des del moment d'haver fet efectiva aquesta legalització: hi ha un abans i un després. Aconseguida la legalització van enviar una carta a tots els partits polítics, a totes les entitats i associacions de la localitat, a tots els sindicats presentant l'associació amb l'ànim de fer-se conèixer i amb el ferm propòsit de superar els desequilibris en la comprensió de les diverses cultures.

Les entitats d'immigrants més antigues, les afectades per la immigració interior espanyola, no s'estan de relatar les grans dificultats viscudes en aquest aspecte de la legalització.

"En els anys del franquisme, l'entitat constava com "hermandad" ja que les associacions estaven prohibides. A les assemblees de socis s'havia de demanar permís a l'ajuntament, hi havia un delegat governatiu o un guàrdia municipal i en conferències per exemple sobre drets humans, s'havia d'enviar la conferència escrita i, si corregien alguna cosa, deien el que es podia dir", diuen des d'una associació extremenya.

2.3 Les activitats

Pel que es refereix a les activitats, la tendència general és la promoció d'organitzacions centrades únicament en l'aspecte lúdic com a instrument per a generar cohesió: festa, ball, esport, futbol, voleibol femení. La freqüència dels esdeveniments sol ésser setmanal, cosa que suposa una forta dedicació.

Aquestes entitats solen coordinar-se amb la comissió de festes d'un barri, àdhuc participant en mogudes del municipi o dels partits polítics de la localitat; de cap manera constitueixen un ghetto que es tanca en la seva pròpia dinàmica tot i que la cultura del propi país sempre hi és present. Adhuc participen en fòrums d'entitats de tot un municipi.

En aquest sentit, hi ha força entitats d'immigrants que tenen un o més equips de futbol, tant de futbol-sala com de camp, grups musicals, agrupacions corals, balls folklòrics del propi país amb vestits regionals propis que mantenen viva l'activitat. També es cuiden les activitats teatrals, els debats polítics al moment d'unes eleccions, o les activitats col·lectives com les excursions (per exemple, entitats regionals espanyoles que anualment van al poble d'origen), el dia del soci, festes infantils i adultes del carnestoltes o mostres d'artesanía i gastronomia regionals.

D'iniciatives n'hi ha moltes com per exemple establir sense regularitat uns premis per a reconèixer la tasca duta a terme per algunes personalitats (un alcalde, un soci que es va distingir dintre de l'entitat: tocar el clarinet durant molts anys). Les entitats de la immigració espanyola reproduïxen festes típiques de la seva regió d'origen com, per exemple, la mort del porc o els clubs taurins en reconeixement dels triomfadors de la temporada a les places de braus de Barcelona.

A partir del nucli central quan es disposa d'un local propi, es fan activitats de tota mena: conferències, exposicions, festivals musicals, concursos de fotografia, presentacions de llibres, classes de repàs pels infants encara que siguin organitzades des d'altres instàncies o per iniciativa dels mateixos professors. Les activitats són obertes a tothom encara que els socis es beneficien d'avantatges econòmics.

La participació en totes les activitats organitzades sol ésser molt diversa; n'hi ha de massives i d'altres que són minoritàries. Sembla que depèn de tres variables: els anys de l'entitat, el caràcter popular o no d'una activitat concreta i el fet de la dispersió geogràfica residencial dels socis.

Pel que es refereix a la comunicació, hi ha una informació sistemàtica als socis a través de periòdics murals o per correspondència postal; no hi ha cap entitat que faci una publicació pròpia,

"Nos falta una persona capaz y que disponga de tiempo para hacer una publicación", ens han confessat.

tot i que alguna l'havia tinguda i que amb motiu d'alguna data significativa com, per exemple, el vint-i-cinc aniversari, es divulga alguna publicació puntual, i àdhuc n'hi ha alguna amb llarga experiència associativa i molts anys de rodatge que està preparant la publicació d'un llibre sobre la seva pròpia història.

Les entitats més antigues empren els mitjans de comunicació per a fer conèixer els seus programes i les seves gestes i a vegades es

desesperen de contemplar com episodis considerats per ells com molt destacables de l'entitat són silenciats pels mitjans de comunicació local.

"La televisió de Catalunya ho va estar gravant i no ho van donar. Vam enviar cartes de protesta. Aquí no interessa molt el que fem perquè és una cosa d'una altra terra i creiem que això s'havia d'haver divulgat", diuen des d'una associació extremeña.

2.4 La interrelació entre associacions

Lògicament, hi ha una evident coordinació d'entitats quan es troben aplegades i comparteixen els locals d'un centre cívic municipal. Un altre element important de coordinació és el fet que moltes entitats apleguen entre els seus socis membres de varis països d'immigració de la mateixa àrea geogràfica i àdhuc d'àrees més àmplies constituint associacions molt obertes; és el cas, per exemple, dels sudamericans o dels nordafricans.

Per altra banda, hi ha entitats completament obertes a les altres entitats semblants de la població donant-se una col.laboració mútua. En aquest sentit, la participació associativa en les festes locals (Reis, Corpus, festes de barri) suposa un important element de coordinació. Però en aquest aspecte de la coordinació, es va més enllà perquè sovint es mantenen connexions amb organitzacions no governamentals i entitats d'àmbit estatal i governs autonòmics que faciliten l'intercanvi participatiu establint connexions àdhuc per la via consular. Aquestes coordinacions també poden ésser potenciades per federacions d'entitats d'àmbit català que responen a un mateix origen regional que potencia l'organització de determinades activitats amb una coordinació relativament àmplia i un treball conjunt. Hom té la impressió que, a través d'aquesta dinàmica de coordinació, els lligams amb tota mena d'entitats d'immigrants, siguin d'allà on siguin, és extraordinàriament notable.

"Estem atents als programes i propagandes i saps de les activitats que es fan als altres centres; és així com surten idees noves que són interessants", ens diuen des d'un centre extremeño.

De conflictivitat interna, aquestes entitats d'immigrants han experimentat només les tensions clàssiques que es veuen arreu: les que neixen dels qui proposen orientacions diferents per a la bona vida de l'entitat. Es tracta en realitat de problemes de perspectiva i no del fet de dir: "nosaltres valem més que vosaltres". En el cim d'aquestes contradiccions,

"Hay que saber vender la idea y explicarla, de otra forma es imposible que la voten. Aunque tu idea sea la mejor, si no la sabes vender, no la vas a ganar en una votación", diuen els peruans.

2.5 Els problemes específics de la immigració

No es pot oblidar els problemes reals que afecten l'immigrant i que ressonen directament a l'interior d'aquestes entitats. Per exemple, d'entrada s'ha de dir que la immigració espanyola interior amb uns quants anys d'assentament a Catalunya no té els mateixos problemes existencials o d'identitat que els llatinoamericans, i que aquests presenten problemàtiques socials (de residència o permisos de treball) diferents que els oriünds de l'Àfrica o d'altres continents. Començant pel problema de la nacionalitat entorn de la qual els més desfavorits són aquests darrers. Aquesta és una qüestió variable i que pot canviar en un futur.

Hi ha persones amb una situació jurídica normalitzada; però no són pas poques les associacions d'estrangers en les quals hi ha socis que tenen problemes de papers segons l'àrea de la seva procedència.

S'ha de dir que en totes aquestes entitats s'hi troben persones que tenen formació universitària, un seny i una capacitat de reflexió considerable, d'altres que aprofiten estudiar en aquests moments, i alguns, no pas pocs, que són analfabets o quasi. Hi ha gent amb problemes d'inserció laboral i de residència que són temàtiques molt lligades a la legislació espanyola actual i que preocupen particularment al col·lectiu nordafricà com veurem després. Els serveis socials de les localitats els han d'ajudar molt amb reunions periòdiques i donant assessorament.

Algunes associacions, poques i sobretot llatinoamericanes, disposen d'un servei d'assessorament jurídic propi sobre l'habitable o el treball econòmicament pagat per l'entitat quan el sol·licitant no té solvència econòmica. En aquest sentit es desconfia dels advocats privats o dels serveis jurídics del sindicat des del moment que el preu és car i que els tràmits burocràtics es compliquen.

"Cada uno tiene su motivo por el que ha emigrado; hay quien no tuvo la suerte de encontrar un trabajo en su país y otros por temas diversos como desarrollar su carrera, por ejemplo. Tenemos músicos, bailarines, jugadores de fútbol, magos, gente con estudios. Hay gente que se ha preparado. Tenemos un técnico soldador submarino, buceador que está vendiendo tabaco en la boca del metro", diuen des d'una entitat nordafricana.

Un tema estretament lligat al de la seva problemàtica social és el de les relacions amb l'administració. Aquestes són generalment bones, encara que no sempre; tant pel que es refereix a les instàncies de dinamització ciutadana ("sense paternalismes, a tota entitat que es vol formar li donem suport", diuen des de l'ajuntament) com pel que es refereix als serveis socials ("los servicios sociales de aquí para que te atiendan te tienen que ver muriéndote", diuen uns immigrants).

Algunes entitats s'han preocupat de sensibilitzar els polítics i aconseguir la seva ajuda; en aquest sentit han aconseguit generar que es doni una preocupació pel tema i una actitud francament positiva. Aquests polítics se'n han adonat que no és tant un problema de minories com un tema de societat.

Es troba suport; però potser no tot el que es necessita. Hi ha polítics que no s'acaben de decidir i que no s'atreveixen, no tenen una audàcia necessària per a afrontar aquesta realitat. I, sobretot per qüestions socials, si no es troba un suport logístic, no es pot fer pràcticament res.

"Y todo lo que sea favorecer nuestras cosas será positivo para nosotros y para la ciudad. Lo que no pueden hacer es negar esta licencia; será peor para nosotros y para ustedes. Hay más cuestiones que nos unen que no las que nos separan", diuen els llatinoamericans.

S'han ofertat des de l'administració plans de treball directament dirigits als immigrants; per exemple, un pla de neteja dels parcs. A l'hora de fer efectiva la contractació, sembla que no vulguin donar treball als immigrants amb la idea de no perjudicar a la gent d'aquí. Els afectats es pregunten amb tota la raó on és el suport, perquè no tothom es veu capaç de trucar la porta de la caritat ni té perquè fer-ho, sobretot si és un home jove en la plenitud de les seves condicions físiques o psíquiques i amb salut.

Per altra banda, per exemple els nordafricans han ofertat activitats gratuïtes i actuacions pròpies tot contemplant com alguns ajuntaments contracten altres grups sense considerar la seva oferta.

"A la hora de la verdad, cuando vas a proponer una cosa, te ponen un paño de lágrimas y en esto llevamos un año sin actuar. Tenemos un equipo de futbol con jugadores que han estado en la primera división de sus países, un cantante muy famoso conocido en varios países europeos que no pudo continuar su carrera por el tema del integrismo siendo amenazado tanto él como su familia. No hay ningún apoyo, ni programa, ni proyecto y en dos años no nos han invitado nunca para actuar y sólo pretendemos que nos conozcan. Nos hallamos en un contexto de marginación total", diuen.

Una de les qüestions més conflictives en aquest aspecte de les relacions amb l'administració és el tema policial: per exemple, és una evidència que els nordafricans són tractats de manera més repressiva (els hi demanen sistemàticament la documentació es trobin allà on es trobin, tant és que sigui la plaça pública com un local tancat; els hi tenen l'ull a sobre) que els procedents d'altres àrees geogràfiques. En tenim massa testimonis.

"Reunits al Centre Cívic ha arribat a trucar la policia preguntant què estaven fent allà. Com que a nivell internacional hi ha l'integrisme islàmic amb connexió amb el terrorisme no els deixen en pau. La policia vigila donat el gran nombre d'il·legals. A ningú li agrada fer una activitat irregular com vendre tabac al metro sempre exposat a la presència de la policia que decomissi la mercaderia. Es tot el sistema judicial que hi està implicat i sort que la policia moltes vegades no executa; és més un problema de persones que de sistema", diuen des d'un ajuntament.

El president d'alguna entitat nordafricana ha estat interrogat sobre l'incivisme o sobre l'integritisme, quan fa disset anys que resideix aquí, com si tothom que sigui africà hagués de tenir informació sobre el tema. Aquesta desconfiança o sospita gratuïta és angoixant. Amb motiu del Ramadán es trobaven a la plaça pública uns quants resant i quatre furgonetes se'ls van endur a la comissaria.

"Hemos pedido un lugar para rezar limpiamente porque no lo podemos hacer en la calle de rodillas en el suelo y no lo han visto bien; estamos siempre expuestos al atropello".

Això genera por: hom està exposat constantment a ésser expulsat i s'explica exemplarment algun cas de tortura en alguna comissaria de fora de Catalunya. Per altra banda, s'apressen a puntualitzar que les persones vertaderament conflictives són una minoria quasi imperceptible; des d'aleshores la discriminació global acaba essent racisme. La seva percepció és que no es poden acceptar els clixés que es pengen als immigrants.

"Es el 0'0001 que nos ha hecho mucho daño. Los de aquí también hacen de las suyas; pero no se mira. En el espacio del local que tenemos aquí se encontraban jeringuillas por el suelo y se nos quería cargar a nosotros", diuen els peruans.

2.6 Els projectes immediats o a llarg termini

Finalment, pel que es refereix als projectes més immediats, hi ha la voluntat de consolidar les entitats per medi del que ja estan duent a terme. Els qui manifesten projectes més a curt termini, parlen de la voluntat de fer mostres o exposicions entorn de la cultura dels països del Magreb comptant amb la mediació dels diversos consulsats (Argèlia, Tunísia, el Marroc, Mauritània i Líbia) i d'una manera més factible l'accés a la ràdio local: campanyes de sensibilització, passar salutacions, persones que connecten amb els seus familiars, intercanvi de cançons, connexió amb les entitats d'immigrants de tots els pobles de la comarca amb la finalitat de generar relacions grupals.

Per un altre cantó, les entitats nordafricanes, veuen el seu futur immediat amb perplexitat en el context de les dificultats que els comporta la seva presència aquí i la manca de suport de les administracions. Tenen la impressió que la seva activitat de solidaritat i suport mutu de cara als seus, tasca en la qual es consideren més coneixedors, ha estat un considerable estalvi per la tasca específica dels serveis socials i així ho expressen obertament i taxativament.

"Porque sabemos lo que nuestra gente necesita en realidad, les ayudamos al margen de la asociación: si alguien no tiene para comer, cada uno saca cien pelas del bolsillo. Y la cosa no acaba aquí porque si a una persona le llega un telegrama de que se ha muerto alguien, hay gente que no tiene dinero ni para coger el metro de aquí a Sants. Nosotros podemos ayudar en cualquier cosa que pasa en su país. Poco o mucho, con trabajo o sin trabajo, hemos podido salir adelante".

Com a desig, s'acarona idealment la idea de tenir un centre on a la sortida del treball s'hi puguin sentir les notícies en àrab, puguin llegir periòdics d'allà, amb una tetera per a prendre's un te i on es pugui mantenir una relació grupal. En aquest local s'hi podria articular una informació o assessorament administratiu o jurídic assequible fora de la competència del mercat.

Aquest tema del local propi i no llogat, també és un desig d'altres entitats d'immigrants; per exemple, els extremenys. Les gestions amb l'ajuntament semblen inútils; però ho han manifestat com una màxima il·lusió.

2.7 Balanç final

Aquestes entitats d'immigrants ens interpel·len durament a través de la pregunta entorn de la seva permanència o no al país com a condició de continuïtat i estabilitat d'aquestes associacions.

D'una banda, hi ha el desig explícit de retorn a la seva terra, de tornar al seu país. Malgrat que els motius que van impulsar el desplaçament original no són desestimables, hi ha una certa idealització de les possibilitats que ofereix la seva terra. I el plantejament del retorn es concep com una necessitat de fer un servei al propi país. Mentrestant, això no és del tot possible i és només una idea preciosa que s'acarona i es mima.

D'altra banda, es pensa que, mentre això no sigui factible, hi ha l'interès de treballar des d'aquí generosament i sense parar. Es pot començar per promoure l'ensenyament de la pròpia llengua. Per exemple, és el cas dels llatinoamericans per qui no passa desapercebut que la pròpia parla ha estat reprimida àdhuc al seu propi país, perquè se'ls obliga a parlar l'espanyol tot abandonant l'idioma autòcton.

La seva tasca concreta seria la de promoure cursos amb professors indígenes i s'han trobat que l'ambaixada del propi país s'ha mostrat receptiva a la idea considerant-la com a molt original. Resulta positiu poder trobar aquesta docència fora del seu país on no es poden valorar aquestes coses per causa de la colonització i dominació espanyola que arranca des de fa quatre segles. Se'ls va fer veure que, més enllà de l'espanyol, no hi havia un altre idioma i quan són aquí s'adonen de la multiplicitat lingüística: català, gallec, castellà i més enllà el francès. El fet migratori els ha comportat la possibilitat de contrastar les situacions.

"Culturalmente ha sido España la que nos ha destrozado; primero se dio una dominación cultural muy fuerte y posteriormente la económica, aunque ésta se puede superar partiendo de la riqueza efectiva de nuestros países. Así se ha visto desde América Latina a España", diuen.

3. Entitats d'ensenyament

Són les que tenen per objectiu l'articulació d'interessos d'una esfera o altra de la relació que s'estableix en l'acte de la transmissió educativa. Com associacionisme, pot tenir un vessant triple en funció de qualsevol dels tres agents principals que intervenen en la relació educativa: els ensenyants, els deixebles i els responsables principals de la transmissió educativa, és a dir, els pares.

Aquestes entitats d'ensenyament tenen una característica i, a l'ensem, una servitud constant: la seva gran mobilitat; és a dir, l'associacionisme es justifica mentre dura l'itinerari educatiu dels que s'hi troben implicats i, encara, aquestes itineraris depenen de les etapes de l'ensenyament o dels seus nivells diferenciats. Les persones varien en uns períodes temporals relativament curts.

Una altra característica específica és la seva diversitat; és a dir, mentre n'hi ha que estan previstes i regulades per llei (les associacions de pares, per exemple), d'altres es mouen en un espai absolutament voluntari i altruista sense tenir el suport de cap normativa legal, motivades per un interès científic, professional o àdhuc purament lúdic (associacions d'estudiants o d'ensenyants).

3.1 La diversitat dels seus orígens

L'origen d'aquestes entitats d'ensenyament parteix de motivacions tanmateix ben diferents segons es tracti d'un col·lectiu o altre pel que fa als agents implicats en la transmissió educativa.

Així, per exemple, uns estudiants d'ensenyament mig, amics entre ells i que freqüenten la mateixa institució educativa, s'ajunten i es plantegen de constituir una associació. Precisament quan es disposen a organitzar-se s'adonen que ja n'hi havia hagut una d'associació d'estudiants anteriorment; però que estava arxivada i només es tractava de recuperar-la. Les associacions d'estudiants estan completament condicionades a la presència d'uns líders sensibles i voluntariosos en un moment determinat.

Per la seva banda les associacions de pares que totes neixen de la mateixa fundació de la institució escolar concreta a la qual pertanyen, van sorgir per una motivació molt més sòlida i, sovint, reivindicativa: demanar una millor ubicació del centre, per exemple. Quan aquesta segona justificació de la seva constitució era la predominant, la lluita per la millora de les condicions del col·legi, ha suposat fins i tot pressions particularment significatives, com és ara el fet de tancar-se a l'ajuntament per tal cridar l'atenció de les instàncies educatives que se'n havien de fer responsables. Les associacions de pares donen una imatge de continuïtat i de permanència relativament sòlida.

No hi ha una altra evolució històrica d'aquestes entitats que la que obeeix al canvi cíclic i periòdic dels seus dirigents.

"Cada vegada que s'ha canviat de presidència, han canviat les normes i les coses", diuen.

D'una manera o altra, els socis són teòricament voluntaris; però en principi hi ha dues condicions de pertinença: d'una banda el fet d'ésser estudiant, pare o mare d'un fill o filla que és un alumne que assisteix al centre respectiu i, per altra banda, pràcticament tota la població estudiant o tots els pares que porten els seus fills a l'escola sol integrar-se en una o altra entitat.

Totes les associacions intenten aplegar el major nombre possible d'associats i s'aprofita el moment de la realització de la inscripció dels alumnes al centre per a fer-los-hi el carnet. Si alguna reticència a formar-ne part es dona, obeeix a causes absolutament imprevisibles que tenen causes socials independentment de la mateixa associació de pares o de l'associació estudiantil.

"La gent no s'hi vol apuntar perquè es pensa que ésser soci vol dir formar part necessàriament de la junta", ens diuen d'una associació de pares.

Entre d'altres, és aquesta una de les raons que expliquen que la majoria, i a vegades la totalitat, de les persones presents a les juntes de l'entitat són mares; als homes els costa més comprometre's des del moment que socialment ja es té la imatge que els afers educatius i tot el que es referix als fills, són afers la responsabilitat dels quals afecten directament les dones.

3.2 Organització interna

Aquestes associacions no solen tenir seccions internes tot i que sempre disposen d'una junta amb president, vicepresident, tresorer, secretari i vocals, càrrecs que hi figuren perquè hi ha uns estatuts; però que juguen un paper exclusivament burocràtic. Generalment, sempre aquests càrrecs, més que nascuts d'una elecció, són escollits en funció de la bona disposició de qui es presenti. Es per això que, tant en un model d'associació com en l'altre, els responsables o dirigents solen ésser un petit grup.

Totes aquestes entitats solen estar degudament legalitzades i tenen els seus estatuts que es preocupen d'actualitzar i consten en el registre d'entitats. Per altra banda, aquesta serà una condició indispensable en la hipòtesi que vulguin demanar una subvenció. Com que per llei les associacions de pares estan representades al Consell Escolar, els que en formen part acostumen a ésser els mateixos de la junta.

Pel que es refereix a les associacions d'estudiants, nascudes d'una relació entre amics, no hi ha eleccions per a escollir aquella junta i les juntes successives es proposen directament observant les persones més "competents"; bàsicament el que volen és organitzar festes. Les edats es corresponen als nivells propis del seu ensenyament.

"Los siete que estamos con cargos somos los que más nos movemos y los otros son socios de palabra y tienen el carnet para tenerlo. Cuando tenemos que hacer algo, nos lo hablamos entre tres o cuatro. Todo es muy informal y lo que acordamos lo llevamos entre todos".

Aquestes entitats d'estudiants solen connectar-se a nivell informatiu amb algun sindicat estudiantil que tingui una mínima presència amb força a l'ensenyament mitjà; per exemple, l'AJEC, Associació Juvenil d'Estudiants Catalans, de tendència socialista. Aquesta connexió no implica cap dependència, sinó que és útil bàsicament a nivell informatiu per tot el que afecta als interessos de la població estudiantil. Per altra banda, per a la realització de coses concretes com per exemple la revista, es connecten amb altres entitats juvenils a més dels punts d'informació juvenil dels ajuntaments.

Parlant de relacions, els professors juguen un paper important; que col.laborin amb l'associació ja és una altra cosa. La manca de participació dels professors a vegades és motiu d'enfrontaments intentant que entenguin la necessitat d'ésser-hi presents del fet que l'associacionisme estudiantil entra plenament en una dimensió educativa de la qual els professors no poden escapolar-se'n.

Pel que respecta a les associacions de pares, la diversa dedicació de les persones de la junta està directament vinculada a una disponibilitat (no són pas poques les persones que treballen en una feina laboral o com a mestresses de casa), o una determinada afició, o una coordinació concreta d'una activitat que voluntàriament es vulgui assumir: les classes d'anglès, els balls de saló, el teatre... La gestió de l'activitat escollida és molt autònoma i el seu responsable s'ocupa àdhuc de la gerència econòmica de l'activitat de la qual se'n fa càrrec com per delegació. De fet, és una mica allò de què entre tots ho farem tot i ens ajudem els uns als altres. Les edats dels membres solen anar entre els vint i escaig i els quaranta anys.

Precisament és d'aquesta autonomia de les responsabilitats respectives que neixen els conflictes.

"Entre els pares es discuteixen: que tu ho fas d'aquesta manera i seria millor de l'altra; sempre hi ha algú que vol manar més. Discutint no es soluciona res; cal fer les coses el que millor saps i tots ens hem d'ajudar. Si només vols discutir, millor quedar-se a casa", ens diuen.

Els pares es coordinen a través de la federació d'associacions de pares de Catalunya (FAPAC) amb les quals s'ha pogut organitzar un mínim "xivarri" amb qüestions conflictives com és ara el seguiment de la reforma escolar: discussions, converses i circulars conjuntes. Amb altres entitats, hi ha coordinació a tenor d'algunes àrees de treball; per exemple, reunint-se setmanalment tots els delegats d'esport de tots o de varis col.legis.

Generalment, els pares es coordinen molt bé amb la direcció del centre escolar; hi troben suport i ajut; per exemple, en la cessió de locals. De fet, aquesta ajuda és mútua i uns i altres són conscients que aquesta col.laboració recíproca és un benefici pels nens.

Econòmicament, les associacions d'estudiants, quan se'n recorden, han sol.licitat subvencions que, per altra banda, mai han estat

concedides; sort en tenen dels ajuts puntuals de l'associació de pares de l'escola. Funcionen una mica amb els romanents que puguin haver quedat de gestions anteriors i de la venda de productes a l'hora d'organitzar alguna festa.

Les associacions de pares, funcionen a partir de les quotes dels socis i dels marges que pugui deixar l'organització d'una activitat quan ja s'han cobert les despeses. Com que cada responsable ho gestiona, sap quines són les seves possibilitats encara que la veritat és que es fa difícil equilibrar les entrades i les sortides quan, per exemple, hi ha alumnes que s'esborren o abandonen una determinada activitat. Hi ha una despesa que és fixa: s'ha de pagar el professional contractat que la porta a terme. Puntualment, reben alguna petita subvenció de l'administració.

Els estudiants, com ja ha estat dit, es dediquen a organitzar festes: la castanyada, la setmana cultural, Sant Jordi, Nadal o amb motiu de l'acabament del curs. A vegades, en col.laboració conjunta amb l'associació de pares del centre. Donat el caràcter lúdic i festiu, la participació sol ésser força massiva: gimcames, partits de futbol, karaokes, balls... Tot dedicat exclusivament als alumnes del centre amb una voluntat explícita de fer coses pels més petits. Per altra banda, confeccionen la revista del centre juntament amb l'associació de pares que hi col.labora directament o donant un ajut econòmic. Aquesta revista, de la qual se'n ocupen els mateixos de la junta, que consta de varies planes i és força participada, es confecciona amb les aportacions dels alumnes i disposa d'una bústia de suggerències on els alumnes espontàniament hi tiren els seus articles, dibuixos o històries referides a la vida acadèmica.

Els pares, per la seva banda, generen activitats pensades, sobretot, pels alumnes, tot i que es tendeix a diversificar en funció de les edats: música, plàstica, pintura, anglès, psicomotricitat, teatre, jazz, esports, iniciació a l'esport, informàtica, català, classe de reforç, aeròbic, màquina d'escriure. A més, segons el moment, han arribat a confeccionar una revista sense una periodicitat determinada; a vegades amb motiu d'un aniversari significatiu de l'escola. El que sí que es preocupen és de la informació del que fan a través de fulls informatius.

En el cas de les associacions de pares, l'evolució de les activitats ofertes obeeix bàsicament a la demanda i a les necessitats; aquestes sense aquella no garanteix que es faci una determinada activitat, neixen i moren en funció d'aquella demanda. S'ha experimentat que, quan s'engega una activitat nova, costa una mica de posar-la en marxa. N'hi ha que es cobreixen ràpidament (teatre, pintura, plàstica, esports o música) i d'altres que esdevenen obsoletes amb el temps (escacs, kàrate o tennis). El tipus d'activitats també varien en funció d'una presidència de l'associació: pot variar la manera de fer les coses i la mateixa organització per a fer coses diferents; per exemple, un nou president pot introduir una singular preocupació pel que es refereix als més petits o plantejar l'endegament d'una mena de discoteca pels més grans; sempre condicionats a la demanda possible. En general tot el que es fa està pensat només i únicament pels alumnes de l'escola i pels antics alumnes que encara tenen algun germanet al centre. Els pares, en

alguns casos, solen mostrar-se reticents a deixar les instal·lacions o a donar serveis a alumnes d'altres escoles.

"Si vénen aquí perquè al seu col·legi és més car, els diem que no; que cadascú s'ho faci al seu col·legi", ens han dit.

Per altra banda, com associació, algunes entitats han organitzat un servei de guarderia i activitats pels mateixos pares, com teatre o balls de saló. També, n'hi ha que s'han preocupat de les famílies necessitades potenciant que els fills de famílies en circumstàncies laborals precàries puguin anar a les sortides o excursions i, així mateix, han organitzat un servei d'assessorament, redactant els escrits i acompanyant els pares a les diverses delegacions. No ésser soci de l'associació de pares no és cap dificultat per a tenir dret als serveis ofertats, tot i que els socis gaudeixen d'uns certs avantatges econòmics.

La relació amb l'administració autonòmica és inexistent perquè queda massa llunyana; però amb l'administració local sol ésser bona trobant correspondència i atencions amb ànim de col·laborar i d'ajudar: tant per respondre a les sol·licituds o permisos, com si han de dur alguna cosa (una tarima, per exemple) per una festa, com per a proporcionar uns monitors, com per arreglar les pistes, com per qualsevol requeriment.

Pel que es refereix al futur, les associacions de pares estan obertes a qualsevol suggerència innovadora pel que es refereix a l'oferta de serveis o a la sol·licitud o interès d'un pare determinat per a fer alguna cosa nova. L'única condició és que hi hagi un mínim de nens per a poder tirar-la endavant.

3.3 La gran problemàtica associativa

El balanç d'aquestes entitats d'ensenyament és evidentment positiu. Però deixa entendre unes concretes problemàtiques que cal destacar. La principal d'elles és la de la seva representativitat. Tant pel que es refereix a les associacions d'estudiants com a les de pares, hi ha un greu problema de continuïtat; les primeres jugant amb el dubte constant a partir del fet que, quan uns alumnes pleguen i deixen l'escola, hi ha la incertesa de saber si hi haurà algú que se'n faci càrrec.

"Aquí siempre somos los mismos y no puede ser que se lo monten un grupo de amigos y, cuando se van, no dejen un punto de enlace. Entonces siempre hay que empezar de cero", diuen els estudiants.

Les associacions de pares, per la seva banda, lluiten constantment contra uns molins de vent, contra la passivitat enorme de les famílies. Aquestes volen i exigeixen que es faci tot tipus d'activitats per a què els seus fills surtin el més tard possible de l'escola, com si es tractés d'una guarderia. No es mobilitzen per res ni col·laboren en res. I, per altra banda, cada vegada exigeixen de l'associació de pares més activitats i que se'ls ajudi.

En reunions informatives sobre activitats i per iniciar la inscripció a les diverses coses que s'ofereixen, només hi són presents els més motivats. Només hi van quan s'aborden temes importants com la reforma quasi per la curiositat de saber què passarà: els nens hauran d'anar lluny i es té por del desconegut. I en aquestes reunions no demanis voluntaris.

"Tenim molts problemes amb la participació dels pares. Quan es fa una reunió sempre vénen els mateixos, al cap i a la fi els de la junta sempre som els de sempre. La gent cada vegada es desentén més i no participa en res. Aquest és el problema més gran que hi ha: volen que els hi donis tot fet i resolt. I es manté aquesta actitud també amb els mateixos professors: que s'encarreguin els professors de tot i ells continuaran passant de tot".

Aquesta situació respon força a una tendència de l'hora d'ara: sempre s'està present quan s'ha de protestar per alguna cosa, s'afirma la voluntat de col·laborar i, quan s'ha de fer un pas concret, la gent es talla. Es diu en principi que sí; però en realitat no hi ha ningú que s'hi apunti.

Aleshores, les associacions es troben mancades d'efectius. Es fa inútil insistir en la necessitat de participar a les juntes ("va, que necessitem gent") tot recalcant que la tasca a realitzar no és difícil perquè moltes vegades es tracta de coses petites: vigilar una mica, controlar el nens, mirar que els vinguin a buscar a l'hora, perseguir els rebuts impagats a través d'una nota als pares, fer una fotocòpia per un professor... Ningú es vol mullar i els pares només es queixen, sobretot fora de l'escola, quan troben algú de la junta pel carrer.

"Ningú s'hi vol presentar, ningú vol ésser-hi. S'està mal informat perquè ni es va a les reunions, ningú es vol complicar".

Les possibilitats de les associacions de pares són moltes: pistes del col·legi espaioses i infrautilitzades que, en alguns casos, es deixen a centres culturals de l'entorn perquè, si ningú s'hi apunta quan no n'estan assabentats, no es pot fer res. Ni es molesten a buscar aquesta informació.

4. Entitats que cuiden el folklore

Girem la plana en aquest complex món de la vida associativa i trobem un altre tipus d'associacions la finalitat de les quals és la defensa del patrimoni cultural de casa nostra: entitats culturals que es dediquen a l'esbart, la dansa, el cant coral, els castellers, els dimonis, geganters, gralles, nans, etc.; en una paraula, tot el que es refereix al folklore de Catalunya.

No són poques les entitats d'aquesta mena al Baix Llobregat que s'acullen com a seccions d'entitats culturals més àmplies que capitalitzen tota la vida associativa d'un poble, per exemple, una Societat Recreativa que juga el paper de centre i de referència de la vida d'un poble amb esbart, coral, grup de teatre i activitats esportives; tothom s'hi aplega. Els actes socials com les festes, les sortides i altres activitats acaben essent un afer de tot el poble. La característica distintiva i original de les mateixes, tant de les que són dependents com de les que es regeixen autònomament amb una independència institucional, és la recuperació per la via lúdica de les tradicions culturals de Catalunya.

4.1 L'especificitat del seu origen

El tret comú d'aquestes i el seu origen obeeix en molts casos a una persona, a vegades un particular i d'altres vegades ocupant un càrrec públic municipal; ha fet un assentament a una determinada població, o simplement estima el folklore popular. Aquesta persona sol tenir una experiència anterior en el conreu d'una pràctica folklòrica concreta o un interès directe pel tema i aprofitant la dinàmica cultural que ja existeix a la població (coral, caramelles, etc.), i hi afegeix un nou vessant de la cultura popular. Aquestes associacions solen ubicar-se en localitats a vegades no massa grans; és a dir, fins i tot en municipis que superen escassament els mil habitants.

No és casualitat que aquesta mena d'activitats trobessin dificultats en temps de guerra; moltes coses es van destruir i es van fer desaparèixer i el curiós és que, en alguns casos, els mateixos que les van fer plegar són els qui ara les han reactivat. I en el període franquista, quan la cultura catalana estava prohibida, ni es feien eleccions internes, ni es realitzaven gaire trobades amb altres entitats semblants, ni aquestes entitats folklòriques eren gaire ben vistes; de fet, una de les coses que dinamitza més aquestes entitats folklòriques són les sortides. Els problemes neixien més aviat per mal entesos amb la guàrdia civil; per exemple, per haver posat una senyera en un ninot o una figura folklòrica.

4.2 Els participants

Els qui participen en aquestes activitats han augmentat lentament en el decurs de la seva petita o gran història i les mateixes actuacions públiques i especialitzades en el folklore s'han pogut multiplicar. Ara un esbart dansaire, per exemple, sol tenir entorn del centenar de participants entre grups infantils, joves i adults que, amb les seves famílies, formen el conjunt dels associats a l'entitat.

"L'edat més dolenta pels participants és la del mig, és a dir, des dels 12 als 17 anys. Sobretot els nois perquè no superen les pressions dels companys del col·legi que els diuen que això de ballar no és cosa de masclès. Es una activitat que t'ha d'agradar", observen d'un esbart dansaire.

Hi ha més dones que homes; però s'observa que a les edats més joves l'equilibri de sexes és més proporcionat. Quan s'inicia el curs, s'hi apunten molts que es van quedant pel camí i els més grans solen ésser també gent jove: entre vint-i-vuit i trenta-dos anys. Es fa difícil parlar de classe social; es tracta de la gent del poble i s'hi veu immigrants que en formen part des del moment que s'integren a la localitat.

De totes maneres, les "colles" de geganters i nans no solen tenir associats movent-se de manera informal entorn de la cinquantena de persones. El seu fet distintiu és que tenen seccions; com són ara, per exemple, la colla dels geganters, la del grallers i la dels diables. El que hi ha és que es dóna una molt bona relació entre les seccions tot i que es solen regular per trobades autònomes diferents. Aquesta relació festiva és evident en els participants a les trobades populars on s'hi apleguen cinquanta colles o més: famílies amb els fills i persones de totes les edats. No hi ha diferències entre homes i dones ni entre els que tenen estudis i els que no en tenen; tothom és del poble.

"Hi ha colles que tenen els seus alts i baixos; en canvi, nosaltres sempre tenim gent jove que va venint a l'agrupació. No es cobra res de res, ni un ral. Entre tots ens ajudem i la feina es compensa perquè ens ho passem molt bé", diuen des d'una colla.

A nivell intern, quan l'entitat es troba a la temporada d'estiu en la qual l'activitat disminueix o esporàdicament durant tot l'any, es promouen accions grupals lúdiques i col·lectives com ara convivències, anar a buscar bolets, festes senyalades amb participació de persones del poble. La gent es troba regularment; es fa pinya. No editen cap revista donada la dificultat que representa, només es col·labora amb altres revistes de la localitat; de veïns o de l'ajuntament. Això no treu que les activitats es promoguin i que es facin conèixer a través de circulars.

Aquestes associacions folklòriques solen tenir dues o tres dècades de funcionament i, quan la persona que ho va originar desapareix, asseguren una continuïtat, encara que s'hagin passat uns alts i baixos en la vida institucional. El que revela que hi ha plena consciència de la necessitat d'aquella activitat, tot i que estimular la participació en l'activitat sovint no resulta una tasca gens fàcil.

"Estem convençuts que estem fent una feina cultural; intentem posar-nos dintre totes les mogudes que poden donar una vida nova", diuen des d'un esbart dansaire.

Aquests alts i baixos i els canvis sovintejats de juntes expliquen el retard a vegades de varis anys en la legalització d'algunes d'aquestes entitats. Sovint, més que parlar de junta, s'hauria de

referir a responsables de les diverses tasques: un comptable, un responsable d'estructura, coordinadors de la colla de geganters, o de la dels dimonis, de la dels nans. L'elecció d'aquestes juntes la fan els membres participants, encara que unes eleccions pròpiament dites s'han fet rarament, el més corrent és que els càrrecs es traspassin directament i personalment.

4.3 Recursos econòmics

Econòmicament, el sosteniment de les entitats és divers en el context d'una certa precarietat de recursos. Per exemple, hi ha l'entitat a la qual tant els participants com les seves famílies paguen una quota anyal que suposa únicament una quota de manteniment, més que res per a garantir una consciència de grup o de pertinència i que permet cobrir les despeses de funcionament. Es disposa d'un conveni amb l'ajuntament i d'alguna subvenció puntual de la Generalitat de Catalunya. Les actuacions contractades evidentment es cobren i en trobades més àmplies els ajuntaments i la Generalitat s'hi han fet presents; es compta molt amb la col.laboració de tothom. De fet, ràpidament es mouen molts diners, per a aquesta mena d'activitats.

"Quan s'ha de dur a terme alguna cosa més, tots ens hem de rascar la butxaca. Quan falten diners, nosaltres mateixos ho anem arreglant", diuen.

Per altra banda, n'hi ha que fan recaptacions populars casa per casa a través de les quals s'han pogut equipar de material pel grup. Aquestes entitats són les que no tenen associats. L'ajuntament de la localitat en conveni dóna una quantitat per a realitzar trobades grupals (que s'aprofiten per a vendre objectes curiosos com clauers o pins) i per a participar tot l'any en les festes populars (carnestoltes, cap d'any). També hi ha l'ajuda d'algun particular que cobreix la despesa d'un determinat instrument o objecte necessari. A part de la recaptació popular, s'ha rebut alguna subvenció puntual de la Generalitat en compensació d'un atropellament o destrossa ocasionada per bergants que van assaltar el magatzem i ho van fer malbé tot.

Aquest incident es va produir durant la nit i el que estava clar era que no volien robar sinó només destrossar-ho tot. Tothom sabia qui ho havia fet: es tractava d'un veí que era policia local. Es va aixecar la denúncia pertinent; però no es va poder fer res legalment, perquè van desaparèixer uns papers i tot va acabar tapant-se. Alguns veïns havien protestat anteriorment per les molèsties que originava l'assaig dels grallers i la visita de la policia local era cada dos per tres. La conflictivitat va anar pujant de to, fins que es va produir el fet de la destrossa. Es un cas evident de l'animositat que provoca encara entre algunes persones el conreu de la cultura popular catalana.

4.4 Contactes i coordinacions

Hi ha agrupacions o federacions àmplies a les quals les entitats adhereixen i és d'aquesta manera que disposen de serveis com arxius de gravacions i vídeos que són útils a les associacions.

Per exemple, l'Agrupament d'Esbarts Dansaires de Catalunya amb 190 esbarts, 13 dels quals al Baix Llobregat: Olesa, Sant Feliu de Llobregat, Sant Vicenç dels Horts, Torrelles, Sant Andreu de la Barca, Molins de Rei, Sant Joan Despí, Cornellà, Castelldefels, Viladecans i Santa Coloma de Cervelló; o l'Agrupació de Geganters de Catalunya i la Federació de Geganters del Baix Llobregat.

La relació amb les administracions locals, independentment del partit que hi governi, sempre és més àgil que amb la Generalitat a la qual la relació és més distant i de la qual costa obtenir qualsevol ajuda. I la paradoxa més gran és la tensió que es genera entre les entitats d'una mateixa localitat per causa d'aquesta relació amb l'administració.

"Sempre hi ha crítiques: aquests reben més diners de l'ajuntament que nosaltres".

4.5 Una tasca exigent

La complexitat de la labor que duen a terme aquestes entitats folklòriques pot sorprendre a qui no és coneixedor de la problemàtica tecnològica que l'activitat comporta: la coreografia de creació, el coneixement musical del típic ball català, l'arxiu de partitures escrites amb la seva escenografia, el recurs a col.laboradors quan cal aprofundir en una dansa, els guions confeccionats i pensats sobre el ball mentre es va fent, el tenir un director musical i un director coreogràfic que poden ésser eventualment una mateixa persona i que a vegades s'ha de llogar segons les partitures, el disposar d'una cobla amb un màxim d'onze músics, timbales i instruments de percussió que s'hi ha d'acoplar i que a vegades també s'ha de llogar, el coneixement del que són els punts i els moviments, l'assajar amb constància, etc.

El conreu de la cultura popular catalana ha portat a aquestes entitats a promoure activitats col·lectives o trobades diverses dintre del mateix poble i a participar en Mostres de Folklore que es fan al Baix Llobregat amb la col·laboració d'activitats folklòriques d'altres comunitats espanyoles (Andalusia i Galícia, per exemple) i en trobades comarcals de deu o dotze grups folklòrics a Santa Coloma de Cervelló, Olesa de Montserrat, Esparraguera o Cornellà de Llobregat on s'hi concentra una població d'entorn de mil persones. Les trobades fora de Catalunya tampoc són excepcionals; per exemple, al país valencià, a Andorra, a Perpinyà, el Festival Internacional de Música de la Mediterrània, un dels més importants del camp del folklore o trobades massives al camp del Barça d'entitats folklòriques diverses de Catalunya. Així mateix, es fan sortides a l'estranger en règim d'intercanvi (Polònia, Itàlia, Alemanya, Txecoslovàquia) per tal de fer conèixer el nostre folklore. En general, totes van a allà on els demanin.

Els conflictes dintre les entitats, en general, són els esperables de qualsevol associació.

"No ens hem d'enganyar i no tot és un "ball de roses".

El futur es contempla sota la perspectiva única de fer nous muntatges; hi ha un desig evident de presentar novetats. La intensificació de les trobades col·lectives i de les sortides a l'estranger, tot i el sacrifici econòmic i l'esforç que comporten, és una gran aspiració per a estimular aquestes entitats folklòriques. Es pensa també en incorporar noves activitats; però no es volen deixar desbordar i tothom treballa a l'associació al marge de la seva activitat professional, tot té un límit de temps i possibilitats.

5. Entitats de lleure i oci

Ens trobem ara amb un importantíssim paquet d'entitats associatives la característica bàsica i principal de les quals és la intervenció o l'alternativa en el temps lliure dels infants, petits, adolescents o joves, amb la finalitat de donar serveis de lleure o esportius i, generalment, intentant cobrir un espai educatiu no englobat ni controlat per la vida institucional convencional; és a dir, fora del món de la família i l'escola.

El recurs esportiu, lúdic o d'entreteniment d'activitats referides al temps lliure que posen aquestes associacions al centre de la seva tasca, es justifica generalment (no necessàriament, perquè no queda clara la intenció explícita de les entitats purament excursionistes) per la voluntat d'intervenció educativa en aquest àmbit de la vida de les poblacions infantil o juvenil. Concretament, la pedagogia del lleure o, per altra banda, l'educació en la muntanya és una finalitat expressament volguda per aquesta mena d'entitats. Aquesta és potser la característica distintiva i singular d'aquesta mena d'associacions. Amb el nom de casal, de club, d'esplai, d'agrupament o de centre infantil o juvenil, totes aquestes entitats tenen d'una manera o altra, amb més o menys verbalització, la voluntat d'ésser educatives.

5.1 Elements fundacionals

Si ens referim a la història d'aquest moviment d'educació en el lleure observem que té un itinerari ben concret al Baix Llobregat i, per tant, ni es un fenomen recent ni li manca una experiència contrastada en la seva evolució com a moviment ¹⁵.

L'any 1971, sota l'ombra de determinades parròquies i de la iniciativa d'una onada de capellans joves, segons ho anava aconsellant el creixement galopant d'alguns barris, s'organitzen uns primers esplais per a infants precedits d'unes experiències en la realització d'unes colònies d'abast diocesà. I curiosament aquestes iniciatives al Baix Llobregat van prendre forma també per medi de l'organització concreta d'unes colònies. Els joves que s'ocuparan de l'incipient esplai, com a monitors o dirigents, provenen generalment del compromís adquirit a través de l'educació de l'escoltisme en la seva etapa de "pioners". Es tracta de gent relativament sensible i preparada per a dur a terme una tasca educativa.

I ja fa tretze anys que moltes entitats d'esplai de la comarca es van agrupar i posar d'acord per iniciar un moviment comarcal, el Movibaix, a partir d'adonar-se que tenien els mateixos problemes i reptes, per a aconseguir un projecte educatiu comú i més subvencions i per a gaudir d'una interlocució més avantatjosa davant l'administració pública. Els va interessar erigir-se en moviment educatiu, més que no pas en una federació d'entitats. Es un moviment educatiu de la cultura.

¹⁵ El tema ha estat àmpliament analitzat a Bonal, R.-Costa, J., Garrell, D.-Llobet, M.-Suñol, M., L'educació en el lleure al Baix Llobregat i l'Hospitalet, Barcelona, 1992, mecanografiat.

Pel que es refereix al món excursionista, de tradició més que centenària a Catalunya, gaudeix d'una història molt més complexa: ha passat d'ésser el punt de referència cultural i àdhuc científica de casa nostra per ocupar un espai bàsicament esportiu per a fer activitats de muntanya, quedant els aspectes culturals i educatius molt més marginals ¹⁶. La història és llarga; però les entitats actuals han nascut moltes vegades d'escissions d'altres centres excursionistes precedents. Amb la tremenda servitud que les entitats funcionen per blocs: quan marxa una junta, tothom marxa en bloc i ho agafa gent més jove també en bloc. Entre l'edat i les diverses responsabilitats personals dels qui s'hi impliquen, la vida d'una entitat es renova pràcticament de manera massiva. Les etapes evolutives d'una entitat excursionista es perfilen a través de les seves diverses juntes: arrencada, manteniment, crisi econòmica, emergència, angoixa, desplegament de serveis i multiplicació de la massa social.

5.2 L'evolució

Ve un moment donat en el qual les entitats solen entrar en crisi; concretament, i pel que es refereix al moviment de l'esplai, donat el seu origen, la crisi es presenta els anys 70 quan, per exemple, el sacerdot que ha estat l'impulsor es secularitza. Hi ha crisi forta de l'equip que va formar el nucli inicial sigui per cansament, perquè s'ha fet més gran o perquè s'han casat. Sort que en aquells moments un grup de pares recolza el projecte i la iniciativa.

En el món del lleure s'observa en aquests moments i amb el pas del temps un creixement important de nois i noies participant-hi i, al mateix temps, una constant rotació de monitors; són estudiants que acabats els seus estudis es preocupen per trobar feina abandonant la seva dedicació a l'esplai. Els nois i noies participants volten les dues-centes persones que, amb les seves famílies, constitueixen el gruix de l'entitat i que s'impliquen en el projecte associatiu; són els que es mobilitzen en qualsevol moguda que es faci. Una altra cosa són els socis o responsables que entorn de la quinzena són els que responen directament de l'esplai. De totes maneres, sense que legalment estigui concretat, en moments de crisi o de reivindicació, aquests i els primers, conjuntament, són els que responen com una pinya.

"Hi ha un repte del moviment de lleure: renovar-se o morir. Cal superar la síndrome Peter Pan: no voler créixer, fugir de pressupostos, no expansionar-se. Superant això, hi ha perspectiva de futur. Cal superar males històries", diuen decididament.

La vida interna de l'entitat té els seus ritmes; aquests varien, d'una banda, en funció de l'edat dels participants, perquè no és el mateix la dedicació als petits entre els tres i els vuit anys, que estar a l'interval entre nou i dotze anys, que ésser un adolescent o un jove i, per l'altra, varia la dinàmica que es porta segons es

¹⁶ Més informació al respecte es troba a Bonal, R., L'excursionisme a Catalunya: estudi sociogràfic, Barcelona, Fundació Jaume Bofill, 1970, mecanografiat.

socis inactius i que, sovint, ni estan federats. En general, es tracta d'una classe mitja treballadora amb estudis.

"La joventut dels socis d'una entitat excursionista té l'avantatge que dinamitza més activitat i el desavantatge que les persones són més inestables", ens confien des d'una entitat.

El reclutament es sol fer majoritàriament en grups de dos o tres persones els quals solen tenir molt clar que volen fer muntanya. Molta de la gent que s'inscriu prové dels centres d'esplais que són joves de setze i disset anys o que han passat pel moviment escolta. El que vol dir persones que ja tenen una educació en la natura i un amor per la muntanya. Amb tot, hi ha casos d'una sola persona que s'inscriu en solitari. En aquests moments hi ha d'haver-hi un esforç d'acolliment, perquè hi ha gent fanàtica, per exemple, de l'escalada que no contempla tant la relació amb els altres.

"Es aquell que se sent penjat i el que busca és una relació. A aquesta persona, si no se li dóna un suport específic, segueix estant penjada. Es fa molt difícil", diuen.

No es fan activitats naturalistes o culturals, sinó bàsicament esportives: escalada, descens de barrancs, alpinisme, esquí de muntanya, esquí de fons, esquí de pista i, a vegades, espeleologia. Tot i que els associats solen ésser molt passius fins al punt que n'hi ha que ni es federen, s'intenta sempre respondre al que vol el soci i, àdhuc, a vegades s'han fet consultes obertes. La mateixa federació d'esports de muntanya subvenciona cursets per a les persones que es troben en formació a la muntanya.

Es participa en les festes del poble: a la tardor o a la primavera. Es munta un "recòdrom" (estructura andamial de fusta, muntanya artificial per a poder escalar) en el qual hi participa tothom i, quan les escoles fan la setmana cultural, també s'hi munta el "recòdrom" a més d'activitats complementàries. Ja és cèlebre la bicicletada de vuitanta quilòmetres per muntanya i les curses de caminar (al Matagalls, a Montserrat) en les quals l'entitat ofereix automòbils de suport. Cada un cert temps es fan sortides col·lectives obertes; no cal ésser soci. La idea d'una entitat excursionista és la de no tancar-se, altrament hi hauria el risc d'abandó de l'activitat esportiva que és l'essencial.

Esporàdicament, s'hi han donat conflictes institucionals. Per exemple, quan un centre excursionista ha estat en les seves hores baixes, les seccions de muntanya o d'espeleologia que han acabat anant per camins diferents quan, inicialment, tot és comú, tant el material com el pressupost. Amb motiu de la crisi, la polèmica neix perquè tothom vol estirar i les diverses seccions volen agafar un protagonisme. Neixen acusacions mútues d'aprofitament, fins que s'origina una expulsió i la constitució d'una entitat diferent, amb el pretext que aquesta nova associació havia de marxar de la localitat per la impossibilitat de federar-se des del moment que l'entitat original és la que manté en exclusiva els lligams amb la federació. La tensió s'arriba a fer pública amb notes als diaris. I

tot es resol quan uns i altres s'adonen que el que és veritablement important és dedicar-se als problemes més urgents.

5.3 L'opció educativa

La pedagogia en el lleure al Baix Llobregat centrada bàsicament en l'educació, és més aviat una presa de posició ideològica des de la perspectiva pedagògica; és per això que, ja de bon començament, el Movibaix va redactar un document comú, la "simud", centrant la tasca pedagògica en l'educació integral a partir de la interrelació amb el medi, l'experimentació, la col·lectivitat i l'autonomia personal del subjecte. Els quatre valors que actuen com a eix de la seva perspectiva educativa són: la iniciativa, la utopia, la felicitat i la solidaritat. El tema comarcal és essencial al nou moviment; això el singularitza respecte a d'altres iniciatives d'arreu de Catalunya amb el mateix objectiu.

La vida institucional és interessant, encara que sempre en una línia ascendent: la constitució d'una escola de formació, la professionalització dels que s'hi dediquen amb la conseqüent creació d'estructures, la confecció de programes pedagògics anuals (democràcia, fraternitat, natura, participació) amb elaboració de materials didàctics adequats. El Movibaix en aquest moment aplega quaranta-dues entitats al Baix Llobregat; trenta-vuit esplais i quatre de serveis (Centre d'Estudis de l'Esplai que s'ocupa de la formació, Serveis d'Esplai que gestiona menjadors i casals, Suport Associatiu que fa d'assessoria jurídica i laboral i Associació Catalana de Cases de Colònies dedicada als equipaments per colònies i campaments). El Movibaix és una entitat declarada d'Utilitat Pública pel Consell de Ministres i per molts ajuntaments de la comarca; cosa bastant difícil d'obtenir.

La vida institucional esdevé complexa i de continuïtat difícil. Quan desapareixen els monitors o els pares i responsables dels infants, cal recomençar una altra vegada; cal buscar nous monitors, reiniciar una relació amb nous pares, intentar generar un dinamisme nou que es veu afectat per l'entorn del barri i de la seva realitat condicionada per les oscil·lacions demogràfiques i, per tant, pel nombre d'efectius infantils, articulant amb l'escola una tasca conjunta que, amb les variacions que les concepcions pedagògiques innovadores experimenten, fa molt difícil trobar els mecanismes d'articulació de projectes entre l'escola i l'esplai. En definitiva, no solament és un canvi generacional que repercuteix a l'esplai sinó també a l'escola i a tot el que afecta al món infantil. Fins que s'aconsegueix la incorporació a l'esplai de monitors amb nois i noies ja sortits del mateix moviment, sol passar un cert temps.

Es aleshores precisament quan l'oferta de serveis de lleure es pot diversificar: l'esplai entre setmana i el de caps de setmana. S'articulen activitats específiques amb el tipus de nois que hi acudeixen. I amb la creació del Movibaix, les entitats agafen un nou impuls: hi ha un distanciament de la parròquia i es fan coses noves a la ciutat; els esplais acaben essent més laics. Es aleshores que els esplais comencen a tenir una certa perspectiva autònoma de futur: s'independitzen i es legalitzen pel seu compte amb la disposició d'uns estatuts propis (abans no havien tingut marc legal

associatiu), s'inicia lentament una professionalització dels monitors amb una dedicació permanent de dos o tres dies a la setmana, es regula i s'ordena la relació amb les escoles del barri siguin actives, avançades o despenjades i es fa necessari buscar nous locals que siguin independents de la parròquia o de les escoles. El progrés intern de les entitats d'esplai és una evidència nascuda a l'ombra d'aquella professionalització dels monitors; els projectes educatius són tanmateix prou importants com per comptar únicament amb la bona predisposició de voluntaris.

5.4 Voluntariat versus professionalització

Un tema transcendental en el moviment d'esplai és el de la professionalització. S'observava que els monitors, tractant-se d'estudiants i persones molt joves, rebien una forta pressió externa i familiar: per què has d'anar a perdre el temps a l'esplai els dissabtes que hauries de dedicar a l'estudi? Es aleshores que els centres d'esplai van imaginar mecanismes de compensació econòmica amb la finalitat de tenir més força; és així com es va intentar de trobar un equilibri entre els professionals i els voluntaris. De totes maneres, la junta d'un esplai mai és integrada per persones en règim professionalitzat.

Avui, hi ha una tendència generalitzada a buscar una mínima retribució econòmica en tasques que tradicionalment havien estat de voluntariat i d'aquest corrent no se'n escapen ni els centres d'esplai ni tampoc les entitats excursionistes; precisament aquestes, quan més bé s'han trobat econòmicament, han arribat a tenir persones assalariades amb conveni amb l'administració pública per a fer les tasques de secretaria. El Movibaix en té una dotzena de professionals entre el Departament d'Entitats, la recepció i l'administració.

"Ara ens trobem que a la gent se li acaben les ganes de fer voluntariat; si es fa una activitat, ha d'ésser cobrant. Es el sistema. I, per altra banda, ens trobem que les persones més actives estan apuntades a un munt d'associacions i s'està vinculat a dues o tres coses alhora: castellers, grallers, solidaritat. En tot l'àmbit del Baix Llobregat, entre la remuneració i la disposició de temps, la vida de les entitats és difícil", ens diuen d'una entitat excursionista.

Però no ens hi enganyéssim: la base, la força i l'eix dels moviments són els voluntaris, i el model dels professionals no és de les persones que treballen vuit hores, sinó que fan més hores que les que diu el contracte; altrament no es podria tirar endavant el projecte. Trobar voluntaris no és una tasca fàcil, perquè s'exigeix que hi hagi una certa continuïtat; no pot ésser que cada dos mesos uns nens canviïn de monitor. Els voluntaris solen ésser estudiants de pedagogia o d'educació social o joves que volen fer coses pel seu barri i altres que pertanyen a entitats i volen esdevenir monitors.

"Si el moviment creix és perquè està molt viu; però també creix perquè els que hi estem treballant hi dediquem molts esforços i moltes hores", diuen del Movibaix.

La coexistència de voluntaris i professionals, en general, sol generar conflictes de competències: qui acaba decidint les coses? Es tracta de trobar l'equilibri; d'una banda, tots són voluntaris i, de l'altra, tots són professionals: que ningú fitxi les hores. El que cobra és només perquè, dedicant-s'hi de dilluns a divendres, bé ha d'ésser retribuït d'alguna manera. Tots, uns i altres, creuen en el projecte; cal trobar la fórmula adequada per a treballar conjuntament.

5.5 Qüestions domèstiques

Les entitats excursionistes, per la seva banda, tenen dificultats a proporcionar un relleu lògic a les diverses juntes directives que, com hem vist, es troben amb el greu problema de donar-les-hi una continuïtat. Com que es tracta d'associacions presidencialistes, pot passar que el president es trobi molt sol.

"Les juntes es desil.lusionen i no rendeixen el mateix; és el problema de les entitats. Per a salvar això, el que hem fet és intentar que, entre cinc persones, formin una junta i que la presidència sigui assumida cada any rotativament per una persona diferent. S'aconsegueix un ventall més ampli i es pot arribar a cohesionar la junta i aquesta serà més operativa", diuen des d'una entitat.

L'associació d'un esplai té una junta directiva que treballa en el projecte; precisament la junta té la funció que el projecte tiri endavant. Al marge de la junta hi ha una direcció pedagògica i tres seccions que es corresponen amb els tres nivells d'edat dels participants: petits, mitjans i joves, formant un equip integrat per cinc persones, més el que administra l'entitat i el president de l'associació. Es l'equip directiu que es reuneix setmanalment. La condició de pertànyer a aquest equip directiu és la disposició a treballar i el garantir la continuïtat del projecte.

El moviment del lleure, a través del Movibaix, té una organització estructural més rígida. L'assemblea anual escull la junta directiva formada per més de trenta persones representants de totes les entitats (tot i que cada entitat d'esplai té la seva identitat decisòria i jurídica). Aquesta junta està formada per persones que provenen de les entitats d'esplai que són les que tenen vot i, si hi ha altres persones que hi acudeixen, no en tenen de vot; això és bàsic pel moviment. Aquesta junta es veu sis vegades durant el curs; però té un secretariat que es reuneix cada quinze dies i està format per un gerent, un responsable del Departament d'Entitats i un encarregat de l'administració.

Econòmicament, els esplais es mouen amb un pressupost anual considerablement important; segons quins, superen els cinquanta milions de pessetes. Una quantitat d'aquesta magnitud surt, és un exemple, dels fons de finançament següents: 36 % de les subscripcions de les famílies (els socis i les seves participacions en les activitats de les entitats), 34 % de la venda de serveis (gestió de menjadors, projectes de barri) i altres iniciatives (rifa d'una panera, campanya d'estiu), 16 % d'aportacions de la Generalitat de Catalunya, 12 % de l'administració local i 2 %

d'altres fonts específiques. A part, cal comptabilitzar com ingressos el treball silencios dels voluntaris i tenir compte que la retribució dels professionals es trobi sempre per sota dels preus del mercat. La tresoreria sempre està carregada de dificultats. Es aleshores que es fa recurs al crèdit involucrant-hi persones de la junta directiva.

Pel que es refereix a la comunicació interna, hi ha centres d'esplai que editen una revista i altres que només ho han projectat. De totes maneres, sempre al principi de l'any passen un full informatiu de les activitats per les escoles i, quan es fan actes extraordinaris com són ara les festes populars, envien targetes i cartes d'invitació a les famílies. Les activitats d'estiu també es fan conèixer. Però cuiden meticulosament el contacte i la presència a un barri i els canals d'informació informal.

"El que més funciona és el boca a boca. Aquest any hem experimentat que sense enviar propaganda, hi ha hagut més participants", diuen.

La coordinació amb altres entitats d'esplai és més aviat poca; no hi ha un nucli de participació dintre d'un municipi. Un centre d'esplai del Movibaix només es coordina amb aquest moviment. I, per altra banda, les relacions amb les associacions de veïns, malgrat la necessitat d'establir-hi lligams per part del centre d'esplai, no són prou fluïdes i coordinades. Segurament que és una qüestió de mentalitat: l'equip directiu de les associacions de veïns és més ampli, ja històricament ha estat sempre més reivindicatiu i es vincula fàcilment dintre d'un partit. De totes maneres, s'arriba a aconseguir aquesta coordinació tot preservant l'espai associatiu al servei del barri.

El moviment del Movibaix, per la seva banda, viu només de les quotes dels associats i fonamentalment de les subvencions (Diputació, Generalitat, ajuntaments i Consell Comarcal). Fins no fa gaire els serveis directes que es presten suposaven una altra font d'ingressos; però ara s'ha traspassat als Serveis d'Esplai des del moment que se'n van adonar que l'oferta de serveis ofegava la dedicació principal: el treball per les entitats d'esplai associades.

El Movibaix cuida molt la imatge i la comunicació: un butlletí intern que surt cada dos mesos (primerament es deia Diari del Movibaix i ara La Garceta i una revista, Aquí, que és una mena de monogràfic que s'utilitza com a publicitat, amb una distribució al Baix Llobregat de seixanta mil exemplars) i es participa al butlletí de la Fundació Catalana de l'Esplai en la qual es disposa d'un espai per a fer conèixer les activitats que fa el Movibaix. També es disposa d'un servei d'oficina de premsa a través del qual es distribueixen comunicats a la ràdio i a la premsa local.

El Movibaix està intentant impulsar moviments comarcals d'esplai a Catalunya. Amb el moviment d'esplais del Vallès, s'ha impulsat la Federació Catalana de l'Esplai conjuntament amb la Fundació Catalana de l'Esplai. El model parteix de l'arrelament a una comarca, a un territori comú.

En una entitat excursionista, per exemple, els socis paguen una quota l'any de dues mil cinc-cents pessetes amb una reducció important pels menors de divuit anys. En activitats de muntanya, que sempre suposen un risc d'accident, es fa necessari que els associats estiguin federats i la quota de la federació, que inclou l'assegurança, se'n va a les vuit mil pessetes l'any. Aquesta pobresa de recursos es completada per la subvenció municipal que sol cobrir globalment el 25 % dels pressupost de l'entitat (comptant la cessió del local que estalvia un lloguer que poques entitats es poden permetre pagar-lo).

Aleshores, a part de les quotes, l'entitat organitza curses d'escalada i d'orientació a la muntanya amb monitors de la pròpia entitat que així realitzen una mena d'autoocupació. El romanent que deixa els curses proporciona unes entrades que permeten adquirir el material d'escalada que és extraordinàriament car i també l'entitat subvenciona cursos de segon nivell que tenen un cost que oscil·la entre les deu i les vint mil pessetes. Molt interessants són els cursos d'orientació directament a vuit escoles fets amb conveni amb l'ajuntament: s'arriba a més de mil escolars; hi ha projectes d'ampliar-ho a altres nivells. Ha estat una progressió. La cosa s'ha anat complicant i ara l'única condició és la limitació de temps dels monitors que deixen d'estudiar o fan campana a l'escola per a poder atendre'ls. I, quan la demanda s'estén a altres pobles del Baix Llobregat, l'atenció es fa quasi impossible.

A través de la Direcció General d'Esports de la Generalitat, s'està federat a la Federació Catalana de Muntanya i, a través d'ella, a la federació mundial.

Alguna entitat ha realitzat esports d'alt nivell per medi d'èlits muntanyenques, per exemple fora d'Europa (Kènia, Bolívia, la illa Reunió a l'Àfrica prop de Madagascar, el Kilimanjaro...); acaben essent activitats privades perquè, o s'ho paguen de la seva butxaca, o s'estan anys perseguint una financiació.

5.6 Les relacions amb l'administració

Malgrat tot, la reivindicació dels diversos esports es centra entorn de les relacions amb l'administració.

"Pensa que estem parlant d'un 28 % de finançament per part de l'administració mentre que a altres països d'Europa s'arriba a proporcions superiors al 43 %. Ens diuen que som de les associacions que rebem més diners; però nosaltres creiem que s'ha de mirar el tipus d'intervenció per la qual se'n reben de diners; no és el mateix un equip de futbol que una entitat que funciona més dies i més hores a l'any que una escola i amb un projecte d'interès general i de servei públic a la comunitat. Quasi cada any tanquem amb dèficit i, quan no, reverteix en d'altres projectes o a eixugar dèficits anteriors", diuen des d'un esport.

Es contempla com els partits polítics reben un 80 % del seu pressupost i a tothom sembla bé aquest fet. A part d'aquest finançament, els polítics com a càrrecs electes són professionals

d'un partit. Tothom ho comprèn des del moment que es tracta d'una associació de caràcter públic. I, en canvi, l'associacionisme de servei públic no es té en consideració.

"Crec que s'està maleducant el ciutadà perquè les associacions no són sucursals de l'administració; han de tenir independència econòmica suficient. Fent un servei social i educatiu com estem fent, no es pot sobreviure amb la part que ve de l'administració. Les associacions, o són privades cobrant unes quotes molt altes, o són públiques concertades o subvencionades. Un servei educatiu per definició és deficitari i no es pot cobrar el preu de cost. Les administracions haurien d'entendre que l'associacionisme és una inversió; tot depèn de l'interès públic d'una determinada entitat. Aquesta és una situació que s'ha de superar tant a nivell de l'associació, com de l'administració, com de la societat", diuen des d'un esplai.

"I, si vas a mirar, una escola qualsevol del barri té menys alumnes que un centre d'esplai i ambdues institucions són socials i públiques", diuen.

Altra vegada la tresoreria és encara un problema, sobretot quan les subvencions es reben al cap de dos anys; des d'aleshores, hi ha despeses bancàries amb els seus crèdits; un cercle viciós que fa que les entitats pateixin molt. Es per això que, per exemple el Movibaix, va aconseguir fer un "acord marc": ajuntar les petites subvencions dels diversos departaments i negociar-ho globalment; des del punt de vista de la infraestructura, fou un pas important.

"L'aplicació del principi de subsidiarietat no vol dir que un ajuntament deixi de posar-hi recursos econòmics, sinó que tingui la confiança que els projectes nostres són de caràcter públic; per tant, és lògic que s'hi destinin recursos. El problema és que això ho hem d'estar demostrant tot el dia: el servei públic que fa una associació i el fet que estigui oberta a tothom.", diuen des d'un centre d'esplai.

I aquest no és un problema menor. Si la societat civil fa un acte al barri o una festa, per exemple, de solidaritat amb els nens del Brasil convidant-hi la població i el mateix consistori, aquest ja no cal que promogui el Dia Internacional del Nen. S'ha d'analitzar el caràcter obert d'una concreta activitat, tot preservant la idiosincràsia de l'entitat associativa, que es mou independentment de l'administració i sense afany de lucre. Quina diferència pel que fa al caràcter públic hi ha en el fet que ho organitzi un ajuntament o una entitat associativa?

Es bo i important que una entitat tingui la capacitat de generar recursos propis; però el que passa, ja històricament, és que l'administració s'ha dedicat a competir amb les associacions de lleure i s'ha originat una filosofia que fa veure que allò que crea l'ajuntament és gratuït i, en canvi, tot té un cost: un es paga indirectament i l'altre directament. L'associacionisme ha de tenir ingressos per a desenvolupar la seva tasca.

"Els ajuntaments tenen tendència a massificar molt les coses, depenent d'instàncies diverses (esports, ensenyament, joventut) i amb problemes de protagonisme de cada departament per a justificar unes despeses", opinen decididament.

El menys que es pot dir de les relacions amb l'administració és que són complexes. El moviment de lleure parteix sempre de què és un servei públic que algú hauria de fer en la seva absència i, malgrat la bona disposició i els bons resultats, sempre hi ha tensions per causa de la superposició d'actuacions concretes; per exemple, el Consell Comarcal organitza colònies d'estiu i això no pot ésser perquè cal respectar el que fa el teixit associatiu. Malgrat tot, a llarg termini, sempre s'arriba a acords.

Un altre tema conflictiu i de lluita amb l'administració és el de les beques per a nens que no disposen de recursos per a participar en les activitats d'esplai, com campaments, colònies o altres. I aquests infants també hi tenen dret; el que vol dir que unes colònies ben fetes costen molts diners: l'administració ha de becar.

I, per altra banda, des del moment que una entitat ha aconseguit un conveni amb l'administració, es dona la identificació fàcil externa amb un color polític determinat. Es per això que, per exemple, el Movibaix intenta diversificar les seves relacions amb l'administració, tant per no deixar-se influir, com per no ésser objecte de manipulacions o d'opinions alienes que etiqueten políticament; és per això que a vegades hi ha acord i en d'altres tensions. Costa Déu i ajut mantenir-se al marge de les tendències polítiques i és per això que s'intenta el màxim possible que els dirigents no es comprometin políticament. I resulta molt difícil; perquè, no solament s'està en societat, sinó que s'ha de treballar forçosament amb les administracions.

El Movibaix té un servei de política estratègica del moviment quan es planteja un esdeveniment més o menys conflictiu que s'hagi pogut produir amb l'administració.

Les entitats han de disposar bàsicament d'un local permanent per a fer-hi les seves activitats, objectiu que sempre es fa possible amb la col.laboració fàctica de l'administració local; a vegades, com a resultat de pressions, s'ha aconseguit una cessió de l'ajuntament i que aquest es faci càrrec de la remodelació donades la poca solvència econòmica i la manca de patrimoni de l'esplai, i en d'altres trobant racons i acollint-se a un edifici destinat a entitats diverses dintre d'un municipi. Sempre s'haurà de compartir l'espai amb altres entitats o amb serveis municipals.

Els locals són cessions de l'ajuntament (un Centre Cívic, per exemple) i, per tant, aquest cobreix les despeses corrents com és ara l'aigua i la llum. I pel dret d'estar-hi es sol pagar "misèria i companyia".

5.7 El futur

Els projectes de futur, no es limiten únicament a la consolidació de les entitats, sinó a l'expansió i a l'obertura de nous camins com,

per exemple, el Movibaix ha promogut un Moviment Juvenil pels nois i noies entre tretze i divuit anys amb ganes de dinamitzar els joves de la comarca del Baix Llobregat a partir de les entitats d'esplai amb els valors centrals del Movibaix i amb la preocupació de proporcionar un concret projecte de societat. Les activitats a realitzar són gimcames, rallys, projectes ecològics o de solidaritat (per exemple com a projecte immediat, amb els nens del Brasil per obtenir diners amb la finalitat d'endegar un centre d'esplai allà i amb connexió amb el Movimiento de Ninhos da Rua del Brasil) i la consolidació de la Federació Catalana de l'Esplai.

6. Entitats d'interès general

Heus aquí un seguit d'entitats la finalitat de les quals es donar o proporcionar serveis. La característica fonamental d'aquests serveis és que van destinats a satisfer necessitats de la població que responen a imperatius de tipus col·lectiu; és a dir, ni es tracta de minories, ni únicament d'afers que interessin a un àmbit concret d'aquesta col·lectivitat, com és ara per exemple la cultura, el folklore, el lleure, la solidaritat o l'ensenyament.

El tipus de necessitat que pretén cobrir aquesta tipologia d'entitats és sempre quelcom que respon als interessos generals de tota la població, tot i que a vegades les propostes s'englobin en la cultura, el folklore, el lleure, la solidaritat o l'ensenyament. Qualsevol persona es pot veure concernida i interessada per l'activitat d'una entitat d'aquestes. Potser aquí és on es troba la seva característica específica. Es per això que els interessos d'uns veïns, la preocupacions ecològiques, la salut comunitària, la informació juvenil, la defensa del patrimoni natural, el pacifisme, els interessos dels consumidors o el crit d'atenció del feminisme són tantes finalitats que entren plenament dintre l'objectiu específic de les entitats d'interès general. Si ho mirem bé, no suposen de cap manera un calaix de sastre.

Hem de dir encara que aquest interès general al qual pretén respondre aquesta mena d'entitats, a vegades es presenta amb un to reivindicatiu àdhuc constituint un grup de pressió i, a vegades, es presenta únicament com un crit d'atenció entorn d'una qüestió que la política convencional i les instàncies socials corresponents han deixat completament a l'oblit.

La nostra exposició compartimentarà l'anàlisi en funció dels tres tipus d'associacions considerades:

- A) Veïns
- B) Dones
- C) Ecologistes

Ens sembla que la nostra decisió permet donar un ordre heurístic als continguts que segueixen.

6.1 Uns orígens no massa llunyans

- A) Hi ha un tipus d'entitats d'interès general que tenen una relativa llarga història; és a dir, a les acaballes dels franquisme els anys setanta, les necessitats que unes determinades associacions volien cobrir responien a una inquietud d'uns veïns que, acollint-se a la tímida llei que les regulava, feia possible l'agrupació d'interessos d'una col·lectivitat de barri o poble que permetia la defensa d'unes determinades urgències o problemàtiques com a veïns.
- B/C) N'hi ha d'altres que, en canvi, van néixer posteriorment a la dècada dels vuitanta; per exemple, aquelles associacions que, o apleguen les inquietuds de certes dones que volen treballar per la conscienciació entorn de la causa feminista o, també,

les inquietuds d'un grup de nois i noies escoltes del Baix Llobregat que volen fer servei a la societat i s'interessen per l'ecologia i les pertorbacions que el progrés ocasiona a la natura contemplant els problemes i les contradiccions que originen unes pedreres en el parc natural del Garraf.

Aquests joves ecologistes s'afilien a una entitat de fora de la comarca, no com independents, sinó que només fan que copiar l'estructura de l'entitat forània; de fet, són una entitat col.laboradora del grup ecologista més ampli. El problema que tenen és que no poden ocupar-se de tot allò entorn del qual hi manifesten una sensibilitat, perquè se'ls fa impossible abarcar-ho tot.

La força comarcal del moviment feminista, fins a organitzar-se en federació del Baix Llobregat, vindrà més tard; en principi i de forma espontània, neixen a varis municipis (els pioners en el tema són Castelldefels, Sant Boi de Llobregat, Sant Andreu de la Barca i Sant Joan Despí) associacions que impulsaven a la seva localitat un moviment de dones. Com que es coneixien personalment, no van tardar gaire a fer néixer la federació comarcal del Baix Llobregat per a poder treballar conjuntament en un idèntic projecte: així es tindria més força i visibilitat amb l'increment del nombre d'associades, l'enriquiment de l'intercanvi d'experiències, es podria aconseguir un treball més continuat i tindrien més pes a l'hora de connectar amb entitats semblants de fora de la comarca.

En aquest projecte de comarcalització, s'era prou conscient que el medi social dels diversos municipis era diferent (Cornellà no és Sant Joan Despí i Viladecans no és Sant Just Desvern); però, com a dones, la problemàtica era idèntica presentant les mateixes necessitats.

6.2 Uns objectius units a l'interès general

Si hi ha alguna característica que uneix aquestes entitats és l'interès general de la població.

- A) Adés serà la defensa reivindicativa del que afecta a un determinat barri marcat per l'estretor dels carrers sense asfaltar, per la saturació d'habitacles, per l'absència de places públiques en el context d'una comarca àmplia com la del Baix Llobregat: la manca de places escolars, el control de la planificació urbanística i el dèficit d'equipaments culturals, esportius i d'espais lliures.

Es vol aconseguir una participació dels ciutadans en la gestió municipal o en la defensa dels interessos democràtics de la població; és per això que la lluita de barri afavorirà la legalització dels partits polítics i la incorporació històrica de molts dirigents veïnals i sindicals en la gestió mateixa dels primers ajuntaments democràtics. Això lluny de qualsevol etiquetatge polític. Es així que es conserva la línia general, encara que hi hagi un canvi de presidència.

"Se quiere mantener las asociaciones como una herramienta en defensa de los intereses generales de un barrio. El trabajo no

se dirige a nuestros asociados, sino que es de interés general para toda la población", diuen d'una associació de veïns.

- B) Adés serà la finalitat terapèutica que suposa la reclusió inconscient de la mestressa de casa als estrets límits de les feines rutinàries de la seva labor. L'objectiu és treballar per la dona mitja de l'entorn: que surti de la seva casa, que s'adoni que els seus problemes tenen solució o que no són tals problemes des del moment que es poden compartir amb altres dones. Sempre pensant que siguin totes les dones les beneficiades, és a dir, la dona en general; es té interès de treballar per a totes aquelles persones que, pel motiu que sigui, no han arribat a l'associació.

"En aquest sentit, els centres psiquiàtrics de consultes externes han reconegut la labor terapèutica de les associacions des del moment que han trencat una soledat que inconscientment genera la reclusió a la llar", ens han dit des de la federació feminista.

Per treballar en aquest camp tan difícil de la captació de dones a les quals els sigui necessari l'associacionisme, cal comptar amb la col.laboració de persones amb formació; és important disposar de recursos econòmics, però bàsicament el que és transcendental és la formació. Els grups feministes del Baix Llobregat creuen haver aconseguit una fita important: aconseguir la connexió entre les persones preparades en la solidaritat i les que no han tingut, pels motius que siguin, l'oportunitat de tenir aquesta preparació.

- C) Adés serà una reivindicació ecològica concreta: aquestes pedreres i aquest abocador no lliguen gaire amb el que és o ha d'ésser un parc natural com el del Garraf on sempre s'hi anat d'excursió i per gaudir de la natura. Les pertorbacions que s'han produït allà des dels anys setanta són ostensibles.

6.3 Etapes més o menys conflictives

- A) Les associacions de veïns amb més història darrera van passar enormes vicissituds administratives quan van voler-se legalitzar els anys setanta. Estava preceptuat que es fes aquest reconeixement legal amb el nom patronímic d'un sant i algunes d'elles volien una denominació identificant-se amb el barri de referència; aquesta anècdota va fer que algunes tardessin més de tres anys a veure un reconeixement. Mentrestant, una junta gestora en un marc estatutari se'n feia càrrec amb el suport dels veïns que recollien firmes (prop de dues mil) per a aconseguir l'agilització dels tràmits. Els problemes del barri es vivien profundament. Les associacions contactaven amb arquitectes joves del barri i amb tècnics de l'ajuntament franquista per a què els ajudessin tot i que aquests se la jugaven des del moment que eren tanmateix ben crítics amb l'actuació municipal d'aleshores.

Fins al 1979 que no hi hagueren ajuntaments democràtics, l'etapa fou certament molt dura des de la perspectiva

democràtica pel que fa al reconeixement per part de les administracions: l'època fou difícil i, malgrat tot, es lluitava en temes reivindicatius com són ara els de l'especulació agreujada per l'aglomeració d'immigrants en un breu període de temps que provocava una urbanització sense cap control. Es va arribar al punt de tenir la iniciativa, com associació i amb l'ajut voluntari dels veïns i d'algunes constructors, d'asfaltar uns quants carrers prescindint de l'ajuntament i aconseguint que el govern municipal es fes càrrec de part del cost amb posterioritat.

L'any 1979, precisament, serà una data de profunda crisi que durà entorn dels sis anys: hi hagué un buit considerable de dirigents des del moment que es van incorporar a les noves administracions municipals. On s'han de situar ara les associacions veïnals? Han complert ja els seus objectius essencials?

"Muchos de los que estábamos en segunda línea nos pensábamos que las asociaciones ya habían cumplido sus objetivos e, incluso los que habían entrado en la administración con altos cargos, pensaron que las asociaciones de vecinos ya no eran necesarias. Esto supuso un error gravísimo", diuen.

Quan van contemplar que amb la nova situació les coses no es resolien, hi hagué un fort enfrontament que es va resoldre rectificant la lectura del problema, discutint i reagrupant-se a nivell d'una federació comarcal del Baix Llobregat. Era un adquirit el convenciment que les associacions són importantíssimes i que són eines plurals, democràtiques i de participació oberta del veïns, independentment dels partits polítics encara que hi hagi militants polítics entre els seus associats. S'han superat els radicalismes i el ventall d'idees segueix tenint força, tot i que el treball que es porta a terme segueix una línia més aviat d'esquerres. No és tant un problema de "lliberals" treballant per l'associació, sinó que tothom hi treballa gratuïtament i de manera voluntària. Foren les coordinadores de les diverses comarques que van aconseguir reflotar les associacions i sortir de la contradicció en la que es trobaven.

Les associacions de veïns, en l'actualitat, presenten sobretot problemes de convivència: per exemple, la manca de descans dels veïns que genera una discoteca els caps de setmana i que personalitzen la confrontació arribant àdhuc a la violència, o els problemes endèmics dels bars, o els dels contenidors de deixalles que molesten, o els tallers dels baixos dels immobles de pisos que provoquen olors i fresses.

Segueixen plantejant problemes com són ara els derivats de la redefinició constant del barri i la seva degradació relativa, diferents dels temes urbanístics dels orígens centrats, sobretot, en la reurbanització de zones i de places; però es troben amb uns problemes tècnics que abans no tenien, perquè ara la relació és diferent; no hi ha col.laboració i tot es professionalitza, s'ha de pagar. L'handicap més gros és que el

nivell associatiu ha disminuït i els veïns no diuen la seva. Quan es fa un projecte i s'ha presentat, es convoca els veïns per a què coneguin el que s'ha decidit; tot això s'aconsegueix, encara que en realitat hi ha dificultats. De totes maneres, encara s'aprofiten les festes de barri, no solament per a promoure activitats culturals, sinó per a plantejar reivindicacions; les dimensions lúdiques i reivindicatives van estretament unides. Per exemple, es va arribar a ocupar un magatzem de cerveses abandonat que va acabar convertint-se mentre va ésser possible en un centre utilitzat pel barri. Després d'un acord entre l'ajuntament i els propietaris, s'hi va fer una mena de centre cívic; gràcies a l'acció de l'associació de veïns, es va adquirir definitivament pel barri.

- B/C) Les entitats feministes i les ecologistes, per la seva banda, sense tanta història al darrera són conscients que hi ha d'haver-hi una evolució i una adaptació constant de les seves entitats i, per tant, de les activitats que es posin en marxa.

"L'any noranta no és igual que el noranta-sis i aquest no serà el mateix que el dos mil", diuen les feministes.

Concretament, les entitats ecologistes es mouen per la defensa de la natura i que les activitats industrials o urbanístiques que es facin es portin a terme de la manera menys impactant possible. En aquest sentit, han hagut d'anar variant els seus objectius en funció de les possibilitats concretes d'actuació: quan el problema de les pedreres va arribar a un punt mort perquè, des del punt de vista legal, del fet que les pedreres fossin anteriors al parc natural i les indemnitzacions es feien massa costoses, van tenir que derivar la seva intervenció vers els problemes del Delta del Llobregat, l'evolució del riu i tot el que l'afecta com a riu.

Tant les entitats feministes com les ecologistes estan legalitzades; les primeres, concretament la seva federació, des de l'any vuitanta-nou i les associacions locals són registrades com una Associació No-Governamental i, pel que es referix a les segones, la legalització afecta a l'entitat que es troba fora de la comarca amb un reconeixement de l'entitat col.laboradora del Baix Llobregat.

6.4 La vida interna

- A) Les juntes d'una associació de veïns, actualment legalitzades i registrades degudament, solen mantenir i donar continuïtat a una mateixa línia d'actuació. S'intenta que els canvis o renovacions no siguin traumàtics; que, d'una banda, es garanteixi l'estructura de l'associació i que, de l'altra, hi entri gent nova.

Les assemblees són obertes a tothom siguin o no socis i sempre tenen dret a vot, tant les assemblees generals com les de la junta formada per dotze persones; és aquí on s'explica la gestió realitzada i les propostes que s'han d'incorporar a part de sotmetre la junta a la votació dels participants. Tot es

decideix en assemblea. Sense que hi hagi allaus, les persones que voluntàriament s'ofereixen a col.laborar, s'incorporen. Com totes les juntes, hi ha una presidència, una tresoreria, una secretaria i nou vocals. La resta són col.laboradors.

Les associacions tenen grups de treball: urbanisme, sanitat, cultura i ensenyament, serveis al barri, consulta jurídica gratuïta i, algunes, gaudeixen dels avantatges d'una mútua de previsió social, SINERA, que cobreix les despeses que genera l'enterrament d'un familiar i que s'està estenent per tot Catalunya amb un total de vint-i-cinc mil associats. Cada grup de treball es reuneix autònomament amb un responsable i participa, com a grup, amb coordinadores de la federació municipal. Es funciona molt segons les responsabilitats que cadascú ha assumit.

Cada secció té les seves pròpies activitats; per exemple, urbanisme, en contacte amb el departament municipal d'urbanisme, estudia els plànols i les propostes que es faran i canalitza les queixes i els problemes dels veïns coordinant-los; de fet, es preocupa de la convivència per medi de les comissions d'afectats que és la que farà gestions de cara a l'ajuntament. Sanitat participa en els Consells de Salut de les Àrees Bàsiques i promouent xerrades de prevenció de la salut amb els mateixos metges de la localitat: tractament físic, automedicació, informació sobre la sida, etc. Cultura, per la seva banda, participa amb un estand a la fira d'associacions de la localitat a l'ensem que impulsa les festes tradicionals: castanyada, Sant Jordi, verbena de Sant Joan... tot intentant identificar la cultura de Catalunya. A més, s'ensenya guitarra clàssica, solfeig, manualitats, puntes al coixí, pintura a l'oli, escacs, balls de saló, cursos de català per a castellanoparlants... i es disposa d'un servei d'advocat propi per a determinats assessoraments. En el tema de la integració, hi ha associacions que han impulsat l'alfabetització fins arribar a crear una Escola d'Adults.

Les associacions de veïns solen agrupar quasi tres mil socis familiars representats pel cap de família que tant pot ésser el marit com la muller. Les edats mitjanes oscil·len entre els trenta-cinc i els quaranta anys, amb una proporció semblant pel que es refereix al gènere, tot i que a les juntes es veu més presència de dones. Hi ha tres tipus d'associats: els primers, que hi són des dels inicis de l'entitat i per a ells la seva presència representa una mena de compromís polític; els segons, hi acudeixen només i únicament en funció dels serveis que estan rebent; i els tercers són els que van i vénen. A part dels socis, també hi ha aquells que participen de les activitats que l'associació fa. No s'experimenta una disminució d'associats (la mútua SINERA de la qual hem parlat té un considerable poder d'atracció); però el que no s'incrementa és la col.laboració i sempre són els mateixos en el govern de l'entitat.

"El peligro más grande es de que las asociaciones de vecinos acaben burocratizándose. Cuando hay un problema de barrio queremos que los vecinos afectados se impliquen; no queremos

ser sólo gestores. Les planteamos y replanteamos todas la cuestiones", ens diuen.

S'ha d'estar sempre a sobre de les comissions d'afectats per a què funcionin. I una vegada resolt un problema d'urbanisme o convivència per exemple, la comissió es desfà y "si te he visto, no me acuerdo". Només un degoteig persistent de persones, poques, que tornen potser agraïdes, potser perquè han pres consciència. Això sí, quan hi ha un problema i tenen l'aigua al coll, el primer pas és anar a l'associació; és com una cultura de barri. Es excepcional que iniciïn un pas pel seu compte.

A nivell de comunicació interna, les associacions solen tenir un butlletí periòdic més o menys trimestral, a part dels bans veïnals, de les convocatòries dels socis, dels panflets i de les octavetes anunciant les diverses activitats. A més, pel que es refereix als mitjans de comunicació de masses es participa en debats radiofònics, en entrevistes i en anuncis del que es fa.

Entre la gent que participa a les diverses activitats, absolutament obertes pel que es refereix a l'edat, sol haver-hi una presència diferencial significativa en funció del gènere; així, als escacs i a la guitarra hi predominen els homes, a les manualitats i puntes de coixí les dones i als balls de saló els matrimonis. Totes les activitats són gratuïtes i obertes tant als socis com als no socis i, essent la quota pràcticament simbòlica, es pensa que la quantitat d'ofertes són, d'una banda, una satisfacció pel soci i un estímul pel no soci.

Econòmicament, les associacions de veïns viuen de les quotes dels associats familiars que volten entorn de les mil dues-centes pessetes l'any a més de fons aleatoris que provenen de rifes o d'ajuts de les caixes d'estalvi; suposa el 60 % dels seus recursos. El 40 % restant prové de subvencions de l'ajuntament o de la Generalitat. En moltes activitats que es realitzen, després d'equilibrar els comptes, hi queda també un petit romanent.

- B) Cada associació local feminista de la comarca té una presidenta, una secretària, una tesorera i les vocals que es decideixi. La federació del Baix Llobregat, per la seva banda, guarda aproximadament la mateixa estructura, encara que ha duplicat les vicepresidències en funció de la gran dimensió de la comarca; una per les associacions del nord: Sant Andreu de la Barca, Pallegà, Martorell i Olesa de Montserrat, i una altra per les del sud: Gavà, Viladecans, Sant Boi de Llobregat, Sant Just Desvern i Sant Joan Despí. A més, disposen d'una persona tècnica pels projectes i programes de la federació. Hi ha una junta permanent de reunió mensual i una junta directiva integrada per les presidentes de les diverses associacions amb reunió cada dos o tres mesos per resoldre problemes puntuals a part d'establir un contacte periòdic. Les assemblees de les associacions locals i les de la federació són les que escullen

els càrrecs respectius. La funció de la federació és estar en contacte permanent amb les associacions locals.

La conflictivitat tant interna com externa d'aquestes associacions feministes és vertaderament per petites coses organitzatives; per exemple, en quina localitat es celebrarà el vuit de març? Totes les associacions locals ho volen fer a casa seva. Dintre de les juntes directives sol haver-hi punts de vista diferents que a vegades no responen a temes puntuals de l'associació; això pot portar àdhuc al relleu d'una junta que força a escollir-ne una altra. De totes maneres, s'intenta no entrar en conflicte amb ningú; quan s'ha de col·laborar, es col·labora i quan no, es desestima perquè es considera que són coses massa diferents de la línia de les entitats.

"La solidaritat entre nosaltres és forta. Adhuc quan a una associació se li diu que una actuació puntual en un problema determinat no és l'adequada, es discuteixen lliurement els punts de vista i a l'hora de treballar, tenint clar l'objectiu, no és difícil posar-se d'acord".

Tots els càrrecs de les diverses associacions són voluntaris. De totes maneres, s'ha procurat que, tant a nivell de federació com d'associacions locals, hi ha hagi una secretaria permanent amb un horari fix, no solament per a respondre al telèfon, sinó per a mantenir un contacte permanent amb la junta. Aquestes secretaries són professionalitzades i retribuïdes a través dels plans d'ocupació del Departament de Treball de la Generalitat.

Les associacions feministes que a la comarca del Baix Llobregat apleguen entorn de les tres mil persones (les més nombroses són les de Sant Boi de Llobregat, Castelldefels i Olesa de Montserrat), les dones solen ésser de mitjana edat, d'estrats socials mitjos i amb una formació més aviat pobra. En conferències sobre temes diversos com és ara, per exemple, dona i sexualitat, s'hi veuen dones de quaranta i cinquanta anys i a cursos d'alfabetització àdhuc persones de més seixanta anys.

"Els fa vergonya anar a una escola d'adults del poble i, en canvi, a l'associació la interlocutora és una altra dona; no van poder ajudar els seus fills en els deures i no volen que els passi el mateix amb els seus néts. En trobar-se entre altres dones, s'obren, expliquen les seves experiències i s'hi retroben. La participació de les sòcies és considerable. Caiem massa en l'error de creure que hi ha coses que estan molt sabudes per tothom i això no és cert".

Les associacions feministes tenen sovint homes com a socis honoraris que ajuden per a dur a terme projectes.

L'estratègia d'actuació dels grups feministes es va iniciar únicament amb activitats lúdiques com a medi de captació per tal d'atreure les persones, coses sovint molt desprestigiades: macramé, aeròbic, gimnàstica; però lentament les mateixes participants van demanar un altre tipus d'activitats que són les que no es poden fer sense ésser soci: idiomes, català,

xerrades i col·loquis amb diapositives o transparències, cursos d'alfabetització, de cultura general, etc. Per altra banda, les entitats han generat un ventall de suports molt forts al qual s'hi pot accedir sense ésser soci: per exemple, assistència jurídica i psicològica, suport a dones que estan passant per problemes de separació.

Una altra cosa és la participació a les juntes directives, tant de les associacions feministes locals com de la federació; es té por de forma-ne part perquè veuen que és molta feina i que comporta moltes hores. I això és cert.

No es necessiten massa locals; n'hi ha prou amb un petit despatx en un local públic que permeti estalviar un lloguer. Indirectament, és un ajut molt important que proporciona l'administració i que estalvia ja uns costos. Perquè, econòmicament, els grups feministes es mantenen a partir de les quotes de les associades. Cada associació local la té estipulada segons les seves necessitats i la federació rep una petita quantitat de cinc mil pessetes l'any de cada associació local que la pugui satisfer; amb tot i en conjunt, depenen molt de les subvencions que es sol·liciten a tots els organismes; per qualsevol cosa s'ha de presentar el projecte a un organisme públic, altrament no es pot dur a terme. Hi ha coses que només amb el voluntariat no surten.

Pel que es refereix a la comunicació, la federació del Baix Llobregat de les entitats feministes sol ésser molt activa: mensualment un full informatiu amb ordinador i fotocòpies com a vehicle de comunicació entre les associacions amb articles d'opinió, temes jurídics, dona i salut, dones escriptores, recomanacions de llibres, de pel·lícules i les activitats de les associacions. Es distribueix a mà a través de les diverses reunions de junta. Per altra banda, mensualment també, es fa un recull de premsa sobre notícies de dones que hagin anat apareixent; serveix a les associacions locals per a convocar xerrades i debats sobre temes d'actualitat.

- C) Els grups ecologistes del Baix Llobregat, per la seva banda, es mouen entorn dels trenta socis, tot i que la globalitat de les entitats, tenint compte dels de fora de la comarca, arriben a ésser dos-cents, d'una edat mitjana que oscil·la entorn dels vint-i-vuit anys.

Els vertaderament dirigents són tanmateix ben pocs i en règim de voluntarietat. Solen constituir la junta amb els seus càrrecs de presidència, tresoreria i secretaria. L'entitat està dividida en seccions segons els diversos centres d'interès amb un cap o responsable: protecció d'ecosistemes amb equips de guardes de caça que van patrullant en vigilància de la natura pels vedats de caça (aquest és un personal remunerat per aquests mateixos vedats), centre de reproducció de tortugues, centrals nuclears i energies alternatives, contaminació i els temes que es considerin prioritaris.

Als començaments, donada la dependència d'una entitat forània, van començar a treballar en el tema de la repoblació forestal: d'un terreny agrícola es passava a un de forestal. Fou més tard que es dedicarien a altres coses. Per exemple, una activitat tanmateix ben puixant és el centre de reproducció de tortugues que és una espècie en perill d'extinció (per la tradició familiar d'agafar la tortuga de la muntanya i d'endur-se-la a casa; aleshores, perd la capacitat de reproduir-se). Es així com es participa en un pla de reintroducció i l'entitat és un centre col.laborador de la Generalitat en el Departament d'Agricultura i Pesca; el centre fa la reproducció i cedeix les tortugues al departament que, a través d'una secció de defensa de les espècies, les retenen quatre o cinc anys en uns criadors alevins i les reintrodueixen a la natura. La Generalitat compta amb una entitat científica ubicada a Masquefa que avala la tasca de les vint-i-quatre entitats col.laboradores privades.

Donat el seu origen, el seu local social, tant pel que es refereix a instal.lacions com per a concretes activitats del grup, serà el mateix que el del centre escolta, com a una unitat més de l'Agrupament. I, a més, disposen d'un espai per reunir-se al Casal d'Entitats del poble amb infraestructures (ordinadors, telèfons, etc.). I, a vegades, quan realitzen una recerca, se'n porten la feina a casa; de fet, tots són estudiants. Econòmicament, l'entitat viu d'unes quotes dels socis anuals de mil vuit-centes pessetes. També, s'ajuden amb participacions al sorteig de Nadal. Però la seva font de finançament més important és la de les subvencions de la Comunitat Europea via Generalitat que es reben per a tasques concretes: estudis oceanogràfics, recerques sobre el Llobregat, repoblacions forestals, centre de reproducció de tortugues i altres.

"Aquest és el maldecap número u. Les nostres despeses no són pas poques: maquinària, manteniment de la gàbia de les tortugues, cartes, paperassa, etc.".

Les tensions o divergències naturals que es plantegen entre els seus membres no han repercutit mai a la institució; de fet es coneixen de molts anys. Quan hi ha una nova idea, s'escolta i, si es veuen possibilitats, es tira endavant; tot es plantejar bé les coses.

Editen una revista del grup, impresa, amb una ressenya de les activitats de l'any i que es fa possible amb un estalvi de costos a través de contactes; la seva distribució és gratuïta. Es comuniquen, també, a través de cartes i alguna conferència divulgativa per a la població en general, encara que hi hagi una audiència limitada. A més, s'han prestat a entrevistes a la ràdio i a la televisió local.

6.5 Les coordinacions externes

- A) Les associacions de veïns, més enllà de la federació local que ja permet la trobada anual per a fer balanç de les intervencions més destacades i de la federació comarcal amb

seixanta entitats, han constituït la CONFAVC (Confederació d'Associacions de Veïns de Catalunya), instrument necessari per a marcar la línia general de moviment a tot Catalunya i en la creació de la qual el Baix Llobregat hi va jugar un paper rellevant. Alguna entitat comarcal ha adquirit una notable influència tant a nivell del Baix Llobregat com a nivell català; això és el que dóna una línia molt oberta pel que es refereix a tots els moviments. Es la CONFAVC que ha aconseguit que hi hagi un avantprojecte al Parlament de Catalunya per medi del qual es declari i es reconeguin les associacions de veïns com entitats d'"utilitat pública".

A nivell estatal existeix la CAVE (Confederación de Asociaciones de Vecinos del Estado Español) amb la qual, tot i que va sortir de la CONFAVC, s'hi mantenen unes relacions no massa fluïdes. Tot neix del gran pes a l'hora d'emetre el vot que tenen les associacions de veïns catalanes dintre la CAVE. De totes maneres, el problema és més profund: es nogensmenys que una qüestió d'identitat associativa. La CAVE ha entrat en una línia de seguidisme de les administracions valorant uns projectes d'abast molt ampli i que requereixen molts recursos econòmics en detriment dels continguts que són propis de les bases del moviment; això els ha portat al clientelisme per respecte al partit governant; la CONFAVC, en canvi, prioritza el model que no vol abarcar més d'allò que es pot assumir.

En aquesta línia de la CONFAVC, la Comissió d'Entitats dels Barris permet col.laboracions de les associacions de veïns i de les entitats culturals comarcals, una de les quals és l'anomenada Dia del veí; per exemple, la programació de les festes d'un barri es decideix entre totes les entitats del barri per medi d'aquesta Comissió.

Dintre d'un municipi es sol donar, encara que no sempre, una molt bona relació general entre totes les entitats presents; depèn de la força de les associacions, de l'antiguitat de la seva creació o de les expectatives que una determinada entitat s'hagi plantejat. A part que hi ha una vertadera necessitat de coordinacions àmplies del fet que els problemes, per exemple els urbanístics, van més enllà dels estrets límits d'un municipi. I en aquest sentit a la Federació d'Associacions de Veïns del Baix Llobregat s'arriba a propostes comunes, encara que no sempre satisfacin a tothom.

- B) Pel que respecta a les associacions feministes, es dóna una cooperació molt semblant: Federació del Baix Llobregat, Federació de Dones de Catalunya i Federación de Mujeres Progresistas.
- C) Els ecologistes, per la seva banda, han contactat efectivament amb coordinadores per a treballs específics; per exemple, la que s'interessa per les estructures i infraestructures que puguin afectar el riu Llobregat. Els contactes personals amb altres grups ecologistes són freqüents amb intercanvi de revistes, sense necessàriament estar federats i es participa a la trobada anual ecologista a Sant Boi de Llobregat.

6.6 Les relacions amb l'administració

- A) Les associacions de veïns, precisament pel que ha estat insinuat més amunt, hi mantenen contactes cuidant molt que a nivell polític no es puguin fer fàcils identificacions partidistes. Tant a les juntes com entre els socis hi ha persones que militen en algun partit polític; però la independència del partidisme el consideren bàsic, tot i que les negociacions es veuen recompensades a les associacions que fan veure una certa afinitat; els interessos hi juguen fort.

Precisament, la tònica general i per causa de la matèria que tracten, l'enfrontament amb les administracions és una constant.

"Las administraciones ya se encargan de dar la imagen que las asociaciones de vecinos constantemente están "pinchando".

La capacitat d'intervenció i de proposta actuals de les associacions de veïns es veu ara limitada donada la manca de competència tècnica que, com ja hem vist anteriorment, se'n disposava als inicis del moviment veïnal; no es poden pagar un assessorament urbanístic, per exemple. El contacte amb els polítics es fa necessari per a trobar assistència tècnica; i en aquest afer es troben que els ajuntaments tenen propostes molt totalitzadores pel que es refereix a aquest servei. Malgrat tot, no queda més remei que relacionar-s'hi.

- B) Les associacions feministes van molt en compte de no promoure activitats que puguin entrar en competència amb l'oferta pública, com és ara l'alfabetització, el graduat escolar i el català. Tot és una qüestió de negociació i, a vegades, l'acord és que l'administració facilita els professors sota la responsabilitat directe de l'associació feminista. Donada la dependència de les subvencions, les associacions estan constantment fent peticions pels seus projectes i programes. En aquest sentit, cuiden molt la bona comunicació i la bona entesa amb l'administració més propera, la municipal.
- C) Els grups ecologistes han d'estar atents amb les obres i treballs públics de l'administració; tot i que aquesta ha promogut molt bones coses, s'ha d'estar a l'aguait perquè l'administració pot vendre per bona qualsevol cosa i, a l'ensem, perjudicar la necessària protecció de la natura.

Per altra banda, un problema no menor és el de la lentitud en fer efectives les subvencions per part dels organismes responsables, subvencions que arriben al cap de dos o tres anys. Aleshores s'ha d'avançar la despesa en maquinària i les altres i s'han de buscar els diners; hom arriba al punt que no es pot tirar endavant perquè no s'ho poden permetre i s'ha hagut d'abandonar projectes per aquesta raó. Amb l'agreujant que, si el projecte surt malament, no et donen la subvenció.

6.7 El futur

- A) La lluita actual de les associacions de veïns es troba centrada en els problemes que està generant el preu del rebut de l'aigua. La lluita es planteja a nivell de Catalunya i, de manera immediata, no es pensa regatejar esforços ni estalviar sistemes de pressió per tal d'aconseguir aquest objectiu.

Una altra lluita és la denúncia de l'anomalia que s'està seguint en la declaració de les associacions com entitat d'"utilitat pública".

"Mientras que CIU presentó la defensa de este tema a nivel de España, aquí en Cataluña no se recoge. La contradicción flagrante es que, mientras allí se hacen portavoces de una demanda, aquí no la quieren recoger".

A nivell local, per altra banda, es contempla la greu situació de les famílies, cada vegada més afectades per l'atur i el conseqüent rebaix del nivell de vida dels ciutadans. Lligat amb això, es veu amb inquietud el possible increment de la marginació social, agreujat per l'allau migratori previsible d'una població provenint del Magreb i del Perú.

Finalment, es veu la necessitat de millorar les relacions amb l'administració. S'hauria de canviar la imatge negativa que fa veure les associacions de veïns com a constantment contestatàries, donant a entendre que també són accessibles al diàleg i a plantejar les coses. En darrer terme, hi ha el desig d'ésser tingudes en compte com el que veritablement són.

- B) Els grups feministes, per la seva banda, estan plens de projectes alguns immediats i altres a mig termini: uns procedeixen d'Europa amb altres d'ONGs i n'han presentat al Consell Comarcal sobre la situació de la dona a la comarca del Baix Llobregat, a la Diputació de Barcelona, als diversos ajuntaments. No els han concretat.
- C) Els grups ecologistes, des del punt de vista educatiu i de conscientització projecten fer un treball conjunt amb les escoles sobre el problema de l'extinció de les tortugues: xerrades i activitats culturals. Seria una labor de continuïtat respecte a la labor educativa duta a terme quan treballaven amb el problema de reforestació: feien sortides amb els esplais i les escoles que els nens i nenes es pagaven per tal de veure com era el bosc subterrani i una petita idea de com es reforesta una zona, amb un quadern elaborat expressament. Les entitats assumeixen que el principal projecte que tenen entre mans és el d'impulsar i donar continuïtat a aquest centre de reproducció de tortugues. Volen aprofitar aquesta oportunitat per a fer conèixer el que és l'espècie.

A més, s'està atent al desviament de riu Llobregat, l'aeroport, les urbanitzacions i l'aquífer d'aigua dolça que es troba sota la plana del riu Llobregat, que és una de les tres reserves humides de Catalunya (les altres són el Delta de l'Ebre i els

aiguamolls de l'Empordà), que contempla una varietat de reserva natural increïble i absolutament aprofitable a nivell educatiu.

Les noves infraestructures vials del Baix Llobregat i el fet que de l'aquífer tothom agafi l'aigua (els regants, Aigües de Barcelona, més de dues-centes cinquanta fàbriques), està provocant, no solament la salinització de l'aquífer, sinó que deixi d'ésser una reserva per Barcelona en el cas que hi hagués sequera als pantans. El desviament del riu Llobregat, per la seva banda, no causaria problemes a l'aquífer, sinó a les reserves humides; hi ha un aquífer superficial i un altre subterrani, que s'alimenta del primer, i a la part de dalt s'hi fan les autovies i les vies de tren; tot el que sigui ocupació de sòl, impedeix la càrrega de l'aquífer. I, com que les autovies no es fan prou bé amb un mal disseny o sense verificar-ne les previsions, quan plou els camps es neguen i no poden desaiguar.

"Des d'aleshores, tenim dos tipus de problemes: un ambiental i un altre d'hàbitat. I per ara l'única cosa que ens ajuda, l'únic que ho està parant, són els pressupostos generals", diuen.

6.8 Balanc general

- B) La preocupació bàsica en aquests moments de les associacions de veïns és la renovació del moviment veïnal; tot i ésser obertes a tota la població en general, es veuen com incapaces de captar la gent. No hi ha saba nova i aquesta es fa necessària. Es delega i es personalitza massa en el responsable d'una determinada secció. I, si aquest falla, no per això han de desaparèixer les associacions.

"Entonces, quizás sea un destino el que los jóvenes no crean que sea importante la defensa de los intereses generales. Algo pasa en este sentido que no acabamos de encontrar la senda. Hay multitud de jóvenes que están cooperando en campañas de solidaridad, en ONGs y, sin embargo, no vienen; no se dan cuenta de su necesidad para cambiar la realidad", diuen amb mirada pessimista.

No es pot intentar fer el 1995 el mateix que es feia el 1975, i els temps han canviat: la consciència social, política i democràtica no és la mateixa. La regeneració del moviment veïnal és una necessitat. Més que mirar el que fan o deixen de fer els joves, cal veure com moltes associacions no s'han adaptat als canvis dels temps; això és desesperant. Es el que desmotiva la gent perquè tenia unes expectatives i, en compte d'avançar, s'ha anat enrera. Hom observa que el 1975-1976 hi havia tres mil parats i semblava un escàndol i ara n'hi ha dotze mil. I el govern que tenim no és imposat per la dictadura i les coses no es resolen.

"La gente empieza a sentirse más excluida que antaño. ¿Qué pasa aquí? La gente se retrae y no va a los sindicatos, ni a los partidos, ni a las asociaciones".

En consonància amb els temps, les associacions de veïns faciliten places per a la realització de la prestació social substitutòria sense adonar-se que estan entrant en competència amb el mercat de treball i estan suplint feines administratives; això no té sentit. L'objecció de consciència al servei militar és una figura a extingir i, quan desaparegui, s'haurà de fer un replantejament forçat perquè les associacions de veïns no poden deixar de funcionar. Aquest pot ésser un moment crític que, si s'arriba a superar, tot tornarà a funcionar.

- B) Les associacions feministes, per la seva banda, ja tenen l'experiència que es fa difícil mobilitzar una dona a través d'una xerrada, d'una pel·lícula o d'una anada al teatre; la dona popular, la que interessa captar, es mou en uns altres paràmetres. A més, cal adaptar-se als seus horaris perquè, normalment, la dona, per causa dels fills, funciona a tenor dels horaris escolars.

"Les activitats formatives s'han d'oferir dins dels horaris en els quals elles puguin deixar els nens al col·legi, altrament els nens s'han de banyar i han de dinar. Com més treballes per la dona, més t'adones de què hi ha més coses que es necessiten".

Tot i que és cert que la dona ha avançat molt a la comarca del Baix Llobregat i que hi ha un embalum notable de dones universitàries, també és veritat que hi ha moltes altres dones que es queden a mig camí per voluntat pròpia, per falta d'informació, per manca de recursos, o pel que sigui. Tot el que sigui avançar en pro de la dona, interessa a aquestes associacions i cal aprofitar totes les propostes vinguin d'allà on vinguin: d'Europa, de l'estat, de la Generalitat o del mateix ajuntament.

Això fa que el ritme és trepidant i no totes les dones tenen la mateixa disponibilitat de temps; cadascú té la seva vida i el seu treball.

"Nosaltres estem al límit: Com més treballes, més coses veus per a fer i més temps et suposa, més dedicació. De moment, anem funcionant", diuen.

- C) L'entitat ecologista ha observat que, quan s'organitza alguna xerrada, sempre són els mateixos, sempre la mateixa gent que ja es coneix; arribar a la gent és un vertader problema. Hi ha una vertadera preocupació per tal d'arribar a la gent i una predisposició a l'atenció col·lectiva.

7. Entitats de solidaritat i de cooperació

La darrera tipologia d'entitats contemplada per la nostra recerca amb uns objectius completament identificats, comença per la constatació de l'existència de situacions socials tremendament deficitàries entorn de les quals tota intervenció és poca. Es tracta d'existències i identitats socials, de cobriment d'espais reivindicatius que es troben a faltar que, no solament empobreixen les persones, sinó que comporten una càrrega més o menys gran de discriminació, d'oblit i àdhuc de rebuig social: els transeünts i mendicants, els drogaaddictes, els alcohòlics, els gais i lesbianes, els deficientes mentals, la tercera edat, els delinqüents, les prostitutes, els aturats, els problemes generats pel subdesenvolupament, els objectors de consciència, etc...

No es tracta d'analitzar-ne les causes, que sempre són diverses i complexes (tant poden ésser degudes a estereotips socials, a problemes de conducta, a handicaps irreversibles, a situacions d'imperialisme i dominació, o a les raons més diverses), sinó d'intentar atendre aquestes realitats comunitàries que, indirectament, fereixen la nostra sensibilitat social i, a vegades, àdhuc perverteixen el bon ordre social ciutadà. Es un problema de consciència humana i sensibilitat vers tot el que afecta l'home.

Es per això que les entitats nascudes a l'ombra d'aquest famós espectacle de la nostra vida col·lectiva tenen clarament un doble objectiu: d'una banda, generar conscienciació pública i cridar l'atenció de la comunitat respecte a l'existència d'aquests col·lectius o situacions i, per altra banda, generar un servei de refugi, recuperació, intervenció, protesta i, eventualment, reeducació de qualsevol de les existències i de les identitats socials esmentades o dels espais de necessària reivindicació. Segons quines siguin, accentuaran més uns objectius que uns altres. Hi ha entitats que centren la seva mirada exclusivament en el problema gravíssim generats en el Tercer Món per causa de la famosa distància i separació entre Nord i Sud, i n'hi ha d'altres que es preocupen per l'anomenat Quart Món retrobable i identificable en qualsevol col·lectiu humà i, per tant, a tots els municipis del Baix Llobregat.

Aquí hi entraria plenament el concepte d'associacions d'altruisme voluntari i desinteressat que hem esmentat en la nostra introducció teòrica: prevenció de les toxicomanies, acolliment dels sense sostre, generació d'alternatives pels aturats, preocupació i defensa dels minusvàlids, ajuts a les famílies, lluita pel pacifisme... En definitiva, són entitats centrades en la cooperació amb qui sigui per tal de treballar per la causa i en l'acció solidària en general.

Les motivacions d'aquesta actuació altruista troba les seves fonts en racionalitzacions ben diverses: la religió, la generositat, la protesta social, la necessitat personal de realització dels mateixos participants... en definitiva, d'unes raons i legitimacions simbòliques que donen forma i empena per a treballar obstinadament per una causa que es creu justa. Es per això que aquest apartat de les entitats de solidaritat i de cooperació és tan important.

Donada l'heterogeneïtat de les associacions que hem estudiat, també ho exposarem per temàtiques segons l'objectiu concret de cadascuna d'elles:

- A) Transeünts
- B) Objectors de consciència al servei militar
- C) Toxicòmans
- D) Deficients.

7.1 Sense massa història

- A) Sortida d'una comunitat cristiana parroquial i fruit d'un procés de maduració en la fe, l'any 1982 s'ajunten vint-i-cinc persones per a constituir una associació per a "fer una acció pels pobres" tot descartant la beneficència tradicional.

"No es tractava tant de fer coses pels pobres, sinó de fer-les amb els mateixos pobres: fer camí junts. Tot el problema seria com fer-les", diuen.

No sabien com posar-s'hi ni tampoc es veien capaços. Mentre s'ho rumiaven, van tenir l'oportunitat casual de contactar amb un missioner integrat en el projecte "Drapaires d'Emaús" que els va relatar la seva actuació: recollir mobles i altres coses velles que, en vendre-les, els permetia subsistir. Dit i fet, en dos mesos, després de fer-se conèixer per l'emissora local i de donar uns telèfons de contacte, la feina de recollida de mobles, paper, roba i altres coses fou trepidant. Fou a partir d'aquesta tasca que neix un grup estable i de forma voluntarista; en pocs mesos es feia necessari crear una organització.

Donat el desconeixement col·lectiu de persones marginades per part de la nova organització -els seus contactes només eren de persones en l'atur-, es contactà immediatament amb Càritas Diocesana per a poder-hi incorporar persones que vivien marginalment, entenent per marginals els que, encara que hi hagués feina, no en tindrien de feina.

Aquesta tasca inicial durarà del 1982 al 1986. Durant aquests quatre anys se'n van adonar que eren autosuficients. Es tractava de dotze o catorze persones que responien a una triple tipologia: els primers, els anomenats d'"opció", que tenien una altra feina i es lliuraven generosament a la tasca i que sabien molt bé perquè ho feien; els segons, que provenien del món de l'atur i que, per tant, es trobaven en condicions físiques i mentals per a dur a terme aquesta feina; i els tercers, la gent del carrer, persones soles o sense família el problema dels quals és la soledat i patint per aquesta raó deficiències físiques i mentals.

A partir del 1985, s'experimenta un creixement espectacular; es va pràcticament doblar el nombre de participants i es va arribar a produir beneficis.

"Ens vam adonar que això no podia continuar. Ens estàvem convertint en un magatzem de persones".

La sortida serà, sobretot, la de fer atenció a la qualitat de vida d'aquestes persones acollides al projecte, perquè es constata que, quan deixaven de treballar els caps de setmana o les vacances, reincidien en l'alcohol i altres hàbits. Aleshores amb aquesta idea es va trobar una masia que, després de rehabilitar-la durant dos anys per causa del seu mal estat, havia de complir quatre funcions: oferir treball, donar rehabilitació terapèutica, ésser residència de caps de setmana i durant les vacances i, finalment, oferir residència per a l'hora de la jubilació.

La masia serà un instrument clau durant aquesta segona etapa, precisament perquè aleshores la conjuntura va fer que el grup deixés d'ésser autosuficient: l'entrada d'Espanya a la Comunitat Europea fa que els preus dels reciclats i de les matèries primes (paper, ferralla) baixin en picat; el cartró de baixa qualitat que es paga a catorze pessetes el 1982, es redueix a cinc pessetes el 1985. Junt amb les despeses que comportà la rehabilitació de la masia, la precarietat de la situació era evident fins al punt que Càritas ha de cobrir el dèficit durant tres anys, els que van del 1986 al 1989. Per altra banda, entra en aplicació la Llei de Serveis Socials de la Generalitat de Catalunya i, també, es comença a parlar de la "renda mínima d'inserció".

L'any 1989 s'inicia una altra etapa, és la de l'obertura a altres entitats a més de Càritas; d'una banda, hi ha la necessitat de trobar metodologies de treball social incorporant professionals a l'organització i, de l'altra, cal qüestionar la pròpia activitat del reciclatge que, donada la consciència social ecològica i ambiental, és la mateixa administració que se'n ocupa del que fins aleshores havia estat singular i específic de l'entitat.

Es per això que es va França, país on funciona la renda mínima i on ja hi ha empreses d'economia social amb l'objectiu de la inserció social. I a la tornada s'assumeix que s'ha de fer un canvi en l'estructura perquè no tots ho han de fer tot, cobrar igual i treballar en funció de les seves necessitats. Per tant, no solament els canvis afectaran l'organització interna, sinó que s'ha de col·laborar amb l'administració amb convenis; això vol dir treballar amb pressupostos i amb diner públic.

Fou a partir del 1989 que s'estructuren les coses i es defineixen els paràmetres del que és una empresa cooperativa d'inserció social. El procés s'ha de centrar en tres fites molt exigents: la formació, la rehabilitació i la motivació.

Actualment, com que el mercat laboral està tan difícil i que paral·lelament costa inserir-hi el món marginal (la gent del carrer, el que demana almoïna) ni que sigui a la pròpia empresa d'inserció, s'ha recorregut a institucions penitenciàries com a entitat que també té problemes d'inserció laboral. Els

reclusos que acudeixen a l'organització són de tercer grau, de la secció oberta; persones que han passat per un filtre de la pròpia selecció de la presó i presentant les característiques concretes demanades per a realitzar una tasca que no deixa d'ésser dura. I ara funciona bé, en part perquè es tracta de persones motivades.

- B) L'any 1991 neixen les associacions d'objectors als municipis del Baix Llobregat que, actualment, són seccions locals del que ara s'anomena Moviment per la Pau. Al començament, a vegades es tractava només de dos nois. Aquests joves arribaven a l'objecció a través dels moviments de parròquies i sabien qui era Gandhi, qui era Martin Luther King, què és la no-violència, com es poden canviar les coses sense violència, en una paraula, una certa educació en el pacifisme rebut en ambients d'Església. Eren precisament els anys que començava a haver-hi un boom d'objectors perquè el govern, el 1989, havia posat en marxa la llei de la Prestació Social Substitutòria. De totes maneres, la ignorància de la població sobre el tema era absoluta i es confonia amb la insubmissió.

"Era injust quedar-nos tot això per nosaltres. No podíem quedar-nos a casa un cop acabat el servei civil i dir: "qué guapo que soy y qué bien lo hago! Nosaltres ens sentíem deutors".

Van tenir notícia que a Barcelona hi havia una associació d'objectors de consciència i, després de prendre contacte, decidiren fer arribar això a més joves; seria la manera de donar forma al que ja estaven fent que era la informació.

"Estàvem una mica farts de trucades de la gent i de què els amics et paressin pel carrer i et preguntessin què és això de l'objecció de consciència. Aleshores vam dir que potser valia la pena que muntéssim un grup i vam decidir que ens posaríem un nom".

Demanarien un local a l'ajuntament, posarien un servei d'informació, farien un cens de l'objecció, organitzarien xerrades informatives per donar resposta a la manca de coneixement que hi havia sobre el tema.

El primer pas fou una xerrada pública amb l'ajut de l'ajuntament i amb una forta difusió. Aprofitant la concurrència, van fer una crida per a formar un grup d'objectors a la localitat per a lluitar pel canvi de la llei i poder donar informació. Immediatament ja eren set i van començar a funcionar. Tot plegat era molta feina si es tenia que respondre a totes les demandes; s'era esclau del context donat que l'objecció estava de moda.

L'evolució posterior, només en tres anys, va anar demostrant ràpidament que donar informació anava perdent sentit perquè n'hi havia molts d'objectors a la localitat i ja s'anava coneixent en què consistia i què implicava l'objecció; s'havia passat del que era una novetat, de la necessitat de tenir una

informació i de fer una actuació en conseqüència (fins al punt de recollir firmes per a la defensa i solidaritat d'un insubmís del poble), a tenir que canalitzar la finalitat del grup vers objectius pacifistes: refugiats de Bòsnia, objectors empresonats a Grècia. Donar informació sobre l'objecció ja no era una necessitat.

"Hi ha un canvi d'etapa en el grup que va des del moment que ens vam apinyar perquè estàvem en un vaixell que no sabíem on acabaria, a dedicar-nos al tema de la solidaritat".

- C) L'any 1992, quatre o cinc persones s'ajunten impulsats per l'entusiasme d'una d'elles que havia estat a un centre de toxicòmans i decideixen fundar un Centre d'Ajuda al Toxicòman. Tenen la idea fixada en els fonaments i les normes que el va fer néixer: l'objectiu principal és ajudar el toxicòman, l'alcohòlic i a tota mena de gent amb problemes d'addicció i de tolerància. Per això fer cal descartar els medicaments; tot s'ha de basar en el tracte directe i personal fonamentant-se en la pròpia experiència que ve donada pel fet d'haver estat ells mateixos addictes i haver aconseguit la seva rehabilitació. Totes són persones que han tingut problemes amb algun tipus de droga incloent-li l'alcohol.
- D) Entorn del 1977, un grup de pares de nens amb deficiències psíquiques d'una localitat, decideixen unificar esforços en la reivindicació dels drets dels seus fills: educació, integració laboral i social, residències, centres de dia, esplais, etc. El projecte serà el de posar en marxa un esplai per a nens i nenes afectats de disminució psíquica.

El grup tindrà els seus alts i baixos en funció del canvi de directives i, també, a tenor dels retalls econòmics que han creat dificultats i han fet que les coses no anessin massa bé; de totes maneres, són canvis de progressió sempre mirant endavant: la preocupació és el bé dels propis fills amb el propòsit deliberat d'arribar al màxim nombre de famílies no sòcies que es queixen d'uns determinats serveis, tot fent el seguiment dels qui han passat per l'associació. Com que l'objectiu és la normalització dels serveis, hi ha aspectes de reivindicació que hi són sempre presents.

7.2 La dinàmica interna

- A) Les entitats de transeünts, legalment constituïdes, estan formades per dos faccions jurídics: la fundació, d'una banda, i la cooperativa de treball de l'altra; aquestes serien les seves seccions, a part de la compartimentació segons els itineraris centrats en una inserció social o una inserció laboral. La cooperativa, que és on es realitza la inserció social amb la recollida de papers, mobles, selecció de deixalles, material residual de les construccions, venda d'aquests productes i formació laboral específica, té sis socis, i el patronat de la fundació, que s'encarrega de la formació i dels tallers de restauració de mobles o de la reparació d'electrodomèstics, de la dinàmica de grup, de

l'ajuda mútua, de l'assemblea, de la discussió i de la participació, dotze, que no cobren com a tals en tant que patrons de la fundació sinó com a formant part de la cooperativa; més trenta-quatre persones contractades: treballadors socials, educadors, monitors i dotze pedagogs.

En conjunt, l'any 1995 hi havia vint-i-nou persones entre professionals i educadors (entre 25 i 35 anys), seixanta-dos beneficiaris, trenta-sis voluntaris i tres objectors de consciència al servei militar. Els que van començar la institució es troben ara entre els 45 i els 55 anys. Pel que es refereix a les persones ateses, hi ha molta variació en l'edat, tot i que el centre que està ubicat a Sant Cugat, que acull els que provenen d'institucions penitenciàries, solen ésser més joves.

Una dada curiosa és que a la inserció només hi ha tres dones que específicament es dediquen a llocs de venda aïllades de la resta de treballadors; les entitats confessen que

"Hem fracassat quan hem volgut insertar dones. Nosaltres pensàvem que la incorporació de la dona al món del treball afavoriria la nostra tasca, i ha estat precisament el contrari".

Sembla que una raó pot ésser la necessitat d'afectivitat que tenen aquestes persones i la forta discriminació per raó del gènere que juga en el món marginal; això és de tal manera així que arriba al punt que posar a treballar en un projecte homes i dones acaba resultant contraproductiu. I ens en han donat un exemple: una dona amb quatre fills de pares diferents que estaven acollits a les instàncies de menors del departament de justícia, va entrar a treballar en un projecte empresarial. Ella deia als companys de treball que no li deixaven veure els fills i acusava a alguns membres de la fundació que havien pres posició a favor del jutge i de l'assistent social; no eren imparcials. Com que el grup de companys de treball eren persones amb necessitats afectives i sexuals molt fortes, va néixer una relació amb un noi de família normal i estable amb dos fills fins al punt de crear tensions intrafamiliars amb risc de trencar amb la seva família. Els companys se'n aprofitaven de la situació i la relació laboral es va veure perjudicada per aquests fets; el clima era insuportable. Fou precisament la darrera dona sobre la que es va intentar una inserció laboral.

"Ens vam adonar que no sabíem fer-ho, o que potser havíem de preveure una vigilància de molts educadors, i això no ho podem fer suportar".

L'organigrama és doble: la fundació amb el seu patronat i la cooperativa amb la junta directiva formada pels mateixos socis. Pel funcionament concret, hi ha un equip de coordinació amb un equip directiu funcionant com empresa (l'economia, el personal i els afers laborals), amb els presidents d'ambdues seccions, el responsables de formació i el de seguiment, que és

l'assistent social, i el director de cada recurs: Esplugues de Llobregat, Sant Cugat del Vallès i la masia; és l'equip de set persones que decideix el dia a dia.

A part, hi ha l'equip de reflexió amb vint-i-dues persones elegides per consens i fent les funcions de patronat de la fundació dibuixant les línies ideològiques i metodològiques; per exemple, veure a on cal expansionar-se.

Com que la finalitat de l'entitat és la de donar, en un primer moment, una formació i, posteriorment, una inserció laboral, s'estableixen unes etapes: com que les persones acollides són enviades per institucions amb conveni, hi ha un primer moment, l'etapa d'acollida, que dura dos mesos en la qual es fan unes entrevistes amb l'assistent social, converses que acaben en un conveni d'inserció amb el qual es garanteix l'acord de la persona amb el procés (quaranta-tres es troben a l'etapa d'acollida que tenen el PIRMI i que cobren de la Generalitat 39.000 pessetes al mes fent-se càrrec de l'habitatge l'entitat a través de pisos tutelars, o pagant directament la pensió o per medi de l'administració de finques). L'etapa de motivació, d'una duració de dos anys, és la que permet adquirir uns hàbits de treball, d'higiene, d'alimentació, etc., a través dels quals s'evita l'hàbit de l'alcohol per medi dels "tallers PIRMI". Seguidament, l'etapa pre-laboral o de mediambient permet la preparació específica: com fer de drapaire?, com es desmunta un moble?, com es transporta?, com es torna a muntar?. La darrera etapa serà la de la cooperativa, és a dir, la participació en el pla d'inserció. No tothom arriba a complir el procés previst. Les activitats que es realitzen són bàsicament ocupacionals i laborals, paral·lelament a les activitats de formació, motivació i rehabilitació.

Les dues condicions bàsiques per entrar a formar part del moviment, són: procedir d'organismes concrets que els han enviat, com és ara Institucions Penitenciàries, i que siguin persones considerades de renda mínima, és a dir, que s'hagi decidit amb elles fer un programa d'inserció.

Econòmicament, les pròpies activitats de l'entitat produeixen un diner que neix dels contractes: les vendes als propis locals que són una mena d'encants i les feines de neteja de pisos i locals (trenta-sis milions), més els contractes amb l'administració per a la recollida selectiva de brossa (trenta-dos milions). Per convenis amb serveis socials i amb la junta de residus (vint-i-un milions). Per subvencions (cinc milions) i per altres com crèdits per solventar la tresoreria (quinze milions).

- B) Els objectors, per la seva banda, funcionen assembleàriament que és el que millor s'adapta a l'entitat, tot i que formalment hi ha un president, un secretari i un tresorer. Com entitat, es va firmar un acte de constitució a través del qual els membres locals ho eren efectivament de l'associació d'objectors de Barcelona.

Abans del sorteig dels quintos, es feia una xerrada informativa al novembre adreçada als joves que havien d'anar al servei militar. El primer cap de setmana de febrer amb motiu de la Fira de la Candelera, es posava un estand al recinte d'entitats. Al maig, per la Setmana de Joventut es participava amb l'organització d'uns quants actes: una pel·lícula amb debat, una exposició d'acudits sobre el tema, jocs cooperatius sense guanyadors ni perdedors per gent gran i mainada o un cafè tertúlia amb quatre o cinc ponents.

Des de fa més d'un any que no tenen una activitat pública coneguda; només una xerrada informativa demanada per l'ajuntament de la localitat. No ha desaparegut el grup; però no té una activitat amb ressonància pública. Ara ningú demana xerrades informatives. I això per varies raons.

La primera és el canvi de context polític. Ara ja no té sentit repartir tríptics informatius. Si la mili obligatòria ha de desaparèixer l'any 2006 perquè la xifra d'objectors de consciència s'ha disparat a raó de cent mil més cada any, no hi ha exèrcit que pugui aguantar-ho per molts anys.

"El servei militar obligatori ens l'havíem carregat i la partida d'escacs estava guanyada; només faltava l'escac i mat. L'interès per l'objecció de consciència ha disminuït i aquest és un bon senyal. La situació s'ha normalitzat".

La segona, lligada a la primera, consisteix en la necessitat de dedicar-se a altres objectius més enllà de l'objecció. Adhuc es va canviar el nom de l'entitat centrant-se en temes més generals l'objectiu comú dels quals era el pacifisme; es dirà Moviment per la Pau, Grup d'Objectors de Tal Lloc. Es reclutaria gent nova i un procés de relleu generacional. Ja era una entitat de cinc-centes persones amb unes deu que són dirigents; si cada any hi ha una renovació d'uns quants, l'entitat va tenint molta vida.

"Si quan vam començar teníem vint anys, ara en tenim vint-i-sis i ja hem fet el servei civil; tot queda molt lluny i ja no és candent".

En aquest sentit cal dir que no és casualitat que no es diguin associació o que no s'autoqualifiquin de moviment, sinó que es diuen Grup d'Objectors de Tal Lloc. Del cens dels vuitanta objectors de la localitat, només deu o quinze són els de sempre i, a l'hora de la veritat, només cinc. Els qui havien acabat el seu servei civil a la mateixa associació, són els que ho van tirar endavant i és per això que es consideren un Grup. De fet, es tracta de joves que aleshores tenien vint anys i ara en tenen vint-i-cinc o vint-i-sis.

La tercera raó és que els que van tenir la iniciativa del començament, són persones amb molts compromisos a la localitat amb tres o quatre entitats simultàniament una de les quals és la que absorbeix per damunt de les altres; no és que es plegui,

sinó que hom s'hi dedica poc. Al Baix Llobregat aquesta pluridedicació es dóna molt.

"Cal posar l'èmfasi en el fet que, malgrat tot, sigui un rècord que aguantin tractant-se d'un grup petit".

Si ens referim als recursos, el grup d'objectors paga una quota de tres mil pessetes al moviment a nivell nacional; però no en queda res a nivell local. Es rep un suport del moviment d'objectors de consciència en espècies: tríptics, pósters i experts. Han firmat un conveni amb l'ajuntament a partir del qual es comprometen a donar informació sobre el tema i l'ajuntament en compensació facilita un espai al casal de joves del poble. Els diners en efectiu per l'entitat al començament sortien de l'organització de concerts de rock amb grups solidaris per la causa i el grup s'apropriava dels beneficis del bar. Actualment, surten de la venda de materials en motiu de la fira del municipi.

- C) Els Centres d'Ajuda al Toxicòman, correctament legalitzats, treballen sobre dos estratègies: la primera, el tracte personal observant i convivint amb la persona en els seus punts forts o dèbils i el segon, en la mesura del possible, la teràpia ocupacional. Els acollits treballen en unes cases pròpies amb responsabilitat organitzativa o sense. En aquest moment tenen sis granges a Catalunya i dues a Alacant, a part dels mercats d'encants distribuïts per Catalunya: treballs de pintura, ports i mudances, recollida de runes, neteja, una botiga de "cent" portada per les noies. No es descarta cap possibilitat d'ampliació d'aquesta mena d'activitats a altres llocs. La gent viu en aquestes comunitats perquè tots estan en període de rehabilitació; al cap i a la fi tots tenen en més o menys agudesia el seu problema. No hi ha cap professional dintre les diverses cases.

"Que estiguin ocupats, que no es recordin de la droga".

El Centre té un director i una junta directiva, persones responsables que prenen les decisions i que planifiquen les coses. Els càrrecs sempre surten dels mateixos atesos segons l'evolució concreta de la persona; com que es treballa per a la rehabilitació, es tracta de comptar amb la gent i veure qui realment és capaç de donar-hi una continuïtat. En aquest sentit, cada casa té el seu responsable i cada comunitat també; el que es lliura a la causa, té el treball assegurat. La cosa és viure-ho i no només explicar-ho.

Es fan activitats obertes com són ara reunions els dissabtes o els diumenges i la gent ve de fora. Tot i que es té només quatre anys de vida, quan s'organitza una trobada hi ha força presència, sobretot de familiars; poc a poc la gent es va apropant.

"Procurem no aïllar-nos, que la gent no ens prengui com una secta o un grup a part, intentem que la gent ens vegi".

I, quan deixen la casa, es tracta d'intentar fer-los-hi veure que hi ha una altra forma de viure. Aquest és un període llarg; ni dos dies, ni dos mesos, ni un any. Són bastants els que hi acudeixen en demanda de suport donat que el servei és gratuït; però molts no aguanten tot el temps que deurién.

"La gent a vegades no ho entén. Vénen amb un pla fet i es creuen que en dos mesos ja es recuperaran".

El sosteniment econòmic surt de l'ajuda de la gent, de l'ajut que els voluntaris fan amb el seu treball i de les persones per les quals es treballa. No es té cap mena de subvenció.

- D) L'associació de disminuïts mentals té la seva junta directiva que executa en tot moment, que manté l'esplai i que es coordina amb l'equip tècnic. Econòmicament, es viu principalment de subvencions i de les quotes que satisfan els socis.

A partir de l'esplai que funciona diàriament tres hores i que té les seves colònies, s'ha creat un club esportiu paral·lel a l'associació que permet als grans fer futbol-sala, petanca. A més, hi ha una escola de pares que és on es treballa amb les famílies i que resulta ésser una teràpia importantíssima directa per l'angoixa dels pares i indirecta per altres problemes familiars.

"Els pares no saben on s'han de dirigir i donen molts pals de cec".

Es vol descartar absolutament la idea de reduir l'esplai a una guarderia, sinó que es té la voluntat de fer un tractament específic i treballar amb un component pedagògic. Es per això que a l'esplai hi ha cinc monitors que són tots professors d'educació especial i una psicòloga. I pels casos que més atenció requereixen, es disposa de voluntaris que els ajuden.

"Volem saber el que fan als col·legis o centres de dia als quals assisteixen els nois i que aquests centres es facin càrrec del que es fa en aquest esplai; cal treballar coordinadament i complementàriament. Altrament, es desorienta els nois i és per això que insistim en ajudar les famílies".

Aquesta atenció a les famílies -orientació, formació i informació- és l'atenció més absorbent. Les activitats que es realitzen no són necessàriament participades pels socis familiars dels quals ni en poden determinar el nombre. Els socis només participen en determinats actes: un torneig de petanca o de futbol-sala, una obra de teatre per Nadal.

L'esplai té les seves seccions: grup de petits, de mitjans i de grans. Aquest darrer té molt a veure amb la integració social del jove; sota la cura d'un monitor són molt autònoms i decideixen el que volen fer: una sortida del cap de setmana, anar a una discoteca o el que sigui.

7.3 La conscientització ciutadana

- A) Les entitats que es dediquen als transeünts han editat dos llibres sobre el tema de l'exclusió social; suposen una reflexió del món interior del transeünt a partir de la pròpia experiència organitzativa de l'entitat. A més, l'experiència ha estat evocada en textos sobre economia social. Per altra banda, com que s'està integrat a unes xarxes, hi ha una revista pròpia i específica dels grups que formen les tres xarxes, i una circular informativa interna quinzenal d'informació dels centres d'Esplugues, Sant Cugat i la masia.

La coordinació amb altres entitats és forta: la Plataforma de Entidades Homologadas del PIRMI, la Asociación Española de Recuperadora de la Economía Social (AERESS) amb una delegació catalana, la Xarxa d'Empreses d'Economia Alternativa i Solidària (REAS), la Xarxa d'Ajuda contra la Pobresa, la Càritas Diocesana de Barcelona, la Fundació Formació i Treball, l'Acció Solidària contra l'Atur, la Fundació Sant Pere Claver (ARRELS), els Arquitectos sin Fronteras, el Centre d'Iniciatives de l'Economia Social (CIES), el 3E S.C.L.L. de suport a la gestió i diversos departaments o àrees dels ajuntaments de Barcelona, Sant Cugat del Vallès, l'Hospitalet de Llobregat, Esplugues de Llobregat i la Generalitat de Catalunya.

- B) Els grups d'objectors han col·laborat en programes de debats radiofònics o televisions locals i han fet xerrades informatives als instituts aprofitant les setmanes culturals. Per altra banda, es col·labora amb informacions locals o articles d'opinió al butlletí que fa l'associació d'objectors i a la revista local del poble.

"Sempre hem tingut en compte la difusió del que fèiem, tant a nivell de ràdio com de la premsa escrita".

Ja des dels inicis van entendre que havien d'ésser una secció local de l'Associació d'Objectors de Consciència de Barcelona de la qual són autònoms i no en depenen. El que interessava era treballar junts i un cop a l'any hi ha una trobada del Consell General de Seccions Locals.

"Teníem clar que no volíem estar com un bolet, no havíem d'estar quietes, l'aïllament no tenia sentit si ho fèiem coordinats amb la resta d'objectors de tot Catalunya".

Les relacions locals són també fortes: institut de batxillerat, formació professional, escola taller, els esplais, les escoles i amb les entitats que sigui quan hi ha un motiu lligat a l'activitat pròpia.

- C) Els Centres de Toxicòmans s'han preocupat de sortir pels pobles i les ciutats a fer campanyes informatives sobre el que pretenen i com ho fan; que la gent els conegui i hi puguin establir contacte. A part que cada mercat d'encant té el seu propi full.

Per altra banda, només han pogut trobar una col.laboració esporàdica per qüestió d'aliments amb la Creu Roja. No és que no vulguin les relacions amb altres entitats; però en aquests moments no hi són. Tota la relació prové de quan una persona ha reincidit i va a un altre centre; s'acaba contactant amb el personal d'aquests altres centres.

- D) L'associació de disminuïts edita cartells i fulls informatius i es coordina estretament amb els serveis socials municipals, a través del CORDIBAIX, federació comarcal de les quinze entitats semblants del Baix Llobregat, i amb la Federació Nacional de Disminuïts de Catalunya; altrament, diuen, no es funcionaria. Es així com hi ha connexió i comunicació amb altres entitats i s'intercanvien experiències.

7.4 La relació amb l'administració

El problema més agut d'aquestes entitats és el de les seves relacions amb l'administració.

La primera cosa és que el diner sol arribar massa tard quan hi ha conveni establert i moltes vegades ja ni arriba aquest diner. El resultat és que les institucions de transeünts, per exemple, veuen retallats els seus contractes; tant les subvencions com els convenis.

Entre la pressió de la multinacional de l'activitat específica que realitzen, que la situació del mercat de treball està molt difícil i que amb el diner públic ja no s'hi pot comptar, les dificultats de la inserció són greus. En aquest context, ja no hi ha raó d'esperar il.lusionadament que es generin contractes de treball amb les persones que estan seguint un procés; això ja no és possible. El problema és amb l'administració.

A l'administració ja no s'hi pot anar a buscar diners, el futur no passa per les subvencions. Amb tot, l'administració té un paper a jugar: marcar les regles del joc. Qui es pot fer càrrec d'aquesta gent que ja no pot treballar? Qui si no l'administració ha de dibuixar el camí de solució a aquest problema en nom de la societat?

"Nosaltres fem una proposta: que pagui el que té diners i que, en darrer terme, és el causant de l'exclusió social".

Es diu que l'economia creix i, en contrast, hom observa que cada dia hi ha més pobres i que l'administració ja no nega aquesta realitat quan fa un o dos anys no es parlava d'aquesta manera. L'economia mundial va millor; però l'atur s'incrementa. El desconcert és total.

Qui és el causant d'això? De fet, algú ho ha de pagar. L'Obra Social de la Caixa en nom dels rics? La multinacional de torn? N'hi ha que van més lluny àdhuc parlant d'impostos directes gravant l'empresa, la multinacional o el banc.

Els Centres de Desintoxicació, per la seva banda, no tenen cap conveni amb l'administració tot i que ho han intentat.

"El que passa és que en aquestes coses com les nostres l'administració no dóna suport. Pot ajudar en un altre sentit; però no econòmicament".

Les associacions de deficients també denuncien obertament els problemes que tenen amb l'administració.

"Cada dia ens retallen més. D'una banda, no ens donen el que demanem i, a sobre, cal justificar cada vegada amb més requisits la demanda".

Es rebutgen factures perquè diuen que això no entra i cada any hi entren menys coses; no es pot justificar tant i, al no tenir justificació, es treuen més coses. Per exemple, si es compra una impressora o un ordinador o una filmadora, en aquests moments les factures no entren.

"L'ajuntament no exigeix tant perquè veu més de prop les necessitats; però la Generalitat és terrible".

El sentiment de no reciprocitat és fort:

"Si les famílies ens organitzem i ens convertim en associació, resollem els problemes immediats dels quals se'n hauria d'ocupar l'administració i, a sobre, ens aixafen".

Aquest sentiment l'hem sentit massa vegades per a no poder-lo generalitzar.

7.5 Els projectes de futur

- A) Les associacions que es dediquen a la inserció social i laboral dels transeünts es mostren obertes al canvi des del moment que han assumit que no hi ha res permanent i que, sempre, cal mirar més enllà en la difícil tasca en la qual estan implicades. Els projectes més immediats no s'esgoten i, quan veuen que un camp productiu ja no dóna més de si mateix, apareixen sempre propostes alternatives que cal obrir en diversos fronts.

Per exemple, la Generalitat de Catalunya ha engegat el programa POSA'T A PUNT amb el qual es disposen a col·laborar-hi; es tracta d'inserció laboral pel col·lectiu d'exclosos conjuntat entre Benestar Social, Treball i els serveis comunitaris locals. També es participa amb el programa FEDER de la Comunitat Europea amb el Consell Comarcal del Baix Llobregat i l'ajuntament de Sant Cugat del Vallès. Amb la Junta de Residus de l'Associació Catalana de Recollida hi ha un conveni a través del qual es recull paper, roba i deixalles a les escoles, instituts i universitats, i es treballa en la gestió de serrereries de muntar d'Esplugues de Llobregat, Sant Just, Sant Vicenç dels Horts i El Prat de Llobregat.

- B) Tot i que el grup d'objectors de consciència sembli ensopit, no amaga el seu interès en romandre així, com si haguessin desaparegut. El grup no es dissol formalment amb el convenciment i la seguretat que hi ha camí per córrer i que en

qualsevol moment es pot presentar una moguda raonada sobre el tema i que els seus components es tornaran a posar en acció immediatament.

- C) Els centres de toxicòmans, per la seva banda, viuen en tensió expansionista constant; si ara són a Catalunya i a algun lloc del País Valencià, es pretén de mica en mica arribar a tot Espanya. Hi ha una vertadera obsessió per tal d'ajudar a més gent; aquesta intencionalitat justifica a bastament la seva lluita.
- D) Les associacions de deficients mentals no han acabat la pressió reivindicativa mentre no hi hagi garanties de plena normalització dels nens i nenes amb necessitats educatives especials. Tot i que són conscients de les dificultats, només pretenen fer noves activitats en la mesura que siguin aconsellades per la mateixa tasca quotidiana.

7.6 A manera de balanç

- A) D'una banda, la fundació que es dedica als transeünts és una entitat d'iniciativa social i, de l'altra, la cooperativa és una empresa d'economia social amb un objectiu comú que és la inserció social; cal que hi hagi un equilibri entre els gestors econòmics i socials i els treballadors socials. Per a tenir controlada la cooperativa, els socis d'aquesta són també patrons de la fundació.

Aquest equilibri sol fer-se difícil per causa dels interessos entre els uns i els altres. Acaba essent un problema de persones, de concepcions i de manera de veure què és la inserció. Aquest és un problema que ja es va plantejar des del primer dia, malgrat que s'han anat elaborant normes i que s'han fet moltes reunions de coordinació i de formació. Es la conflictivitat evident que es dona ni més ni menys en tota institució.

"Només es requereix que un no vulgui fotre l'altre, que sapiguem tots plegats perquè hi som aquí: és l'única manera que el conflicte es vagi resolent".

Per exemple, uns consideren que cal fer petites empreses amb gent de la marginació i els altres consideren que això no funciona perquè precisament ja ho han provat. Un altre exemple és la tendència a voler fer iniciatives empresarials mixtes amb persones procedents a l'ensens de l'atur i de la marginació; però s'observa que, al cap de quatre dies, els que provenen de l'atur han expulsat ells mateixos els marginals. Incorporar persones que provenen del món marginal tot intentant de fer una empresa competitiva no és fàcil per causa de la tendència ancestral a reproduir els esquemes del mercat tradicional. Les coses, més que com agradaria que fossin, són com són: qui serveix, serveix, altrament no se'l pot admetre. I, encara, un altre problema és que els treballs que es duen a terme entorn del tema de la participació moltes vegades no acaben de funcionar. Aquests exemples són prou il·lustratius de què el

tema prioritari és el de no perdre la idea original que justifica la posta en marxa d'una determinada empresa.

Aquest conflicte també es presenta amb totes les xarxes que es dediquen pràcticament al mateix; cadascú entén les coses com les entén. I s'acaba convivint perquè, en definitiva, les xarxes s'han creat per la necessitat de posar-se d'acord amb algunes coses. A les cooperatives de transeünts la major dificultat és la de com afrontar el futur en funció del present. De totes maneres, la tasca de reinserció és àrdua i difícil perquè la identitat de les persones que treballen en un projecte és tal que en una empresa normal no durarien ni vint-i-quatre hores.

"A l'hora de fer una feina, la qüestió es la de saber de què se'n fa d'aquest tipus de persones marginals".

Tot i que amb els beneficiaris no es dóna cap mena de conflicte, l'empresa que acull transeünts no pot fer la selecció i l'adequació de les persones als llocs de treball com es faria en una empresa normal; la realitat és que la tasca que en una empresa corrent ocupa una persona, a una altra integrada per marginals la feina haurà d'esser realitzada per dues o tres persones. L'entitat ha de posar en marxa una bona formació pedagògica per a facilitar als acollits que paral·lelament vagin fent un canvi.

La responsabilitat de la societat en el tema de la inserció laboral del món marginal és una evidència. En primer lloc, es dóna el fet que les ONGs treballen directament pels problemes del tercer món com si aquí no n'hi hagués de problemes d'inserció. Fer entendre a la societat en general que aquí també hi ha pobresa acaba essent una situació conflictiva i un afer de responsabilitat i de col·laboració col·lectiva.

"La nostra proposta és de treballar junts perquè les causes de la pobresa són les mateixes aquí al primer món que les d'allà al tercer món".

En segon lloc, es dóna la situació que les empreses existents actualment són tanmateix ben poc solidàries; se'ls hi proposa d'inserir a persones a l'empresa, com a prova, tot considerant que, quan es fa una actuació d'aquesta mena, totes les parts en surten beneficiades. L'aval de la institució que se'n ocupa n'és la garantia i, si les coses van malament, és la fundació que se'n farà càrrec altra vegada i tornarà a acollir aquell treballador. La resposta de les empreses és negativa; ningú dóna res per res. Les entitats dedicades a aquesta labor amb els marginals, no truquen les portes demanant almoïna, tot i que hi ha hagut propostes en aquest sentit; es queixen que la consciència empresarial no sigui capaç d'entendre el problema.

En tercer lloc, aquestes entitats xoquen amb els sindicats que han contemplat sempre les empreses d'economia social, com són ara les cooperatives, les fundacions i les iniciatives d'inserció social, com uns competidors deslleials. Els

treballadors de l'economia social no s'afilien als sindicats i, per altra banda, ja fa uns anys que les empreses d'inserció social no tenen un marc legal, tot i que proposen el model italià al qual s'hi oposen directament els sindicats que veuen les empreses d'inserció social com ghettos de marginació i creuen que el que s'ha de fer és crear llocs de treball.

- B) Els grups d'objecció de consciència, per la seva banda, contemplen com les seves activitats de grup són inexistents, tot i que la situació no és angoixant del fet que la seva tasca efectiva segueix amb altres persones i amb un nou impuls. Quan ningú demana ja xerrades informatives sobre l'objecció de consciència, vol dir que hi ha un aspecte positiu: s'han acomplert els objectius de l'associació.

Amb un problema sobreafegit que no és altre que amb cinc anys la vida un jove canvia molt per causa dels estudis, de la parella i d'altres coses a les quals cal dedicar-hi temps i esforços tot i que puguin semblar qüestions mundanes; el jove de mica en mica busca estabilitat. Des d'aleshores, continuar dedicant-se a una labor de voluntariat en la que no hi ha cap sou al darrera ni cap persona alliberada, fa que les prioritats i les exigències personals obliguin a fer opcions diferents i més professionalitzades. Si hi hagués una retribució, es trobaria el temps de dedicació necessària. L'experiència demostra que aquesta és un opció personal i generosa i costa fer el relleu dels responsables.

Amb tot, com a objectors o com a pacifistes, s'han cremat perquè contemplen com no serveix de res que l'exèrcit sigui professional o voluntari, sense que ningú s'adoni que un exèrcit de cent-disset mil soldats està cobrant un sou astronòmic i generant una despesa pública, quan hi ha altres prioritats urgents com són, per exemple, la sanitat i l'educació.

"No ho estem vivint com un triomf; ara més que mai s'hauria de mobilitzar la gent per a preguntar-se el perquè d'un exèrcit que genera molts impostos i despesa en detriment de la despesa social".

Contemplen com en poc temps ha nascut a la població alguna organització, gairebé municipal, que canalitza totes les accions de solidaritat gestionant el percentatge del pressupost municipal destinat al tercer món. Concretament, amb el conflicte dels grans llacs ja no ha fet falta que els objectors es mobilitzessin.

Paral·lelament, s'ha creat un grup, Plataforma de Suport a la Insubmissió, davant el judici que s'ha de fer a l'únic insubmís de la localitat i, a més, s'hi ha englobat el tema de la funcionalitat de l'exèrcit que ha tornat a aparèixer: s'han pintat parets amb poesies al·lusives, s'han fet xerrades sobre la insubmissió o el comerç d'armes. Es constata amb un cert optimisme un vertader relleu i adaptació de la necessària funció que el moviment d'objectors de consciència realitzava.

- C) Els centres de toxicòmans estan profundament immersos en la lluita del dia a dia donat que és una tasca dinàmica que, de cap manera, consentiria un adormir-se. Essent aquesta lluita quotidiana la que preocupa, estira i fa avançar, la bona relació i la unió entre les persones que dirigeixen el centre és una condició absolutament necessària; precisament la tensió d'aquesta tasca quotidiana exclou tota mena de desunió i la bona relació és la base entorn de la qual s'articula l'eficàcia institucional.
- D) Les associacions de deficients tenen problemes interns evidents no explicitats obertament i àdhuc explícitament negats al moment de la conversa amb els nostres interlocutors. Sense poder endevinar-ne o interpretar-ne les causes, sabem que tota la junta de l'associació estava a punt de dimitir i que, pràcticament, ja estava dimitida. Malgrat tot, per ètica professional, ens hem hagut de quedar amb la negació absoluta del tema de l'existència de qualsevol conflicte per resposta.

A manera de reflexió final

- 1. Davant l'empobriment de la vida pública que s'està vivint en aquests darrers anys, la vida associativa acaba essent una resposta alternativa i necessària en un sistema democràtic en el qual anar a votar quan toca és la participació política que es demana. D'una banda, moltes decisions amb implicacions col·lectives o públiques les prenen agents privats com són ara les grans empreses; no solament les que afecten a milers de treballadors, sinó temes com l'ordenació territorial, les formes de treball i de consum i molts altres aspectes de la vida social. D'altra banda, no són pas poques les decisions que prenen les administracions públiques amb criteris que no emanen dels òrgans representatius, sinó de les grans empreses que mantenen una comunicació fluïda amb certs càrrecs públics sobre els quals hi tenen una evident influència. Uns i altres, amb el pretext que hi ha un munt de problemes que no són a l'abast del ciutadà i, per tant, justifiquen la seva autonomia de decisions amb aquesta argumentació de signe tecnocràtic.

A més, la mediatització de les opcions i eleccions polítiques s'ha agreujat considerablement a casa nostra per l'important protagonisme dels mitjans de comunicació de masses, no solament com a eines d'informació, sinó com a tribunes de debat públic. Això fa que s'escamotegi constantment la informació i la reflexió i els temes que podrien ésser prioritaris i que, de fet, són representatius del pensar i del viure dels ciutadans, queden manifestament segrestats i ocultats.

En aquest sentit, constatem que els mitjans de comunicació social no recullen com caldria l'essència del que és i suposa el moviment associatiu. No es fan ressò del veritable contingut i del que són els temes de fons o el que impliquen els seus veritables objectius. Per exemple, pel que es refereix a les associacions de solidaritat i cooperació, i concretament per les entitats de transeünts, no es parla mai del projecte com a sistema econòmic alternatiu a l'economia de mercat; o les entitats de prevenció i ajuda al toxicòman són escamotejades en la seva implícita crítica frontal a l'economia mundial il·legal basada en el cultiu, l'elaboració i distribució del producte a gran escala; o les entitats pacifistes qüestionant els negocis bruts de la guerra des del moment que desvien l'atenció de les necessitats socials; o les associacions de disminuïts reclamant atenció sobre el dret a la diferència i la normalització.

D'aquí neix la legitimitat de l'associacionisme que agrupa els ciutadans inquiets que, amb sentit de responsabilitat col·lectiva, es proposen intervenir en decisions de significació pública tot cridant l'atenció de l'opinió del carrer sobre determinades qüestions: com hem pogut veure, els moviments veïnals, ecologistes, pacifistes o feministes amb les seves reivindicacions; els moviments de solidaritat, educatius o en defensa de la cultura articulant respostes complementàries o alternatives; els moviments educatius d'iniciatives i d'accions socials en favor dels marginats, dels drogaaddictes,

dels infants en dificultats, etc. Tots tenen un lloc en aquesta societat democràtica amb un sistema capitalista avançat.

- 2. Aquest associacionisme forma part de la dinàmica sovint invisible que dóna vitalitat a les societats. I això per dues raons: la primera es concreta en la seva lluita per uns objectius socials de molt poc poder social que el sistema econòmic ignora, encobreix o margina i que, per causa del seu poc pes electoral, té tanmateix ben poca influència en el sistema polític. La segona és la capacitat d'anar contra corrent, d'ésser innovadors amb audàcia i llibertat per a plantejar idees i propostes que poden obrir nous camins i anticipar solucions adaptatives davant dels canvis ràpids que la dinàmica de la realitat imposa: el trencament dels prejudicis socials, la modificació de costums que semblen inamovibles, el fer progressar la consciència cívica... La legitimitat de l'associacionisme no és formal, sinó que s'articula sobre coses fonamentals: els moviments tenen el seu paper a jugar i de cap manera han de suplantar altres nivells de l'articulació de la societat. Són essencials per la tasca vitalitzadora de la societat. Les seves activitats són d'interès públic en el sentit que pertoca a tots els membres de la societat.
- 3. Al acabar la nostra recerca i a la contemplació de l'heterogeneïtat de la vida associativa al Baix Llobregat, tenim dret i és pertinent preguntar-nos: Enforteixen veritablement aquestes entitats el sistema democràtic? Hi ha en elles una voluntat clara de participar en la política convencional?

No ens atrevim a respondre-hi afirmativament i tenim seriosos dubtes al respecte. Es a dir, la lectura d'aquestes realitats associatives ens fa veure que no n'hi cap que es plantegi o es formulï un model de societat global, un projecte de societat. Tot el contrari, aquestes entitats associatives es centren molt en interessos particulars i no entren en competència política en el contenciós o la lluita democràtica: només recorren a l'administració en demanda de suport, ajuda o suport sense plantejar el més mínim qüestionament a canvi.

Hauríem de matisar aquesta afirmació que acabem de fer tot considerant les entitats de solidaritat i cooperació i les d'interès general; aquestes efectivament qüestionen el sistema i, en un àmbit molt concret de la seva defensa d'interessos, estan plantejant un model alternatiu; però de cap manera s'ha de confondre amb un projecte polític de societat. El cas és encara més paradigmàtic a les associacions de veïns amb una relativa experiència històrica en la seva existència social. No deixa d'ésser una evident contradicció que l'evolució les ha portat a un canvi de perspectiva considerable: han passat d'una lluita clara per la democràcia a l'ostentació pura i simple d'una representació dels interessos veïnals. Ambdós exemples il·lustren a bastament que en el moment actual cap entitat d'aquestes no pressuposa una participació política en el sistema democràtic actual.

- 4. L'anàlisi ens demostra que la segmentació tipològica operada entre les diverses entitats respon a una realitat fidel a la pràctica associativa. Ni els objectius de cadascuna d'elles, ni les seves problemàtiques internes o externes, ni la seva organització, ni les seves dinàmiques idiosincràtiques, ni els models associatius exhibits es poden assimilar, comparar i molt menys identificar. Hi ha estils associatius i institucionals absolutament diversos i, per tant, maneres de fer i de situa-se en societat absolutament propis i singulars de cadascuna d'elles.

Ens sembla descobrir quatre variables que poden donar raó d'aquestes diferències:

1. N'hi ha que han nascut a l'ombra d'una necessitat social concreta i n'hi ha d'altres la finalitat de les quals es concentra en l'oci o en un aspecte lúdic;
 2. N'hi ha que són obertes a tothom i n'hi ha que són absolutament tancades en elles mateixes al servei exclusiu dels integrants o socis;
 3. N'hi ha que tenen una incidència localista i n'hi ha que cobreixen àmbits relativament amplis;
 4. N'hi ha que es mouen en un context de cultura rural i n'hi ha que incideixen en un context urbà.
- 5. Això no impedeix que hi descobrim amb matisos unes regularitats o constants que cal fer notar. La primera, és el gaudir d'una organització formal per la necessitat d'atenir-se a una normativa legalment prescrita, encara que sempre de fet acaba esdevenint informal, o per causa de la pobresa d'efectius responsables, o per exigències d'adaptació a la demanda social concreta.

La segona constant és que totes i cadascuna d'aquestes entitats tenen uns objectius clars i definits que han estat modificats quan les circumstàncies ho han aconsellat. Es el cas, per exemple, del moviment pacifista o de les entitats de transeünts.

La tercera és la presència constant de problemes econòmics i de la necessitat permanent d'adequar les pròpies actuacions a les possibilitats d'una financiació més o menys difícil. En aquest sentit hauríem de distingir, per exemple, entre les associacions de pares que han d'adaptar-se a les pròpies possibilitats i aleshores limitar-se a fer el que poden, de les associacions de solidaritat i cooperació les quals, o disposen de recursos econòmics o no poden fer cap mena d'actuació en la línia dels objectius que s'han formulat.

La quarta constant és la difícil relació amb l'administració pública. Totes les entitats associatives sense excepció viuen

en tensió i, a vegades, en contradicció aquests contactes amb l'administració, agreujats per medi de mecanismes burocràtics que poden conflictivitzar poderosament aquelles relacions a través de la discriminació o de l'enfonsament d'una entitat; és el cas, per exemple, de les associacions de minusvàlids o de les d'estrangers. Sobre aquest tema hi reflexionarem més endavant.

La darrera constant és la generalitzada i difícil participació en les directives de totes i cadascuna d'aquestes entitats. Aquesta problemàtica és més dramàtica en unes que en d'altres en un continuum que sempre hi és present. De fet, les associacions de pares que troben la raó de la seva existència en una normativa legal, estan sotmeses ostensiblement a l'aleatòria i circumstancial presència de persones dinàmiques; i, pel que es refereix a les associacions pacifistes o d'estudiants, hom té dret d'acabar preguntant-se si podem parlar veritablement d'una entitat mínimament consolidada. En tot cas, la majoria de les entitats analitzades revela que sense la presència d'uns líders a través dels quals tot hi passa i capaços de tirar les coses endavant, els seus projectes acabarien essent utòpics o quasi impossibles.

- 6. La dinàmica de la vida associativa és una evidència. Si bé és cert que les associacions i les institucions apareixen, decauen i desapareixen en funció de les circumstàncies socials, polítiques i econòmiques del moment històric que els ha fet néixer, és ostensible una forta vitalitat adaptativa que ajuda a reformular, replantejar i donar un nou sentit a la seva tasca i als seus objectius. Hem pogut contemplar els esforços realitzats per a trobar noves dimensions a una tasca i a un paper social que creuen essencial: les associacions de veïns han adequat les seves actuacions a les noves formes de la demanda social veïnal, la pedagogia del lleure ha reformulat les seves propostes per a donar una via oberta a nous plantejaments i noves realitats, les associacions de transeünts han estat creadores de noves fórmules que permeten adequar la seva experiència a les noves identitats de les persones desassistides, el moviment d'objectors de consciència ha reformulat la seva mateixa idiosincràsia pacifista dintre d'una línia més àmplia i global.

Sembla que podem generalitzar el fet que els canvis adaptatius absolutament generalitzables afecten molt més les entitats que donen serveis. I s'explica des del moment que els serveis proporcionats es troben en funció de la demanda social que sempre i arreu és una qüestió variable tant a l'espai com al temps, com a la naturalesa mateixa dels serveis que intenten satisfer.

- 7. Quines són les causes concretes del naixement d'aquestes entitats? Quins factors poden explicar la dinàmica del seu creixement? L'única interpretació que ens sembla plausible és el relleu social de les necessitats a les quals pretenen donar una resposta. Així, per exemple, la identitat col·lectiva per les entitats culturals històriques, el lloc de trobada per les

entitats d'estrangers, els aspectes reivindicatius per les associacions de veïns i les feministes, el sentit lúdic creat al marge dels paràmetres rutinaris de la vida col·lectiva per les entitats esportives, la defensa o protecció de la cultura pròpia o autòctona per les associacions folklòriques o d'estrangers, la intervenció social en un àmbit educatiu per les entitats de lleure, la conscientització social per les entitats ecologistes, pacifistes o feministes, etc.

- 8. Quines són les causes de la davallada d'aquestes entitats associatives? L'única explicació plausible és el fet que aquella necessitat a la qual pretenien donar resposta ha deixat d'ésser rellevant. Es així com aquelles entitats culturals històriques han contemplat com la necessitat d'identitat col·lectiva ha deixat de tenir raó d'ésser per causa del context social històric, o també les entitats de lluita per l'objecció de consciència o d'atenció als pobres i transeünts s'han reconvergit, o encara els projectes d'acolliment d'un determinat grup ètnic es fa impossible per les dificultats contextuais de poder tirar endavant el projecte. En tot cas, el que sembla clar és que la no adaptació als canvis, el que significativament han qualificat de "síndrome de Peter Pan", és l'autoafirmació de la pròpia incapacitat d'actuació.
- 9. No deixa de cridar l'atenció un fet constatat i que, almenys, és característic del Baix Llobregat: les persones integrades en una associació o en un moviment determinat multipliquen i diversifiquen les seves responsabilitats en moltes i diverses entitats alhora. Aquesta realitat observada massa vegades com per no poder fer-ne una generalització, no té més importància que la de posar en alerta entorn de la fiabilitat de l'aproximació metodològica per la tècnica quantitativa que pretén fer censos o balanços de l'activitat associativa. Per exemple, un índex estadístic que es concreti en la cota de determinar la relació de persones integrades en associacions per cent o mil habitants d'una àrea, d'un barri o d'un poble determinat, es pot veure falsejat per la possible repetició de les mateixes persones sòcies, integrades o afiliades a entitats diverses. Pensem que aquesta dada almenys ens fa atents a la poca fiabilitat de qualsevol mena de relació quantificada a una realitat que qualitativament es pot presentar de manera molt diferent.
- 10. Aquesta constatació fruit de l'observació empírica ens remet a una problemàtica semblant nascuda a partir del tema de la participació; així com hi ha col·lectius o persones que es singularitzen per la multiplicitat de dedicacions a diverses entitats, la problemàtica constatada per pràcticament totes les associacions objecte de la nostra anàlisi es troba precisament en aquesta participació com ja dèiem més amunt i, per tant, en la gran dificultat de trobar quadres responsables que es vegin capacitats o vulguin assumir les tasques d'una entitat determinada. En aquest sentit no hi ha associació al Baix Llobregat que no pateixi d'aquesta mena de dificultats en la seva existència institucional. Es simulen aparells burocràtics i estatutaris en l'articulació de les assemblees generals amb

les juntes directives i les responsabilitats de les seccions; però sempre s'està a la mercè de les bones voluntats i de les sensibilitats respectives i pròpies de les persones.

Ens atrevim a dir que aquesta dificultat participativa es troba en funció de la mateixa dinàmica d'una entitat associativa i, d'altra banda, creiem que queda molt evident que la participació en una entitat dóna identitat visible a una associació determinada. Creiem que aquí hi ha una mena de cercle viciós: no hi ha participació en una entitat que es presenta poc viva i, a l'ensem, la vida d'una entitat depèn de la participació de la població. El gran repte és com trencar-lo aquest cercle viciós per tal que una associació adquireixi un relleu i una força. Com aconseguir la participació de la població? Com dinamitzar una entitat amb la finalitat que sigui sense la presència efectiva d'actors socials que li donin vida?

Segons es desprèn de les reflexions aportades pels mateixos interlocutors, aconseguim endevinar dues interpretacions explicatives que ens ajuden a entendre el que està passant. Evidentment, aquesta és una problematització social molt més àmplia que la de les entitats analitzades i molt més extensiva que la de la de la comarca del Baix Llobregat.

La primera d'aquestes interpretacions fa referència al canvi social que s'ha operat en la participació. Efectivament, hem passat d'una estructura participativa centrada en una perspectiva col·lectiva, social, d'identitat grupal i antiinstitucional, a un altre tipus de participació molt més individualitzada i personalitzada que en té prou de contrarestar el consumisme actualment vigent donant generosament la seva pròpia vida i les seves destreses personals per atendre situacions humanes i socials marcades per unes determinades carències. Concretament i anant més enllà, s'ha passat de la militància activa i socialment productiva, al voluntarisme desinteressat i generós sense massa ressonància col·lectiva. Si anteriorment es buscava els camins de la contestació del sistema institucionalment i normativament instituït, ara s'intenta la tranquil·lització de la consciència per mitjà de l'actuació personal o el treball individual en pro d'una causa que evidentment és justa. Aquesta modificació de la perspectiva en la participació en el moviment associatiu, socialment construïda, fa que els nostres sindicats, els nostres partits polítics, les nostres associacions de veïns, les nostres associacions de pares i les nostres entitats en general, es vegin seriosament minvades en els seus efectius. Les persones tendeixen a mobilitzar-se quan es veuen afectades en els seus interessos immediats en un sentit clarament utilitarista i tenen dificultats a fer-se ressò de causes que pensen que no els afecten i de les quals en són alienes. Això és el que explica, no solament la baixa cota de participació a les entitats, sinó que també dona raó interpretativa de la voluntat de generar consciència social per part de les mateixes entitats implicades. Aquest és un corrent social que no és bo ni és dolent; només i únicament hem de reconèixer que és

diferent. Però el fet és que la manca de participació treu relleu a la ressonància social esperable de les entitats associatives.

La segona interpretació de la manca de participació tal com es desprèn dels nostres materials és la que es defineix per la tendència actual a la "cultura de la gratuïtat" amb els efectes perversos que li són propis. Es la tendència actual a veure les dimensions que escapen a les lleis del mercat o a la mercantilització de l'existència (la cultura, la igualtat, el folklore, la trobada, l'educació, el lleure, l'esport, la solidaritat o l'activitat extraescolar) com elements que cal considerar com a patrimoni col·lectiu i que, per tant, fonamenten uns drets de possessió per a qualsevol persona que hi vulgui accedir. Des d'aleshores, tot sembla excessivament car i els recursos per a atendre'ls es fan petits des del moment que, per causa de la llei de la facilitat, hi ha entitats públiques o privades que els han proporcionat gratuïtament. El que s'organitza, es realitza i es porta a terme, entra en competència amb el que es fa al carrer i hom no està disposat a pagar-ho. Aquest sentiment social de la gratuïtat, s'ha traduït en correspondència en un bloqueig sistemàtic de les institucions o associacions que, perdent al seu torn aquella dimensió de la creativitat, han acabat repetint constantment i rutinàriament les mateixes ofertes bloquejant la seva específica i necessària imaginació per obrir nous camins i noves perspectives. Aquesta cultura del funcionariat acaba momificant les entitats i, per tant, es fa difícil que generin estímuls participatius en la població més àmplia.

- 11. Els actors protagonistes en la xarxa associativa actual al Baix Llobregat tenen assumit un sentiment força generalitzat de què estan complint un paper que pertocaria fer-lo a l'administració pública. Per a ells, si aquí i ara són aquestes entitats associatives que se'n fan càrrec, és només i únicament en funció del principi de subsidiaritat; és a dir, s'assumeix una responsabilitat o acció com institució que està substituïnt una altra instància principal en el cas que aquesta falli. Es a partir d'aquest sentiment o concepció que es creu tenir uns drets indefugibles en la protecció, empar, sosteniment i ajut que la instància principal (l'administració) ha d'atorgar indefectiblement per raó d'aquell principi de subsidiaritat.

Aquest posicionament té en si mateix una certa ambivalència. Si d'una banda és certa la percepció del caràcter substitutori de l'actuació efectiva que s'està duent a terme -i no seria difícil argumentar-ho des de la perspectiva de la norma jurídica i dels valors que aquesta implica-, caldria matisar-la considerant l'impacte de denúncia social que sempre comporta aquesta actuació concreta de les entitats. Aquest impacte denunciador, essencial al moviment associatiu, va més enllà que aquella subsidiaritat, perquè si els participants no criden l'atenció sobre una determinada carència social, aquesta tasca no la fa absolutament ningú. Només mirant-ho des d'aquesta lectura, les entitats associatives són un element absolutament

necessari per a dinamitzar la vida col·lectiva de les nostres societats. La seva capacitat adaptativa i la seva fluïdesa d'actuació les fan senzillament indispensables. I creiem poder afirmar que les mateixes entitats no en són prou conscients d'aquesta dimensió de denúncia social de la seva pròpia activitat.

- 12. Es precisament aquesta difícil separació entre societat civil i societat política, la que genera una bona quantitat de malentesos o contradiccions a les institucions associatives. La dependència, sovint forçada, de les subvencions o els convenis provinents de les institucions públiques, encobreixen i emmascaren una gran quantitat de problemes que no són fàcils de resoldre.

Primerament, no hi haurà servilisme, subjugació o una compra encoberta a partir de la pràctica de l'ajut econòmic a una determinada entitat? Segonament, donada la filiació partidista de les institucions, no hi ha una mena de tràfic d'influències partidàries en l'atorgament d'unes concretes ajudes? En tercer lloc, no depenen aquestes ajudes d'unes prioritats o criteris de l'administració sovint incontrolables? En quart lloc: per què les entitats associatives del Baix Llobregat diuen relacionar-se amb més fluïditat amb les corporacions locals que amb el govern autonòmic?

De tot plegat sembla que podem afirmar que aquesta relació amb l'administració és absolutament necessària, altrament les entitats ho tenen difícil per dur a terme la seva finalitat pròpia i específica. Per altra banda, sembla que la reivindicació d'establir unes prioritats per part de l'administració a l'hora de plantejar unes relacions entre el sector públic i la societat civil és absolutament justificada. Afirmem categòricament que aquestes prioritats siguin mantingudes, sobretot, donant preferència a les entitats que donen serveis socials, de caràcter públic i que són obertes a tothom.

De totes maneres, el malentès amb l'administració neix de dues coordenades que es troben estretament lligades al fenomen associatiu: d'una banda, la que es recolza en la "cultura del voluntariat" i, d'altra banda, la que hem definit socialment com "cultura de la gratuïtat". Ambdues forcen a parar la mà i a reclamar uns drets legítims que la mateixa administració no acaba d'assumir ni d'acceptar.

- 12. Finalment, notem unes diferències ostensibles pel que es refereix únicament a les mateixes associacions d'immigrants que nosaltres hem analitzat dintre d'una mateixa tipologia. Concretament, no tenen res a veure les immigracions interiors de la primera onada, de les d'estrangers d'etapes més recents. Concretament, no tenen res a veure.

El que es demostra i queda evident és que l'assentament d'aquestes entitats és la condició sine qua non per a poder dur a terme activitats culturals amb una certa consistència i

permanència. El que explica que aquelles associacions integradores de les primeres immigracions demostrin una consolidació i una dinàmica extraordinàriament superior a les de les immigracions d'estrangers. No tot és un problema de més bon o mal acolliment, ni tampoc un tema exclusiu de llunyania originària de la població de referència immigrada, sinó un problema de sedimentació, d'afermament i d'integració social de l'associació com entitat col·lectiva i no tant de les persones que en formen part.

- 13. I, per acabar, formulem-nos l'interrogant mateix que ja es plantejava al començament d'aquesta recerca: cap on va la xarxa associativa avui al Baix Llobregat? Què es pot dir sobre el futur o quina prospectiva es pot fer de la vida associativa al Baix Llobregat en funció de la realitat present?

Sota el risc de defraudar els qui van formular la demanda a la Fundació Jaume Bofill, no ens atrevim a pronunciar-nos profèticament amb una resposta que sempre seria temerària; hi ha massa variables socials, contextuais i àdhuc individuals que poden fer variar les coses. Creiem humilment que no és una funció indispensable de la sociologia dir ara com les coses han d'ésser des d'una perspectiva finalista i normativa. Creiem haver lliurat prou elements com per a prendre decisions futures de cara al moviment associatiu. Hem pogut contemplar les circumstàncies del seu naixement, les coordenades del seu creixement i els episodis singulars de la seva crisi; hem vist la complexitat dels problemes que condicionen la seva actuació; hem vist les contradiccions que marquen la seva existència; hem vist les heroïcitats dels actors socials que li donen forma... Tants elements que permeten fer un diagnòstic del present i que obliguen a precaucions o matisacions de cara al futur.

El que sí és cert és que aquesta aproximació no hagués estat possible sense la col·laboració desinteressada i generosa dels mateixos que integren aquest moviment associatiu amb les seves victòries i els seus fracassos.